

Załącznik nr 1
do Regionalnego plan rozwoju
usług społecznych i deinstytucjonalizacji
dla Województwa Kujawsko-Pomorskiego
na lata 2023-2024

DIAGNOZA

Spis treści

I. OSOBY STARSZE	3
II. RODZINA Z DZIEĆMI, W TYM DZIECI Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI.....	24
III. OSOBY Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI	48
IV. OSOBY W KRYZYSIE ZDROWIA PSYCHICZNEGO	58
V. OSOBY W KRYZYSIE BEZDOMNOŚCI I ZAGROŻONE BEZDOMNOŚCIĄ.....	71

Krótką charakterystyka demograficzna województwa

- ⇒ W 2021 roku województwo zamieszkiwało **2 047 900 mieszkańców**, co w stosunku do roku 2020 oznacza spadek o 0,7% i pod względem liczby ludności, z odsetkiem 5,4%, plasuje region **na 10 miejscu w kraju**.
- ⇒ Ludność województwa kujawsko-pomorskiego to w większości (58,3%) mieszkańcy miast, rzadziej (41,7%) mieszkańcy wsi.
- ⇒ W strukturze ludności według ekonomicznych grup wieku, w roku 2021 niezmiennie najliczniejszą grupę stanowili mieszkańcy w wieku produkcyjnym (1 219 153 osoby – 59,5%). Drugą z kolei grupę stanowiły osoby w wieku poprodukcyjnym (z liczbą 460 234 osób), co stanowiło 22,5% ogółu ludności województwa. Najmniej liczną grupę stanowiły osoby w wieku przedprodukcyjnym, czyli dzieci i młodzież (368 513 osób tj. 18% ogółu mieszkańców regionu).
- ⇒ **Mieszkańcy regionu żyją średnio nieco krócej aniżeli ogółem w kraju** - w roku 2021 na 13 miejscu uplasował się wskaźnik przeciętnego dalszego trwania życia dla kobiet (78,9 lat) i ten sam wskaźnik dla mężczyzn (71,3 lata) najniższy wśród regionów.

I. OSOBY STARSZE

POPULACJA OSÓB STARSZYCH

Starość nie stanowi jednolitego okresu i uwzględniając jako kryterium tzw. wiek funkcjonalny (dotyczący możliwości psychofizycznych) w populacji osób starszych warto wyróżnić co najmniej dwie podgrupy:

- ⇒ **osoby starsze samodzielne funkcjonalnie** i niesamodzielne ekonomicznie (tzw. trzeci wiek – 60/65 do 79 r.ż.) – ponad 378 tys. osób;
- ⇒ **osoby w późnej starości**, niesamodzielne ekonomicznie, jak i funkcjonalnie (tzw. czwarty wiek – 80 lat i więcej)¹ - w województwie kujawsko-pomorskim blisko 82 tys. osób.

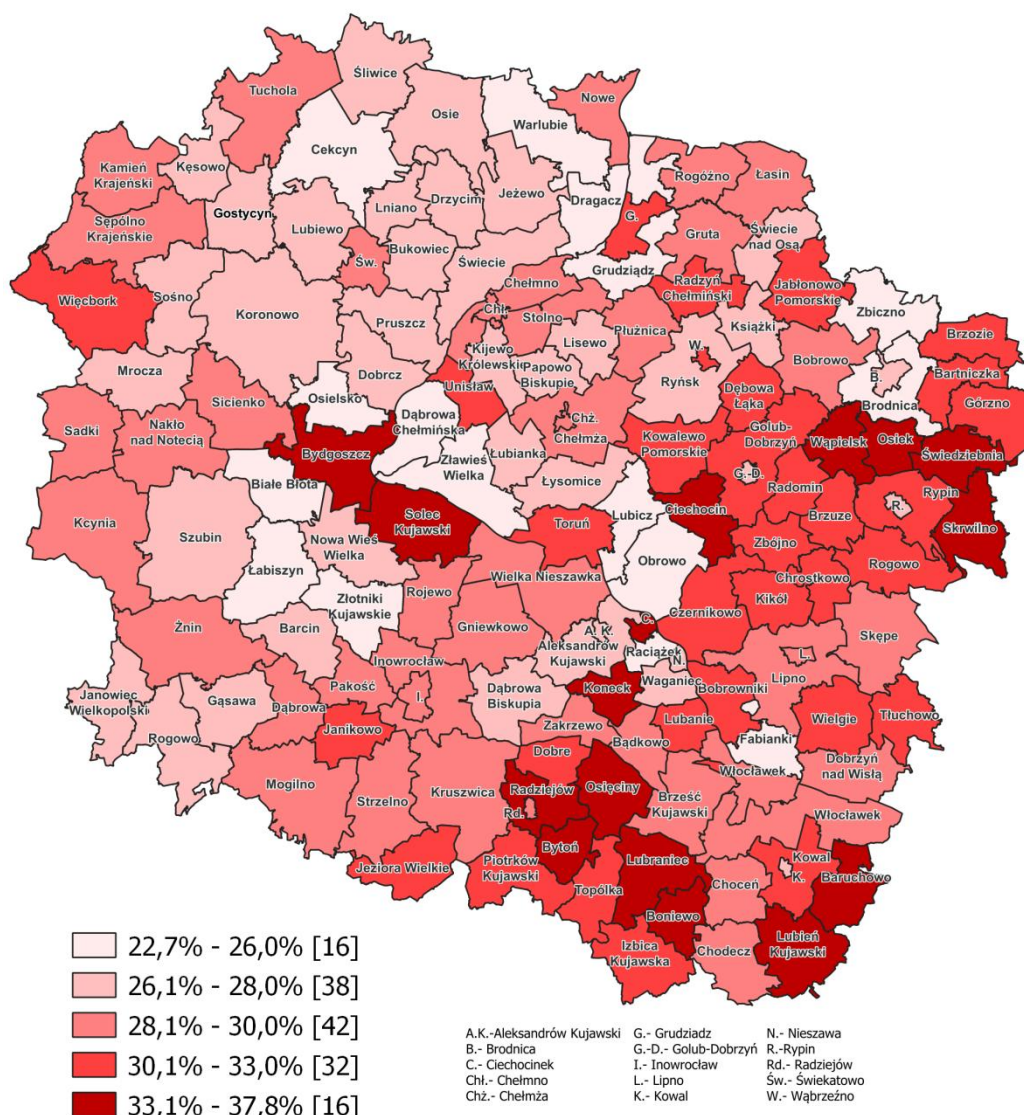
Od 75 roku życia seniorzy uzyskują prawo do świadczenia opiekuńczego, w 2021 roku tego rodzaju wsparciem finansowym objętych było 138.745 osób.

- ⇒ Na podstawie przeprowadzonych badań², można szacować, iż objawy demencji (w tym choroby Alzheimera) pojawiają się u około 6% osób z populacji w wieku 60 lat i więcej, co stanowi 31.641 mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego (a już 25% osób po 85. roku życia, tj. blisko 10 tys. osób w województwie kujawsko-pomorskim).

¹ Raport na temat sytuacji osób starszych w Polsce, IPISS W-wa

² <https://enelsenior.pl/demencja-starcza> (DATA KORZYSTANIA: 20.10.2022)

Mapa 1. Odsetek osób w wieku 75 lat i więcej w populacji osób w wieku poprodukcyjnym w gminach województwa kujawsko-pomorskiego w 2021 roku (wskaźnik dla województwa: 30,1%).

Źródło: opracowanie własne Działu Analiz i Programowania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych GUS

Największe obciążenie demograficzne (wyrażone jako stosunek ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym) odnotowuje się w miastach na prawach powiatu oraz w powiatach: aleksandrowskim, inowrocławskim i radziejowskim.

DIAGNOZA SYTUACJI I POTRZEB SENIORÓW³

Przy projektowaniu działań należy diagnozować potrzeby przede wszystkim w oparciu o informacje pozyskane bezpośrednio od osób należących do ich potencjalnych odbiorców. W ostatnich latach nie zostało przeprowadzone na poziomie regionu badanie, które ukazywałoby aktualne potrzeby, problemy i sytuacje seniorów⁴. W 2021 roku tego rodzaju projekt badawczy został zrealizowany w mieście Bydgoszczy na dużej próbie 1.215 osób. Biorąc pod uwagę, iż co piąta osoba starsza mieszka w największym mieście regionu (jest to gmina wykazująca się drugim najwyższym

³ Na podstawie wyników badania pn. *Diagnoza potrzeb i potencjału seniorów mieszkających na terenie miasta Bydgoszczy*

⁴ Ostatnie takie badanie przeprowadzone zostało przez ROPS w Toruniu w 2013 roku na reprezentatywnej próbie blisko 1.200 seniorów

wskaźnikiem odsetka osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle ludności, zaraz po gminie Ciechocinek), można przyjąć, iż sytuacja i problemy respondentów badania są tożsame lub ewentualnie lepsze niż seniorów w innych powiatach regionu. Jak wskazują wyniki badania, seniorzy wykazują znaczące zapotrzebowanie na różnego rodzaju usługi w środowisku. Uwzględniając, iż w mieście Bydgoszczy działają różnego rodzaju placówki pomocy i wsparcia dla seniorów, można uznać, iż sytuacja seniorów w gminach powiatów ziemskich może być mniej korzystna, a potrzeby jeszcze większe.

katalog głównych problemów

niski poziom wrażliwości społecznej	samotność, izolacja	niepełnosprawność i choroby wieku podeszłego	bariery architektoniczne	ubóstwo
34%	31%	23%	21%	20%

najważniejsze potrzeby

wsparcie emocjonalne	usługi opiekuńczo-pielęgnacyjne	wyręczenie w ciężkich, fizycznych pracach domowych	dostęp do specjalistycznej pomocy medycznej	doradztwo i załatwianie spraw urzędowych
31%	23%	19%	19%	19%

subiektywna ocena stanu zdrowia

bardzo dobry	dobry	zły	bardzo zły	trudno ocenić
18%	40%	29%	5%	8%

potrzeby dotyczące usług w środowisku

usługi złotej rączki	teleopieka	taksówka społeczna/transport dla seniora	mycie podłóg i okien	wypożyczalnia sprzętu rehabilitacyjnego
49%	29%	20%	20%	17%

rozszerzenie pomocy w czynnościach domowych

dostarczanie posiłków	placenie rachunków	dostarczanie zakupów	pomoc w zakresie spraw urzędowych	zapewnienie towarzystwa
43%	30%	28%	20%	17%

podsumowanie

50%

seniorów czuje się
wykluczonych ze
swojego środowiska
lokalnego

44%

seniorów uważa się za
osobę potrzebującą
wsparcia w codziennym
funkcjonowaniu

40%

seniorów uważa się
za osoby niezdolne
do pracy

37%

seniorów zmaga się
z problemami
materialnymi

35%

seniorów czuje się
niezdolna do
aktywności społeczno-
kulturalnej

Seniorzy chcieliby aktywniej spędzać czas wolny

formy spędzania czasu wolnego

czytanie prasy
i książek

37%

oglądanie
telewizji

30%

słuchanie radia

28%

preferowane sposoby spędzania czasu wolnego

chodzenie do
teatru

30%

chodzenie do
kina

27%

podróżowanie i
zwiedzanie ciekawych
miejsc

26%

bariery utrudniające dostęp do usług kulturalnych, sportowych i rekreacyjnych

brak osoby, z którą
mogliby uczestniczyć
w danym wydarzeniu

36%

duża odległość
do obiektów

26%

brak wiedzy odnośnie
oferty, organizowanych
wydarzeń

17%

brak wystarczających
środków finansowych

16%

stan zdrowia

15%

seniorzy chcą podnosić kwalifikacje i poszerzać kompetencje

48%

jako główną barierę wskazuje
brak wiedzy odnośnie
organizowanych w tym
zakresie działań

46%

wykazuje zainteresowanie
udziałem w zajęciach i kursach
związanych z podnoszeniem
kwalifikacji

17%

bierze udział w zajęciach i
kursach z podnoszeniem
kwalifikacji

potencjał seniorów w zakresie aktywności społecznej i wolontariatu

42%

zdecydowałoby się zaangażować w działalność społeczną w organizacjach na rzecz mieszkańców lub pomoc w formie wolontariatu

15%

angażuje się w działalność społeczną lub wolontariat

Potwierdzeniem powyższej diagnozy potrzeb są informacje pozyskane przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu od gmin i powiatów województwa kujawsko-pomorskiego. W 2020 roku zorganizowany został cykl spotkań w 19 powiatach ziemskich regionu w celu przeprowadzenia analizy głównych obszarów interwencji na lata 2021-2030 w ramach szeroko rozumianej polityki społecznej. W spotkaniach uczestniczyło łącznie ok. 270 osób, przedstawiciele różnych instytucji gminnych i podmiotów zlokalizowanych na terenie powiatów. Spotkania w powiatach ujawniły obszary, które się zdezaktualizowały, pogłębiły, odsłaniając również te nowe, stanowiące wyzwanie na najbliższą dekadę. Na tej podstawie możliwe było opracowanie "katalogu" potrzeb gmin i powiatów zlokalizowanych na terenie województwa kujawsko-pomorskiego, w zakresie szeroko rozumianych usług społecznych. Wśród czterech najczęściej wyszczególnionych potrzeb znalazły się:

powiatowe potrzeby w obszarze pomocy i wsparcia

opieka / miejsca
wytchnieniowe

**18
powiatów**

mieszkalnictwo
chronione /
wspomagane

**18
powiatów**

usługi
transportowe

**13
powiatów**

rozwój usług
opiekuńczych

**11
powiatów**

POMOC ŚRODOWISKOWA

Pomoc środowiskowa rozumiana jako ogół usług wsparcia świadczonych dla osób starszych w ich miejscu zamieszkania lub w społeczności lokalnej.

POMOC ŚRODOWISKOWA DLA OSÓB STARSZYCH	Stan zastany (2021)	Stan pożądany (2030)	Dodatkowe uwagi
Usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania	realizowane są w 134 gminach (93%) <i>Szczegóły mapa 2 i tabela 1</i>	realizowane w 144 gminach ⁵ (100%)	Uwzględniając potrzebę rozwoju tego rodzaju wsparcia, należy w pierwszej kolejności zaplanować działania projektowe w zakresie przygotowania i kształcenia kadr opiekuńczych (potrzebę zwiększenia zatrudnienia w tym obszarze wykazują 44 gminy – szczegóły mapa 3).
	1,7% odsetek osób objętych w wieku	3% ⁵	W RPDI dla zobrazowania największego zapotrzebowania na ten rodzaj wsparcia uwzględniono dodatkowy wskaźnik odsetka osób w wieku 75 lat i więcej (późnej

⁵ W oparciu o wskaźniki w ramach monitoringu skali realizacji działań Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2030.

POMOC ŚRODOWISKOWA DLA OSÓB STARSZYCH	Stan zastany (2021)	Stan pożądany (2030)	Dodatkowe uwagi
	poprodukcyjnym		starości). Warto uwzględnić jako kryterium pierwszeństwa, rozwój usług na obszarze gmin wymagających priorytetowych działań (szczegóły mapa 11 i tabela 3).
Alternatywne usługi opiekuńcze	realizowane są w 44 gminach (31%) <i>Szczegóły mapa 4</i>	realizowane są w 72 gminach ⁵ (50%)	Realizacja tego rodzaju wsparcia osadza się głównie na działaniach projektowych, należałoby dążyć do zabezpieczenia trwałości tych rozwiązań
Dzienne domy pomocy / pobytu	funkcjonują w 43 gminach (30%) <i>Szczegóły mapa 6</i>	funkcjonują w 72 gminach (50%)	Na 60 funkcjonujących DDP jedynie 2 dysponują ofertą dla osób z demencją, w tym chorobą Alzheimera. Należałoby zatem uwzględnić wspieranie finansowe projektów zakładających rozwój tego rodzaju placówek specjalistycznych oraz umożliwić zabezpieczenie trwałości działalności tych placówek (m.in. dzięki projektom na kontynuowanie działalności).
	dysponują 1.800 miejscami	dysponują 4.000 miejsc ⁵	
Usługi teleopieki	realizowane są w 76 gminach (53%) <i>Szczegóły mapa 4</i>	realizowane są w 144 gminach ⁵ (100%)	Od 2022 roku pojawiła się możliwość dodatkowego źródła finansowania usług teleopieki w ramach programu Korpus Wsparcia Seniora finansowanego ze środków budżetu państwa.
Usługi transportowe	realizowane są w 55 gminach ⁶ (38%), w tym 8 z usługą door-to-door <i>Szczegóły mapa 5</i>	realizowane są w 72 gminach ⁵ (50%), w tym 30 z usługą door-to-door	Realizacja usług transportowych door-to-door w 2021 roku była finansowana w ramach projektu PFRON finansowanego ze środków PO WER.
Wsparcie dla opiekunów faktycznych ⁷	realizowane w 16 gminach ⁸ (11%)	realizowane są w 72 gminach (50%)	Potrzebę realizacji projektów w tym zakresie wskazało 79 gmin województwa, w tym 62 dot. opieki wytchnieniowej.

Tabela 1. Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania organizowane przez OPS w gminach województwa kujawsko-pomorskiego

Rodzaj wskaźnika	2018	2019	2020	2021
	Wartość województwa (ogółem)			
Liczba gmin, na terenie których realizowane są usługi opiekuńcze	133	134	133	134
Odsetek osób objętych usługami opiekuńczymi w populacji osób w wieku poprodukcyjnym (w wieku 75 lat i więcej)	1,8% (5,4%)	1,9% (5,9%)	1,7% (5,7%)	1,7% (5,4%)
Liczba gmin, na terenie których realizowane są specjalistyczne usługi opiekuńcze	21	27	24	22
Liczba osób objętych specjalistycznymi usługami opiekuńczymi	495	692	634	597

Źródło: opracowanie własne Działu Analiz i Programowania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych MRIPS-03 za lata 2018-2021 i GUS BDL

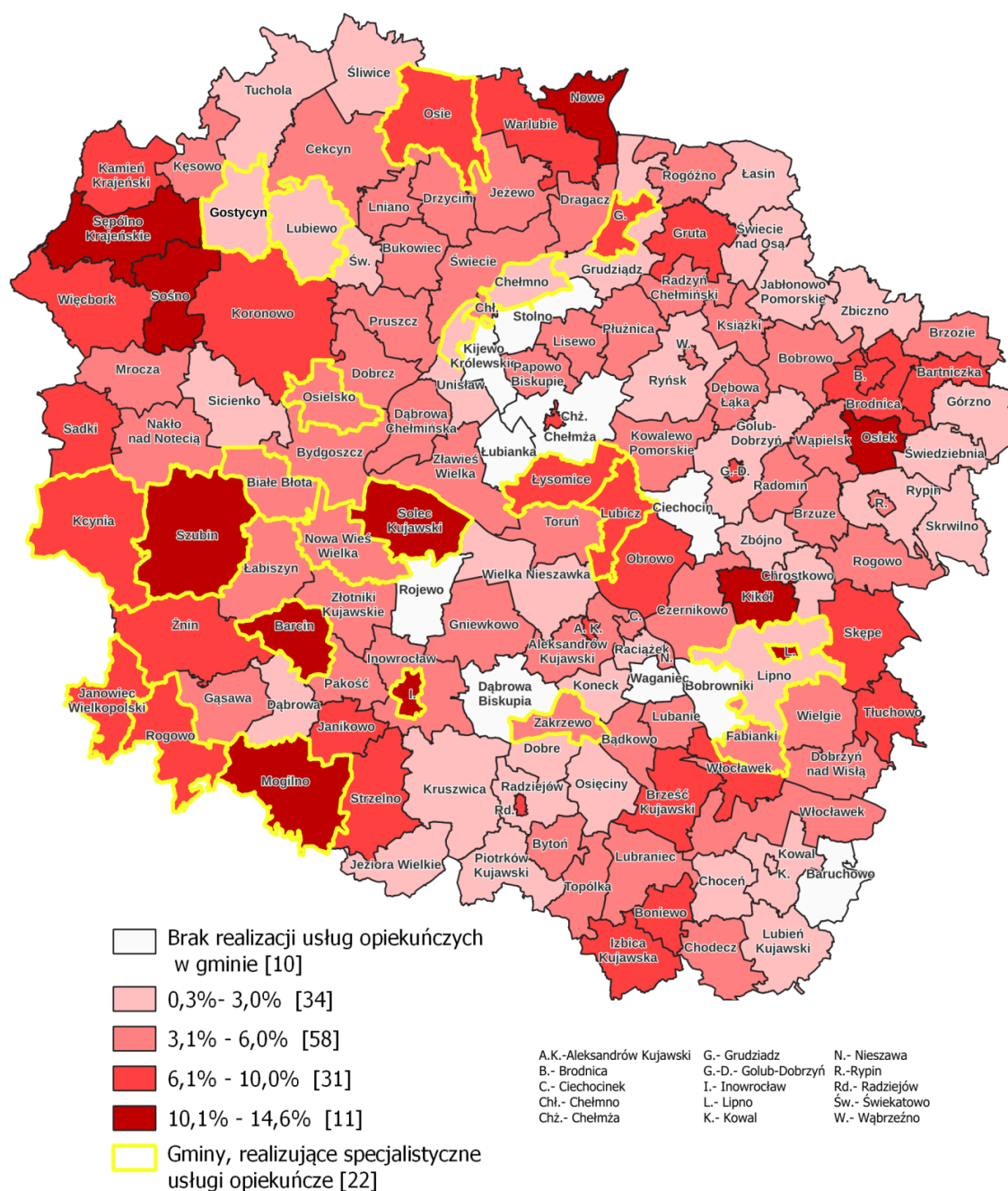
⁶ Liczba gmin, które udzieliły odpowiedzi twierdzącej na pytanie, czy na terenie gminy/powiatu istniała w 2021 roku oferta wsparcia w postaci przewozu osób starszych, niesamodzielnych i z niepełnosprawnościami.

⁷ M.in. w zakresie informacji i doradztwa, usprawnień w mieszkaniach, wypożyczalni sprzętu, opieka wytchnieniowa

⁸ Dotyczy gmin realizujących opiekę wytchnieniową w ramach Programu z Funduszu Solidarnościowego

- ⇒ Pomimo systematycznego wzrostu liczby osób starszych skala realizacji usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania, jak pokazuje poniższa tabela, utrzymuje się na podobnym poziomie (100 OPS wskazały potrzebę rozwoju tego rodzaju wsparcia, 17 gmin potrzebę zlecenia podmiotowi zewnętrznemu realizacji tej formy wsparcia, a 44 potrzeby w zakresie zatrudnienia kadry opiekuńczej – szczegóły mapa 3).
- ⇒ Wśród gmin województwa kujawsko-pomorskiego, 10 nie realizowało wsparcia w formie usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania. Wśród powodów nierealizowania tego rodzaju wsparcia wskazuje się na: realizacja innych form wsparcia w środowisku (m.in. DDP), brak potrzeb oraz opieka świadczona przez członków rodziny.

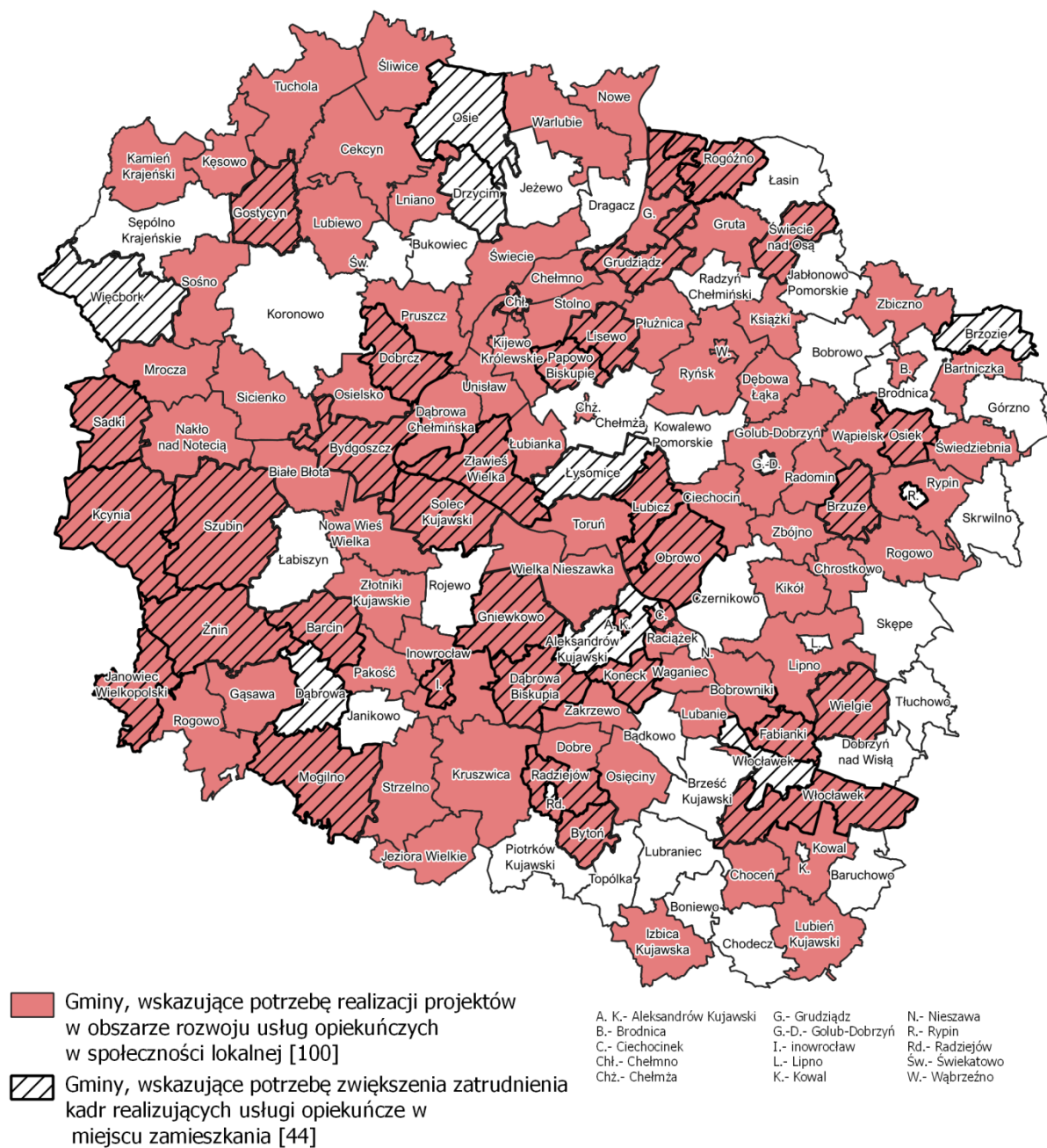
Mapa 2. Realizacja usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania w przeliczeniu na odsetek osób w wieku 75 lat i więcej w gminach województwa kujawsko-pomorskiego w 2021 roku

Źródło: obliczenia własne⁹ Działu Analiz i Programowania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych ze sprawozdania MPiPS-03 i danych GUS

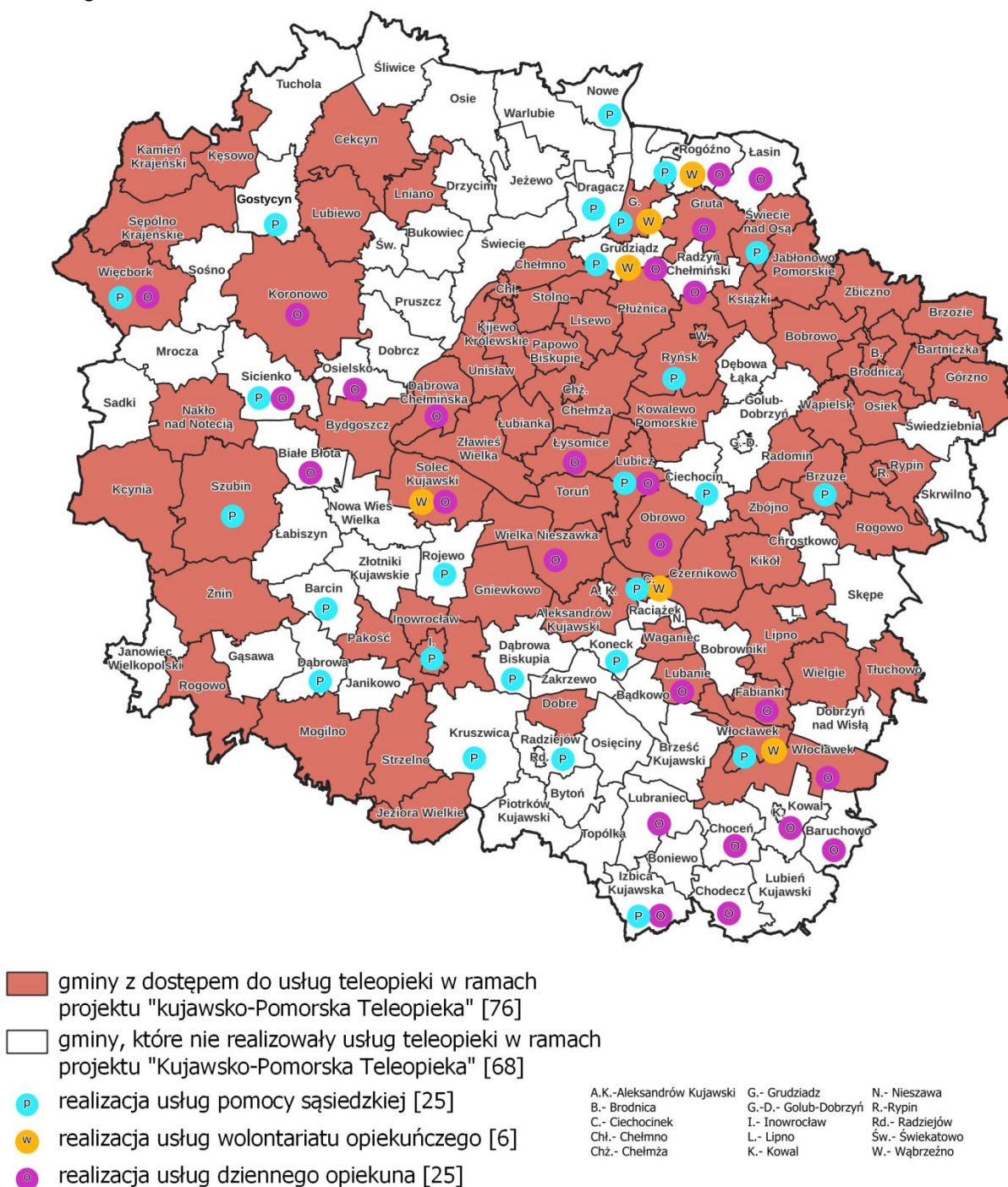
Mapa 3. Zapotrzebowanie gminne na rozwój usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania

⁹ W raporcie OZPS za rok 2021 wskazano 9 gmin nierealizujących usług opiekuńczych (różnica wynika z faktu, iż jedna z gmin w sprawozdaniu MPiPS-03 uwzględniła podopiecznych dziennego domu pomocy jako osoby objęte usługami opiekuńczymi, a faktycznie nie realizuje tej formy wsparcia w miejscu zamieszkania tych osób).

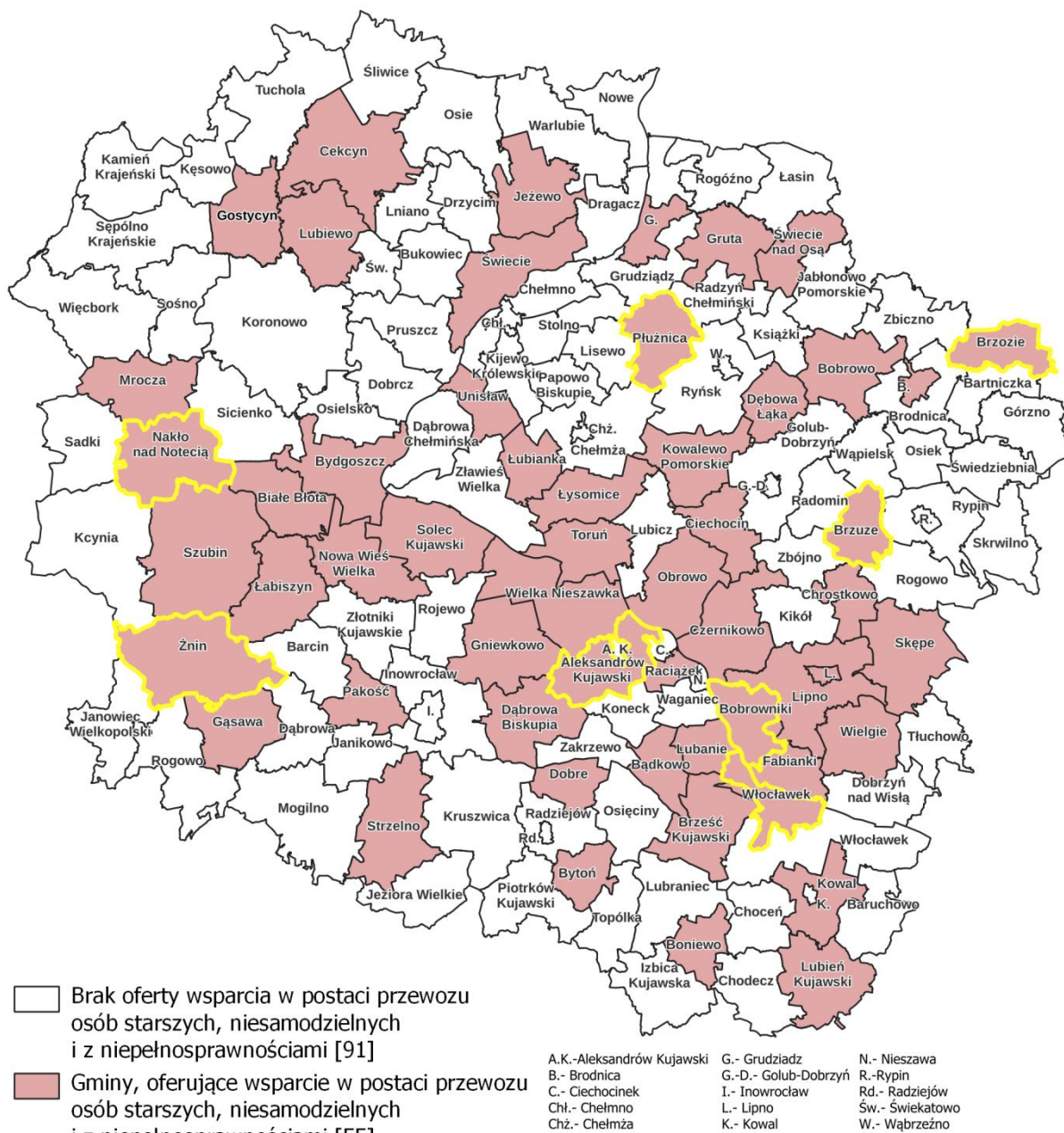
Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych własnych

Mapa 4. Dostępność usług teleopieki i alternatywnych usług opiekuńczych w gminach województwa kujawsko-pomorskiego w 2021 roku

Źródło: opracowanie własne Działu Analiz i Programowania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych własnych ROPS w Toruniu

Mapa 5. Dostępność usług transportowych w gminach województwa kujawsko-pomorskiego w 2021 roku

Źródło: opracowanie własne Działu Analiz i Programowania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych własnych i PFRON

Mapa 6. Dzielne domy pomocy/pobytu w gminach województwa kujawsko-pomorskiego w 2021 roku

Źródło: opracowanie własne Działu Analiz i Programowania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych własnych

AKTYWIZACJA SPOŁECZNA

AKTYWIZACJA SPOŁECZNA OSÓB STARSZYCH	Stan zastany (2021)	Stan pożądany (2030)	Dodatkowe uwagi
Kluby / świetlice seniora	funkcjonują w 116 gminach (81%) <i>Szczegóły mapa 7</i>	funkcjonują w 144 gminach ⁵ (100%)	Możliwość finansowania rozwoju tego rodzaju placówek zaplanowano w ramach środków RLKS.

Mapa 7. Kluby / świetlice dla seniora w gminach województwa kujawsko-pomorskiego w 2021 roku

Źródło: opracowanie własne Działu Analiz i Programowania ROPS w Toruniu na podstawie danych własnych

⇒ Kluby seniora stanowią miejsce integracji i aktywizacji osób starszych. Przeciwdziałając też osamotnieniu, wpływają na utrzymanie seniora w dobrej kondycji psychicznej i fizycznej w środowisku jego zamieszkania.

Tabela 2. Kluby i świetlice dla seniorów w gminach województwa kujawsko-pomorskiego w latach 2018-2021

Rodzaj placówki	2018	2019	2020	2021
Wartość ogółem (województwo)				
Liczba klubów/ świetlic dla seniorów	299	311	333	360
Liczba gmin, na terenie których funkcjonują kluby/ świetlice dla seniorów	99	103	109	116

Źródło: opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie danych OZPS za lata 2018-2021

POMOC INSTYTUCJONALNA

Biorąc pod uwagę charakterystykę środowiska senioralnego można wskazać, iż część osób starszych wymaga (z powodu wieku, choroby) **całodobowej opieki**, gdyż nie może samodzielnie funkcjonować w życiu codziennym, a pomoc w formie usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania nie jest wystarczająca.

POMOC INSTYTUCJONALNA DLA OSÓB STARSZYCH	Stan zastany (2021)	Stan pożądany (2030)	Dodatkowe uwagi
Domy pomocy społecznej dla osób w podeszłym wieku i przewlekłe somatycznie chorych	funkcjonują 24 placówki w 16 powiatach	funkcjonują 24 placówki w 16 powiatach	Ze względu na potrzeby dotyczące zapewnienia całodobowego wsparcia osobom w podeszłym wieku, należy dążyć do rozwoju miejsc pobytu całodobowego zgodnie z założeniami deinstytucjonalizacji (m.in. w ramach mieszkań wspieranych, centrów opiekuńczo-mieszkalnych, rodzinnych domów pomocy, gospodarstw opiekuńczych i in.). Należy uwzględnić również pierwszeństwo do tworzenia takich form wsparcia dla gmin z powiatów, na terenie których nie funkcjonuje infrastruktura całodobowa dla osób w podeszłym wieku (powiat golubsko-dobrzyński, grudziądzki, wąbrzeski).
Placówki całodobowej opieki nad osobami w podeszłym wieku, przewlekłe chorymi i z niepełnosprawnościami (funkcjonujące w ramach komercyjnej działalności gospodarczej)	funkcjonują 23 placówki ¹⁰ w 14 powiatach	funkcjonują 44 placówki w 23 powiatach	

⇒ Na umieszczenie w DPS oczekuje ponad 250 osób (w tym 80 osób do DPS dla osób w podeszłym wieku, przede wszystkim we Włocławku i mieście Bydgoszczy)¹¹.

⇒ Jedynie w 8 gminach regionu¹² funkcjonowało 60 mieszkań wspieranych/wspomaganych dedykowanych m.in. osobom starszym, dysponujących łącznie 121 miejscami.

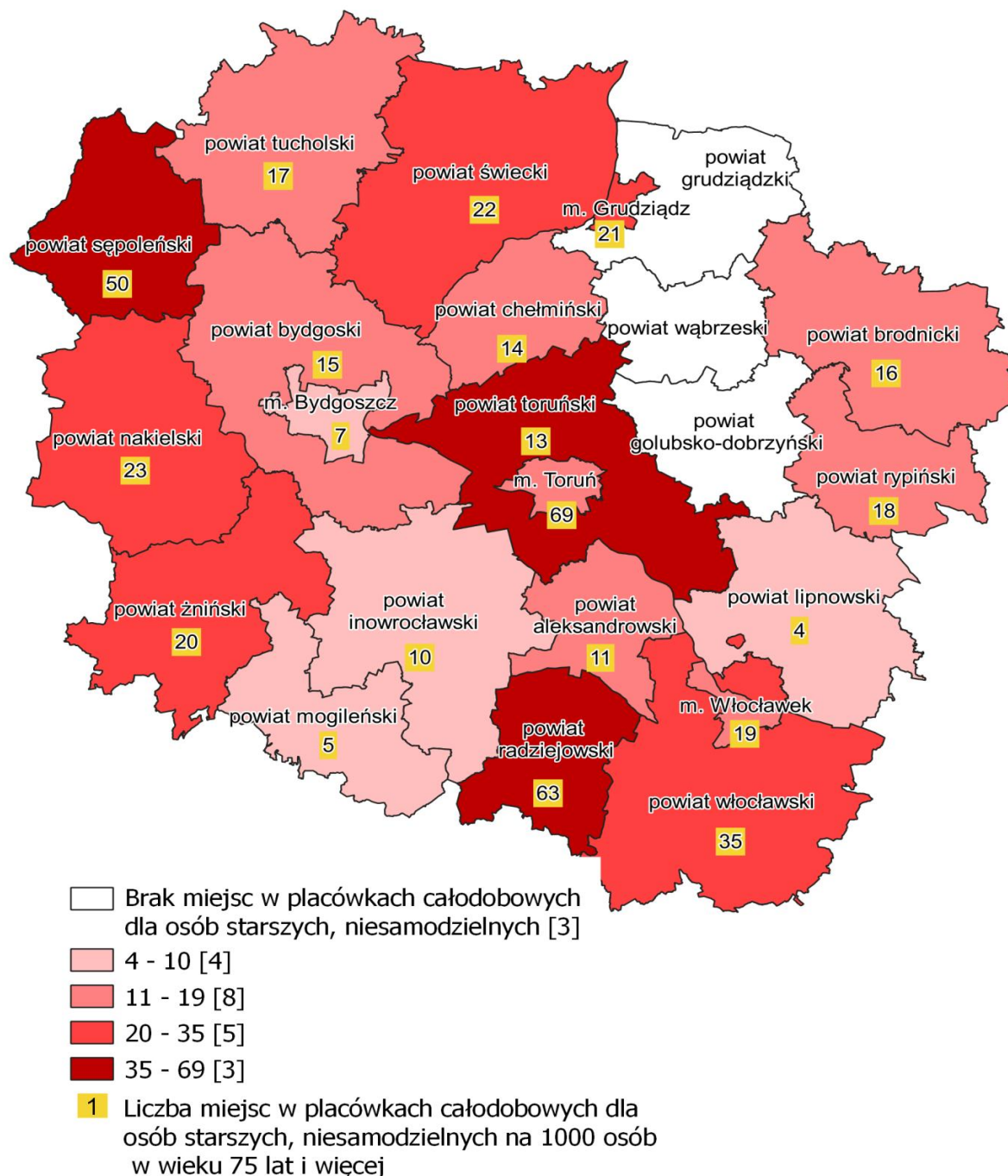
¹⁰ Na przestrzeni lat 2017-2022 liczba placówek całodobowej opieki podwoiła się (dotyczy placówek działających legalnie i wpisanych do rejestru Wojewody Kujawsko-Pomorskiego).

¹¹ Dane pozyskane z ośrodków pomocy społecznej w gminach województwa kujawsko-pomorskiego

¹² Barcin, Bydgoszcz, Dobie, Inowrocław miasto, Kamień Krajeński, Radziejów miasto, Sępólno Krajeńskie, Solec Kujawski.

- ⇒ Wśród inicjatyw związanych z rozwojem mieszkalnictwa senioralnego warto zwrócić uwagę, iż w ostatnich latach w dwóch największych miastach regionu (w Bydgoszczy i Toruniu) zrealizowane zostały projekty, w których gmina we współpracy z TBS-ami uruchomiła ofertę mieszkań dostosowanych do potrzeb osób starszych i z niepełnosprawnościami.
- ⇒ W 2021 roku w województwie kujawsko-pomorskiego funkcjonowały 2 rodzinne domy pomocy (z ofertą wsparcia dla mieszkańców miasta Torunia).

Mapa 8. Dostępność miejsc w placówkach całodobowych dla osób starszych, niesamodzielnych (DPS i placówek prowadzonych w ramach działalności gospodarczej) w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego w 2021 roku

Źródło: opracowanie własne Działu Analiz i Programowania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych z rejestru Wojewody Kujawsko-Pomorskiego i danych GUS

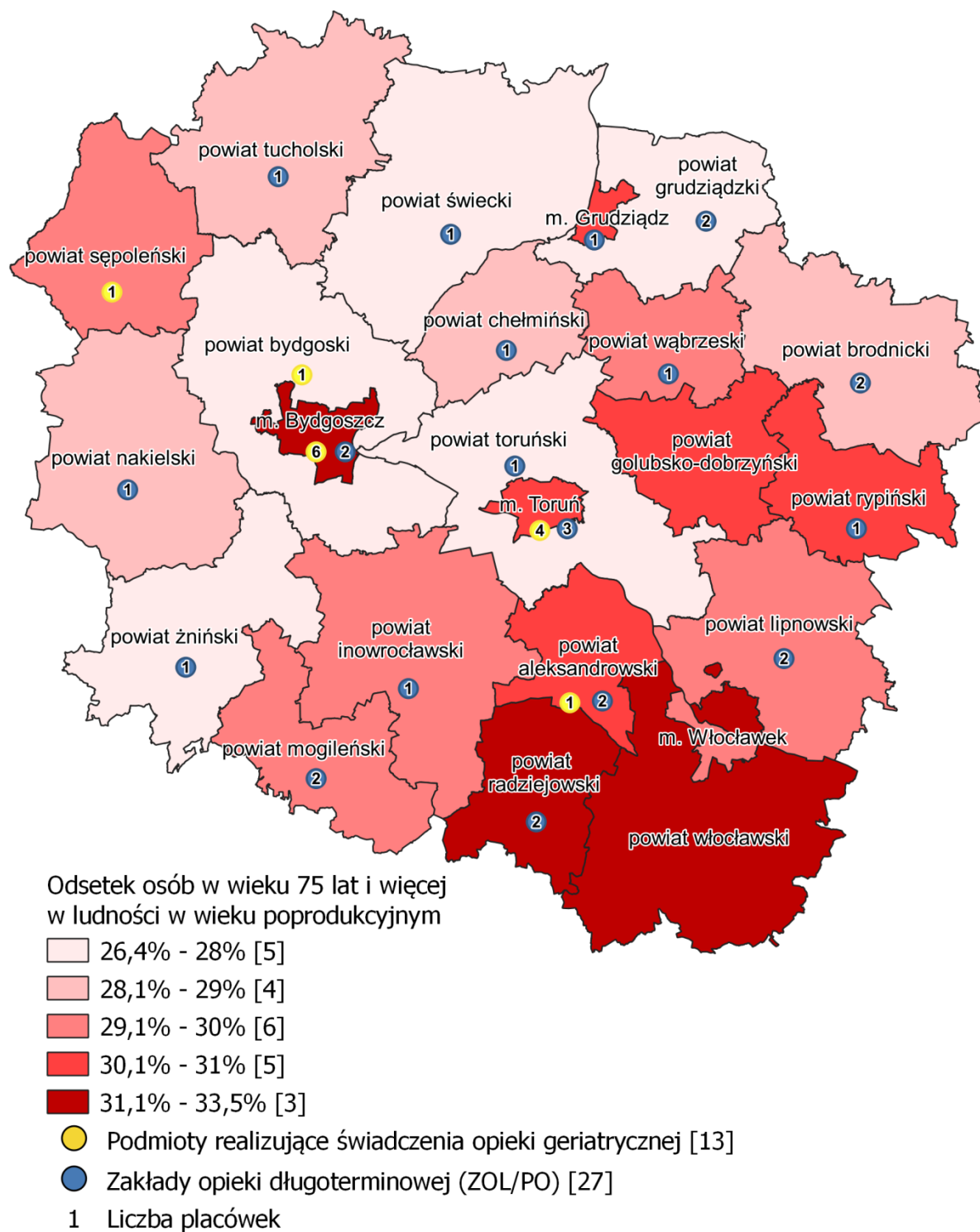
OPIEKA ZDROWOTNA

OPIEKA ZDROWOTNA DLA OSÓB STARSZYCH	Stan zastany (2021)	Stan pożądany (2030)	Dodatkowe uwagi
Opieka geriatryczna	funkcjonuje 13 podmiotów w 4 powiatach <i>Szczegóły mapa 9</i>	funkcjonuje 20 podmiotów w 8 powiatach	Na lata 2022-2026 ¹³ planowane jest podjęcie działań związanych z poprawą dostępności do poradni specjalistycznych poprzez uruchomienie w nowych lokalizacjach poradni geriatrycznych, ze szczególnym uwzględnieniem Włocławka, Grudziądza i Inowrocławia. Ponadto, planowane jest w tym okresie również uruchomienie co najmniej 80 łóżek geriatrycznych, m.in. poprzez przekształcenie łóżek na innych oddziałach z uwzględnieniem (Bydgoszczy, Torunia, Grudziądza i Włocławka po 20 łóżek).
Zakłady opieki długoterminowej (ZOL / ZPO)	funkcjonuje 27 placówek w 18 powiatach <i>Szczegóły mapa 9</i>	funkcjonują 32 placówki w 23 powiatach	W wojewódzkim planie transformacji wskazuje się na konieczność rozwoju opieki długoterminowej stacjonarnej, ze szczególnym uwzględnieniem Bydgoszczy, Grudziądza, Torunia i Włocławka oraz powiatów: aleksandrowskiego, golubsko-dobrzyńskiego, lipnowskiego, mogileńskiego, sępoleńskiego, toruńskiego, tucholskiego i żnińskiego.
Pielęgniarska opieka długoterminowa	realizowana przez 68 podmiotów w 35 gminach (24%) <i>Szczegóły mapa 9</i>	realizowane są w 72 gminach (50%)	Analiza wskaźników statystycznych dotyczących opieki długoterminowej w województwie kujawsko-pomorskim, wskazuje na konieczność rozwoju wsparcia w tym obszarze w formie pielęgniarskiej opieki domowej poprzez zwiększenie o min. 20% świadczeń ze szczególnym uwzględnieniem powiatów: brodnickiego, bydgoskiego, chełmińskiego, świeckiego i wąbrzeskiego. Ponadto, planowane jest utworzenie ośrodka koordynującego opiekę domową przy podmiocie leczniczym dysponującym doświadczeniem w realizacji świadczeń opieki długoterminowej, ze szczególnym uwzględnieniem Bydgoszczy, Grudziądza, Torunia i Włocławka.
Dzienne Domy Opieki Medycznej	funkcjonuje 5 placówek	funkcjonują 23 DDOM (we wszystkich 4 miastach na prawach powiatu i w 19 powiatach ziemskich)	Aktualnie funkcjonuje 1 DDOM w Brodnicy, pozostałe zakończyły działalność na koniec 2021 lub w marcu 2022 ¹⁴ . W wojewódzkim planie transformacji na lata 2022-2026 zakłada się zwiększenie liczby DDOM finansowanych ze środków publicznych poprzez uruchomienie takiej placówki w każdym powiecie oraz mieście na prawach powiatu, zapewnienie środków na ich funkcjonowanie oraz rozwój obecnie działających podmiotów.
Dzienne Centra Wsparcia Pamięci	DCWP nie funkcjonują	funkcjonują we wszystkich 4 miastach na prawach powiatu	Wojewódzki plan transformacji zakłada utworzenie centrów dla osób z zaburzeniami otępiennymi i innymi przewlekłymi chorobami mózgu oraz opiekunów tych osób, ze szczególnym uwzględnieniem Bydgoszczy, Torunia i Włocławka.

¹³ Na podstawie informacji zawartych w dokumencie „Wojewódzkiego planu transformacji województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2022-2026”.

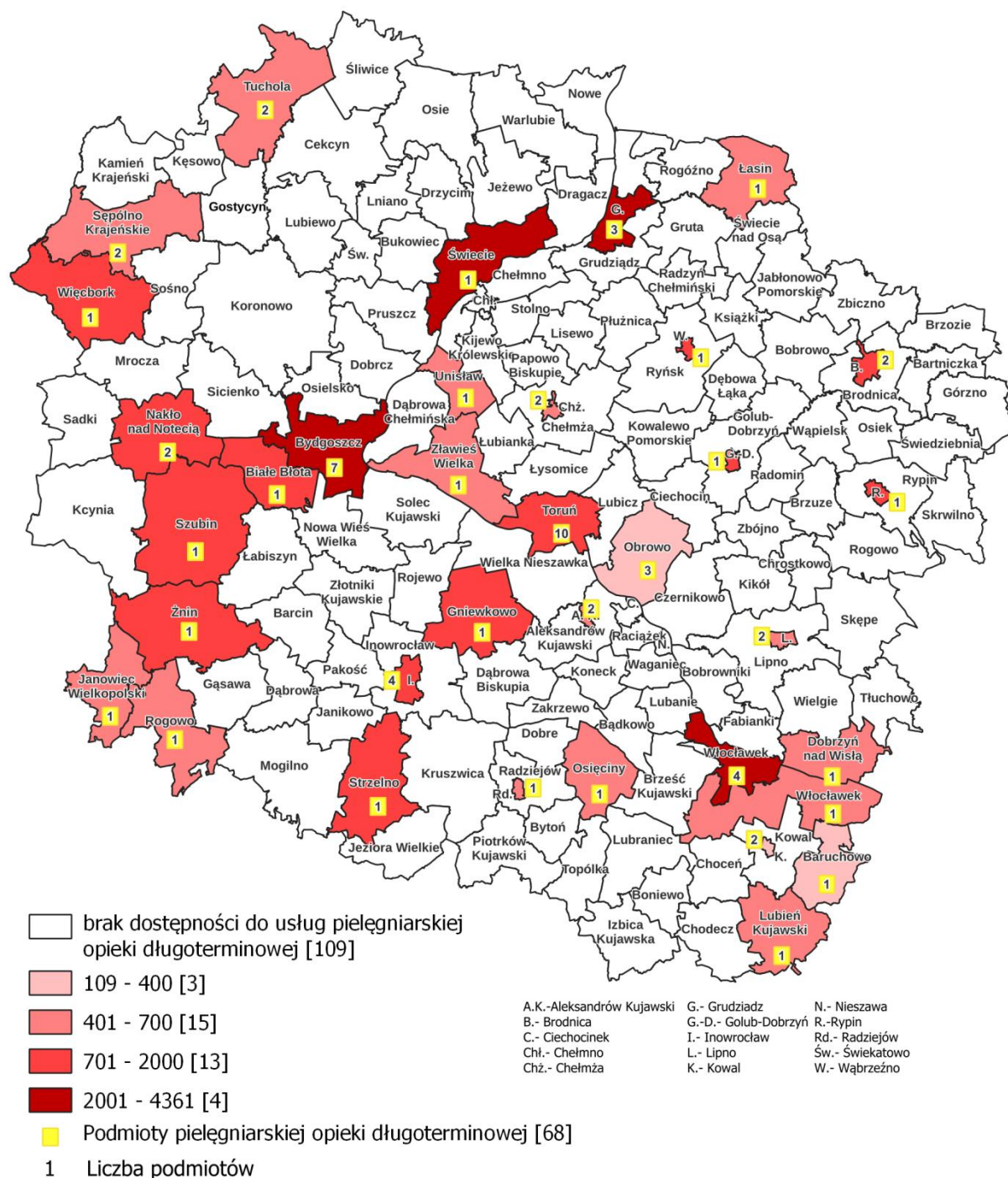
¹⁴ Dane własne ROPS w Toruniu.

Mapa 9. Dostępność do opieki geriatrycznej i opieki długoterminowej w ZOL/ZPO w województwie kujawsko-pomorskim w ujęciu powiatowym

Źródło: opracowanie własne Działu Analiz i Programowania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie obliczeń własnych na podstawie danych NFZ i GUS

Mapa 10. Dostępność pielęgniarstwa opieki długoterminowej w gminach województwa kujawsko-pomorskiego

Źródło: opracowanie własne Działu Analiz i Programowania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie obliczeń własnych na podstawie danych NFZ i GUS

⇒ Co trzecia osoba starsza ocenia swój stan zdrowia jako zły lub bardzo zły, jednocześnie wśród podstawowych potrzeb seniorzy wykazują dostęp do specjalistycznej pomocy medycznej. Największe potrzeby dotyczą dostępu do opieki geriatrycznej (ze względu na problemy związane z chorobami wieku podeszłego, które zgłasza ponad 20% środowiska senioralnego)¹⁵.

¹⁵ Na podstawie wyników badania pn. *Diagnoza potrzeb i potencjału seniorów mieszkających na terenie miasta Bydgoszczy*.

- ⇒ Zgodnie prognozami do 2028 roku dotyczącymi wskaźnika chorobowości na 100 tys. ludności, największy względny wzrost wartości przewiduje się m.in. dla choroby alzheimera i innych chorób otępiennych¹⁶.
- ⇒ Wśród niezbędnych działań na rzecz rozwoju opieki długoterminowej, wojewódzki plan transformacji zakłada działania na rzecz zwiększenia liczby pracowników medycznych w tym obszarze m.in. poprzez prowadzenie kampanii na rzecz promocji zawodu i wsparcie podmiotów kształcących w zawodach medycznych.

PODSUMOWANIE

Sytuacja dotycząca skali wsparcia udzielanego osobom starszym w gminach województwa kujawsko-pomorskiego jest zróżnicowana. Ponadto, różne jest również wewnątrzregionalnie tempo procesu starzenia się społeczeństwa. Z tego względu, aby wskazać, które obszary są w sytuacji mniej korzystnej, wymagającej priorytetowych działań w zakresie rozwoju usług środowiskowych wsparcia, opracowany został indeks, uwzględniający wartości następujących wskaźników:

- ✓ Odsetek osób w wieku 75 lat i więcej w populacji osób w wieku poprodukcyjnym w gminach województwa kujawsko-pomorskiego,
- ✓ Odsetek osób objętych usługami opiekuńczymi (w miejscu zamieszkania i w DDP) wśród osób w wieku 75 lat i więcej w gminach województwa kujawsko-pomorskiego,
- ✓ Liczbę miejsc w placówkach całodobowych dla osób starszych i niesamodzielnych (tj. DPS dla osób w podeszłym wieku i przewlekle somatycznie chorych) na 1.000 osób w wieku 75 lat i więcej w ujęciu powiatowym,
- ✓ Dostępność do placówek aktywizujących osoby starsze (klubów i świetlic dla seniora) w gminach województwa kujawsko-pomorskiego¹⁷,
- ✓ Dostępność alternatywnych usług opiekuńczych (pomoc sąsiedzka, wolontariat opiekuńczy, usługi dziennego opiekuna) w gminach województwa kujawsko-pomorskiego,
- ✓ Dostępność usługi teleopieki i usług transportowych w gminach województwa kujawsko-pomorskiego,
- ✓ Dostępność pielęgniarstwa opieki długoterminowej w gminach województwa kujawsko-pomorskiego¹⁸,
- ✓ Obszar negatywnej sytuacji społeczno-gospodarczej, na którym występują problemy zaawansowanych procesów starzenia się społeczeństwa (na podstawie załącznika nr 2 *Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+*).

Opracowując indeks przyjęte zostały następujące założenia:

- ⇒ Środowisko senioralne jest zróżnicowane i należy uwzględnić szczególną sytuację tych gmin, w których odnotowuje się najwyższy odsetek osób w tzw. późnej i sędziwej starości (zgodnie z założeniami WHO od 75 roku życia), biorąc pod uwagę zwiększające się zapotrzebowanie na usługi środowiskowego wsparcia;

¹⁶ [w:] *Wojewódzki plan transformacji województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2022-2026*”.

¹⁷ Z uwzględnieniem liczby osób w wieku poprodukcyjnym przypadającą na 1 podmiot aktywizujący

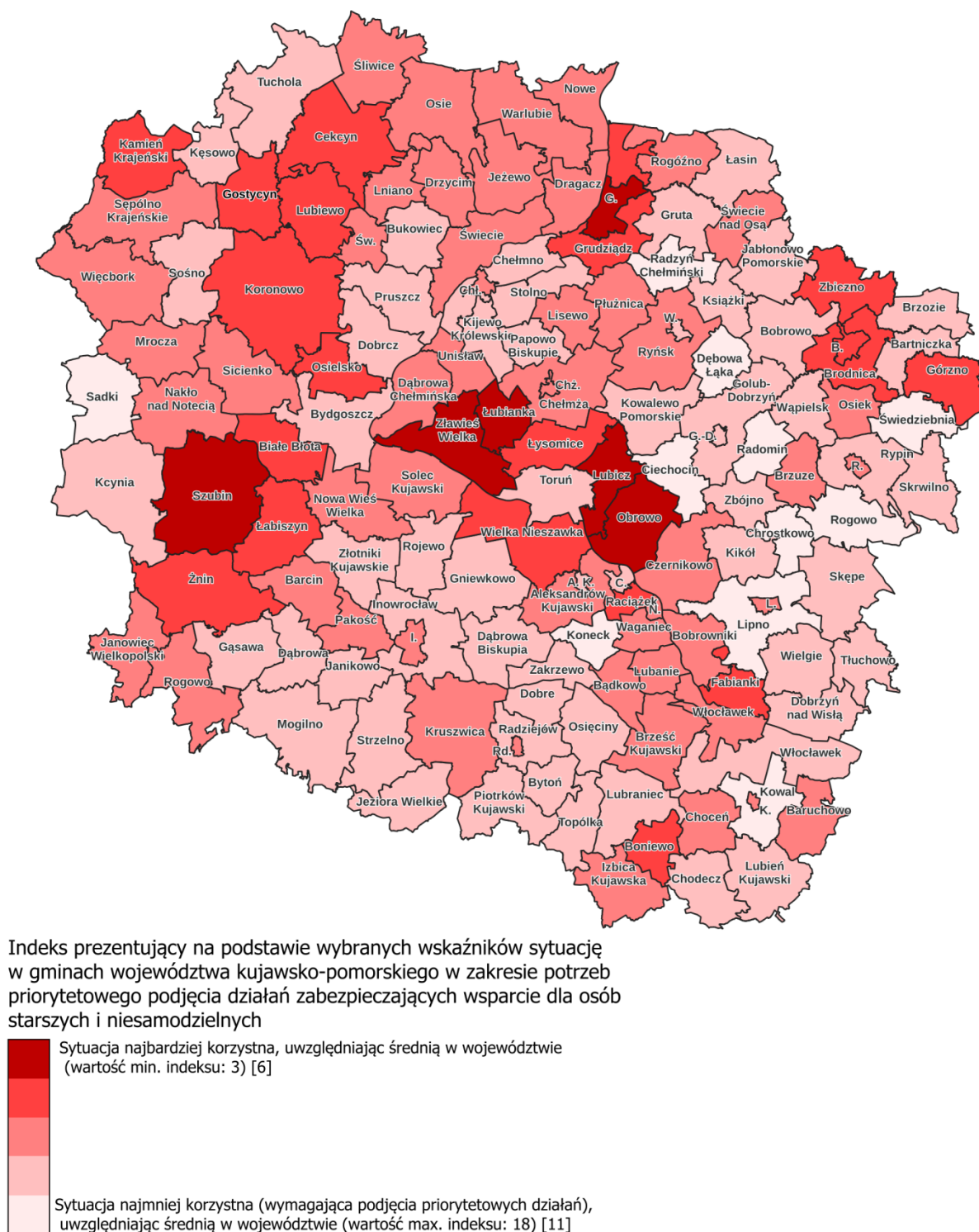
¹⁸ Z uwzględnieniem liczby osób w wieku 75 lat i więcej przypadającą na 1 podmiot świadczący usługę.

- ⇒ W gminach województwa zróżnicowana jest skala świadczenia wsparcia w formie usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania. Pomimo tego, iż jest to zadanie własne gminy o charakterze obowiązkowym, nadal nie jest ono realizowane we wszystkich gminach regionu lub jego realizacja odbywa się na niskim poziomie (poprzez objęcie wsparciem jedynie kilku osób). Zróżnicowanie sytuacji i potrzeb w gminach województwa kujawsko-pomorskiego ilustruje wskaźnik odsetka osób w wieku 75 lat i więcej objętych tą formą wsparcia.
- ⇒ Ze względu na specyfikę procesu starzenia się, który może prowadzić do utraty samodzielności, niezbędne jest wdrażanie środowiskowego wsparcia dla seniorów, aby możliwie jak najbardziej opóźnić konieczność skorzystania z oferty całodobowej opieki. Uwzględniając zróżnicowanie regionalne pod względem skali funkcjonowania infrastruktury całodobowej, należy uwzględnić jako priorytetowo wymagające interwencji obszary, gdzie taka infrastruktura (dot. DPS dla osób w podeszłym wieku oraz przewlekłe somatycznie chorych oraz placówek całodobowej opieki działających komercyjnie) nie funkcjonuje lub działa na najniższym poziomie. Ze względu na brak możliwości wsparcia całodobowego, jak również rozszerzenia działalności tych instytucji w środowisku, szczególnie tam warto wdrażać profilaktycznie działające środowiskowe usługi wspierające seniorów.
- ⇒ W gminach województwa kujawsko-pomorskiego różny jest stopień rozwoju placówek aktywizujących osoby starsze (tj. klubów i świetlic dla seniorów). Nie do przecenienia jest wartość działań na rzecz aktywizowania osób starszych i ich znaczenia dla profilaktyki starzenia się, jak również przeciwdziałania osamotnieniu i marginalizacji seniorów. Kluby seniora mają również znaczenie jako placówki umożliwiające tworzenie grup samopomocowych, których członkowie wzajemnie się wspierają w trudnościach życia codziennego. Z tego względu w zdecydowanie trudniejszej sytuacji są seniorzy mieszkający w gminach, w których nie funkcjonują tego rodzaju placówki lub jest ich bardzo mało w przeliczeniu na mieszkańców w wieku poprodukcyjnym.
- ⇒ W trudniejszej sytuacji są gminy, które nie mają doświadczeń w organizowaniu różnego rodzaju usług wsparcia w środowisku, m.in. alternatywnych usług opiekuńczych, systemu teleopieki, czy usług transportowych. Dzięki posiadaniu doświadczeń w tym zakresie, można wskazać na istnienie potencjału kadrowego, jak i organizacyjnego, który umożliwia w łatwy sposób kontynuowanie usług lub ich ponowne uruchomienie. Wspierać w pierwszej kolejności należy zatem te gminy, które takiego zasobu nie posiadają.
- ⇒ W sytuacji mniej korzystnej są gminy, na terenie których nie funkcjonują podmioty realizujące usługi pielęgniarstwa długoterminowego.
- ⇒ Wyróżnione winny być gminy, które zostały uwzględnione w Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+ jako obszary, które jednocześnie znajdują się w negatywnej sytuacji społeczno-gospodarczej oraz cechują je problemy zaawansowanych procesów starzenia się społeczeństwa.

Biorąc pod uwagę powyższe założenia, dla każdego ze wskaźników ustalone zostały wagi, tak aby najwyższe wartości indeksu wskazały na obszary wymagające podjęcia działań w zakresie wsparcia osób starszych i niesamodzielnych w pierwszej kolejności (tj. swoistą mapę potrzeb w tym zakresie zamieszczoną poniżej). Sumując wszystkie maksymalne negatywne wartości wskaźników możliwa byłaby do osiągnięcia wartość indeksu na poziomie 22 pkt. (najniższa wartość indeksu wskazująca na

sytuację najbardziej korzystną wynosiłaby -2 pkt.). Wśród gminy województwa kujawsko-pomorskiego osiągnięte zostały wartości w przedziale od 3 do 18 punktów.

Mapa 11. Potrzeby w zakresie podjęcia działań w obszarze wsparcia dla osób starszych i niesamodzielnych w gminach województwa kujawsko-pomorskiego

Źródło: opracowanie własne Działu Analiz i Programowania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu

W poniższym zestawieniu tabelarycznym uwzględnione zostały potrzeby (w zakresie realizacji projektów finansowanych ze środków RPO) zgłaszane przez gminy, które zgodnie z wartością indeksu, są obszarami wymagającymi priorytetowych działań.

Tabela 3. Potrzeby gmin w najmniej korzystnej sytuacji wymagających podjęcia priorytetowych działań w zakresie usług środowiskowych dla osób starszych (dane własne ROPS w Toruniu)

Lp.	Gminy z obszaru wymagającego podjęcia priorytetowych działań ¹⁹	Gmina zgłasza potrzebę realizacji projektu w zakresie			
		rozwoju UO	rozwoju DDP	zwiększenie zatrudnienia kadr realizujących usługi opiekuńcze	pomoc dla opiekunów faktycznych
1	Ciechocin	✓			✓
2	Radzyń Chełmiński				✓
3	Świedziebna	✓			
4	Radomin	✓			✓
5	Dębowa Łąka	✓	✓		✓
6	Koneck	✓		✓	✓
7	Chrostkowo	✓	✓		✓
8	Lipno (w.)	✓			
9	Sadki	✓		✓	✓
10	Rogowo (pow. rypiński)	✓			✓
11	Kowal (w.)	✓			✓
12	Bartniczka	✓	✓		✓
13	Dobrcz	✓		✓	✓
14	M. Bydgoszcz	✓	✓	✓	✓
15	Chełmno (w.)	✓			✓
16	Golub-Dobrzyń (w.)	✓			✓
17	Kowalewo Pomorskie		✓		✓
18	Zbójno	✓	✓		
19	Gniewkowo	✓	✓	✓	
20	Janikowo				
21	Rojewo				
22	Dąbrowa			✓	
23	Strzelno	✓	✓		✓
24	Dobre	✓	✓		
25	Piotrków Kujawski				
26	Skrwilno				
27	Tuchola	✓	✓		✓
28	Wąbrzeźno	✓			
	RAZEM	21	10	6	17

II. RODZINA Z DZIEĆMI, W TYM DZIECI Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI

ŚRODOWISKOWE WSPARCIE RODZINY

¹⁹ W ujęciu tabelarycznym uwzględniono wykaz gmin na podstawie osiągniętej przez nie wartości indeksu - od gmin w najmniej korzystnej sytuacji (18 pkt).

POMOC ŚRODOWISKOWA DLA RODZIN Z DZIEĆMI	Stan zastany (2021)	Stan pożądany (2030)	Dodatkowe uwagi
WSPARCIE OPIEKUŃCZE NAD DZIEĆMI			
Opieka nad dziećmi do lat 3	13,8% dzieci objętych opieką w żłobkach (wg danych GUS) <i>Szczegóły mapa 12.</i>	wzrost odsetka dzieci w wieku 0-3 lata objętych różnymi formami opieki instytucjonalnej	W woj. kujawsko-pomorskim odnotowany był niższy od średniej krajowej odsetek dzieci objętych opieką żłobkową (11. msce wśród regionów).
Placówki wsparcia dziennego dla dzieci²⁰	w 28 gminach działały placówki wsparcia dziennego (19%) ²¹ <i>Szczegóły mapa 12.</i>	w 50% gmin regionu działają placówki wsparcia dziennego	Zasady organizowania i funkcjonowania placówek wsparcia dziennego zostały określone w zapisach ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Tego typu infrastruktura działa w wąskim zakresie i dostępność do niej jest ograniczona. Z tego względu na najbliższe lata zakłada się rozwój tego typu placówek w regionie.
WSPARCIE DLA RODZIN Z TRUDNOŚCIAMI OPIEKUŃCZO-WYCHOWAWCZYMI			
Asystentura rodziny	<p>w 134 gminach dostępne jest wsparcie asystenta rodziny²² <i>Szczegóły mapa 13.</i></p> <p>zatrudnionych jest 236 asystentów²²</p> <p>2.656 rodzin objętych jest asystenturą²</p> <p>33% rodzin korzystających z pomocy społ z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych korzystało z pomocy asystenta²²</p>	<p>w 144 gminach dostępne jest wsparcie asystenta rodziny</p> <p>zapobieganie spadkowi I-by zatrudnionych asystentów i I-by rodzin objętych asystenturą</p> <p>wzrost odsetka rodzin korzystających z pomocy społ z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, objętych asystenturą</p>	Zapewnienie wsparcia asystenta rodziny przeżywającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej rodzicom stanowi zadanie własne gminy, które od stycznia 2015 r. jest obowiązkowe. Nadal jednak w 10 gminach regionu nie było ono realizowane. Ponadto, blisko 70% gmin (93 gmin) zatrudniało zaledwie 1 asystenta rodziny. W 19 gminach przekroczony został ustawowy próg dot. maksymalnej liczby 15 rodzin, z którymi może równocześnie pracować asystent.
Poradnictwo specjalistyczne	wykazywane przez OPS z 77 gmin regionu (53%) ²² <i>Szczegóły mapa 13.</i>	poradnictwo specjalistyczne (w tym w formie mobilnej) dostępne w 80% gmin regionu	Skala realizacji poradnictwa specjalistycznego w regionie jest znacznie szersza niż wskazują przedstawione dane ze sprawozdania MPIPS-03, m.in. dzięki realizacji na obszarze wszystkich powiatów woj. kujawsko-pomorskiego projektu pn. Rodzina w centrum.
Centrum Wspierania Rodzin (CWR)	CWR funkcjonują we wszystkich powiatach woj. kujawsko-pomorskiego	kontynuacja i rozwój działalności CWR we wszystkich powiatach regionu	W kolejnych latach należy kontynuować działania na rzecz zapewnienia dostępności do usług społecznych dla rodzin z dziećmi (biologicznych, zastępczych, adopcyjnych), w tym przede wszystkim do specjalistycznego poradnictwa, uwzględniając formy mobilne, aby docierać do mieszkańców obszarów wiejskich regionu. Ponadto, wsparcie należy również poszerzyć o

²⁰ Placówka wsparcia dziennego wspiera funkcje opiekuńczo-wychowawcze rodziny świadcząc opiekę dzienną i zapewniając dziecku pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, rozwój zainteresowań, organizację zabaw i zajęć sportowych, w miarę możliwości pomoc rzeczową, posiłek. Prowadzi stałą pracę z rodziną dziecka. Poza wymienionymi, specjalistyczna placówka prowadzi zajęcia socjoterapeutyczne, zajęcia terapeutyczne, kompensacyjne i logopedyczne, indywidualne programy korekcyjne, udziela pomocy w kryzysach szkolnych, rodzinnych, rówieśniczych i osobistych. Placówka funkcjonuje przez cały rok, we wszystkie dni robocze, co najmniej 4 godziny dziennie w godzinach dostosowanych do potrzeb dzieci i rodziców. W przypadku małej liczby dzieci wymagających opieki, ilość dni i godzin funkcjonowania placówki można dostosować do lokalnych potrzeb. Pobyt w powyższych placówkach jest dobrowolny i nieodpłatny, a w działaniach wychowawczych organizowanych w placówkach powinni czynnie uczestniczyć rodzice lub opiekunowie dziecka.

²¹ Dane OZPS za rok 2021

			dostępność do innych form wsparcia, takich jak mediacje i terapia rodzinna, warsztaty wzmacniające kompetencje rodzicielskie wraz z zajęciami animacyjnymi dla dzieci, czy rodziny wspierające.
WSPARCIE DLA RODZIN DOŚWIADCZAJĄCYCH PRZEMOCY			
Placówki z ofertą całodobowego wsparcia	w 7 powiatach funkcjonowało 8 placówek oferujących całodobowe wsparcie ²² (5 OIK/ 3 SOWOPR)	kontynuacja i rozwój działalności 5 ośrodków interwencji kryzysowej i 3 specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie.	W 2021 roku w województwie kujawsko-pomorskim funkcjonowało 5 ośrodków interwencji kryzysowej i 3 specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie.
Gminne punkty konsultacyjne	w 25 gminach (na terenie 14 powiatów ziemskich) działa gminny punkt konsultacyjny ²³	gminne punkty konsultacyjne działają na terenie wszystkich powiatów regionu	W ostatnich latach następuje stopniowy rozwój sieci gminnych punktów konsultacyjnych (z 18 gmin w 2019 roku do 25 w 2021). Warto podjąć działania na rzecz dalszego rozwoju tego rodzaju infrastruktury, by docelowo w każdym powiecie funkcjonowała ta forma wsparcia dla członków rodzin doświadczających przemocy.

WSPARCIE OPIEKUŃCZE NAD DZIEĆMI

Tabela 4. Formy wsparcia opiekuńczego nad dziećmi i edukacji przedszkolnej w latach 2018-2021 w województwie kujawsko-pomorskim

RODZAJ WSKAŹNIKA	2018	2019	2020	2021
WSPARCIE OPIEKUŃCZE NAD DZIEĆMI DO LAT 3²³				
Liczba żłobków/klubów dziecięcych/oddziałów żłobkowych w przedszkolach	144	175	192	227
Liczba miejsc w żłobkach/klubach dziecięcych/oddziałach żłobkowych w przedszkolach	5 670	6 828	7 934	9 009
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	8,1	10,0	11,0	13,8
Liczba dziennych opiekunów	67	69	63	35
Liczba dzieci pod opieką dziennych opiekunów	256	209	243	139
Liczba niań	525	551	534	344
EDUKACJA PRZEDSZKOLNA²⁴				
Liczba przedszkoli (w tym oddziały przedszkolne przy szkołach, punkty przedszkolne, zespoły wychowania przedszkolnego)	1 075	1 084	1 072	1067
Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w 2020 roku	79,2%	82,0%	80,1%	83,6%
Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w 2020 roku na wsi	58,2%	60,7%	59,8%	63,4%
OPIEKA DZIENNA NAD DZIEĆMI²⁴				
Placówki wsparcia dziennego	94	91	80	71
Liczba gmin, na terenie których funkcjonuje/ą placówka/i wsparcia dziennego	27	27	26	28
Liczba miejsc	2 568	2 586	2 358	2 242

²² Dane WPS KP UW w Bydgoszczy

²³ Dane GUS BDL

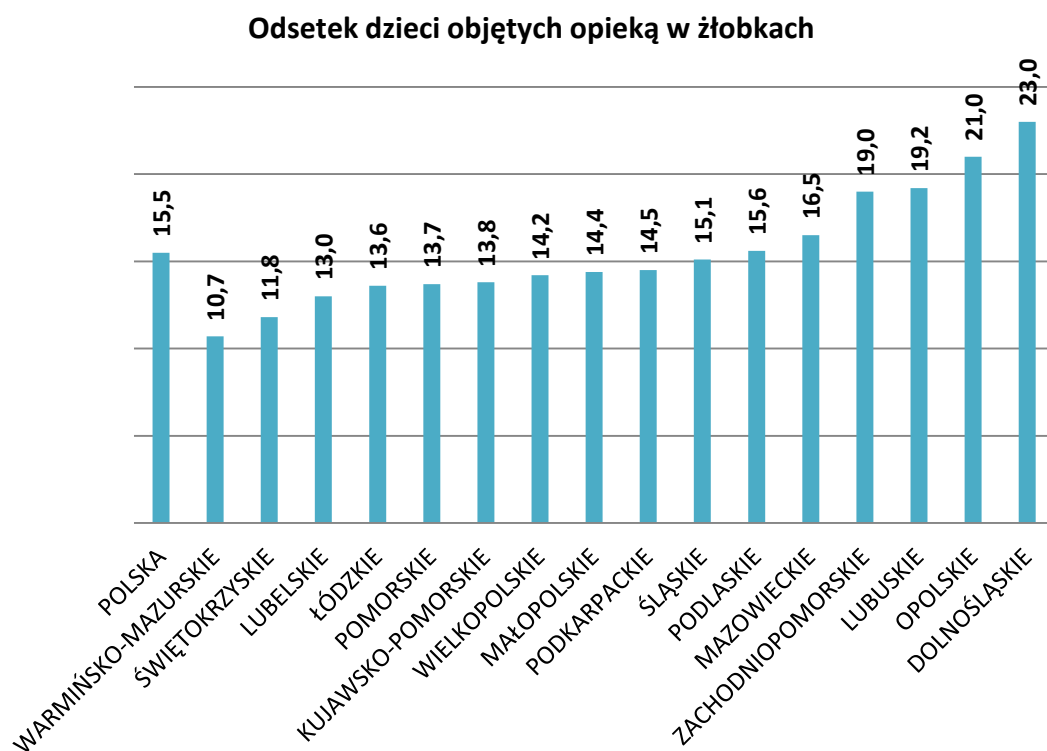
²⁴ Dane ze sprawozdania z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej

RODZAJ WSKAŹNIKA	2018	2019	2020	2021
Przeciętna liczba umieszczonych dzieci ²⁵	1 386	1 425	1 213	1 002
WSPARCIE FINANSOWE³				
Rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci	67 946	61 930	51 521	42 766
Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku	33,1%	30,9%	26,6%	23,2%

- ⇒ W ostatnich latach następuje systematyczny rozwój wsparcia nad dziećmi do lat 3 w formie opieki żłobkowej. Jednak nadal skala dostępności tej formy wsparcia, umożliwiającej aktywizację zawodową kobiet po urodzeniu dziecka, dostępna jest w mniej niż połowie gmin regionu. W 2021 roku wśród 144 gmin województwa kujawsko-pomorskiego, aż w 73 gminach (z populacją 11,8 tys. dzieci w wieku do lat 3) żadne dziecko nie było objęte opieką żłobkową.
- ⇒ Analizując alternatywne do żłobka formy opieki nad dziećmi do lat 3 można zauważyć, porównując rok 2018 z 2021, iż nastąpił znaczny spadek liczby dziennych opiekunów w województwie kujawsko-pomorskim (nasz region znalazł się w grupie 6 regionów, które odnotowały spadek tego typu podmiotów, z drugą najwyższą wartością procentowego spadku liczby dziennych opiekunów tj. o 48%).

²⁵ Przeciętna liczba umieszczonych dzieci została wyliczona dla II półrocza właściwego roku, dzieląc sumę liczby dzieci umieszczonych w poszczególnych dniach okresu sprawozdawczego przez liczbę dni funkcjonowania placówki w okresie sprawozdawczym, podając z dokładnością do jednej osoby.

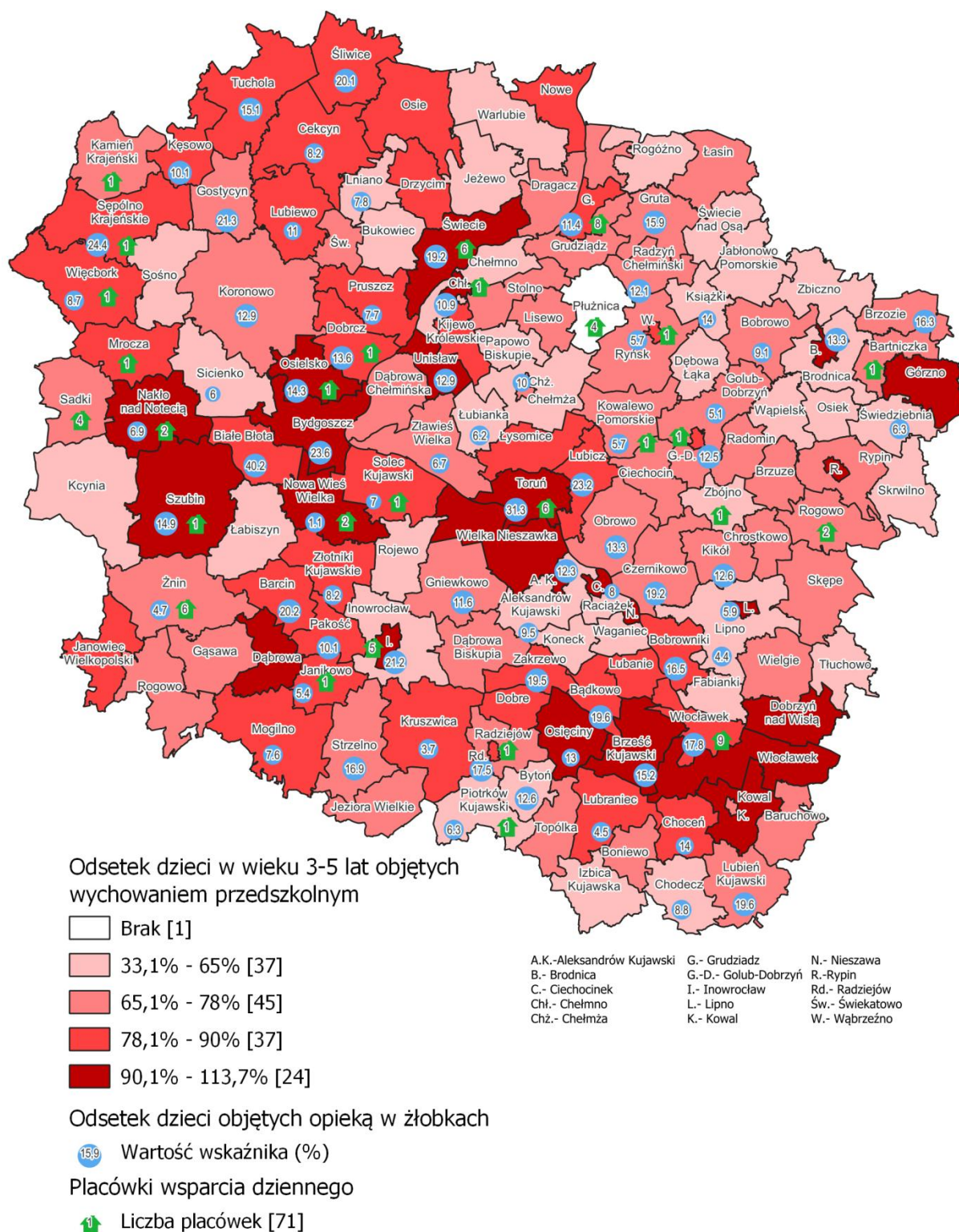
Wykres 1. Opieka żłobkowa w regionach kraju w 2021 roku

Źródło: opracowanie własne Działu Analiz i Programowania ROPS w Toruniu na podstawie danych GUS

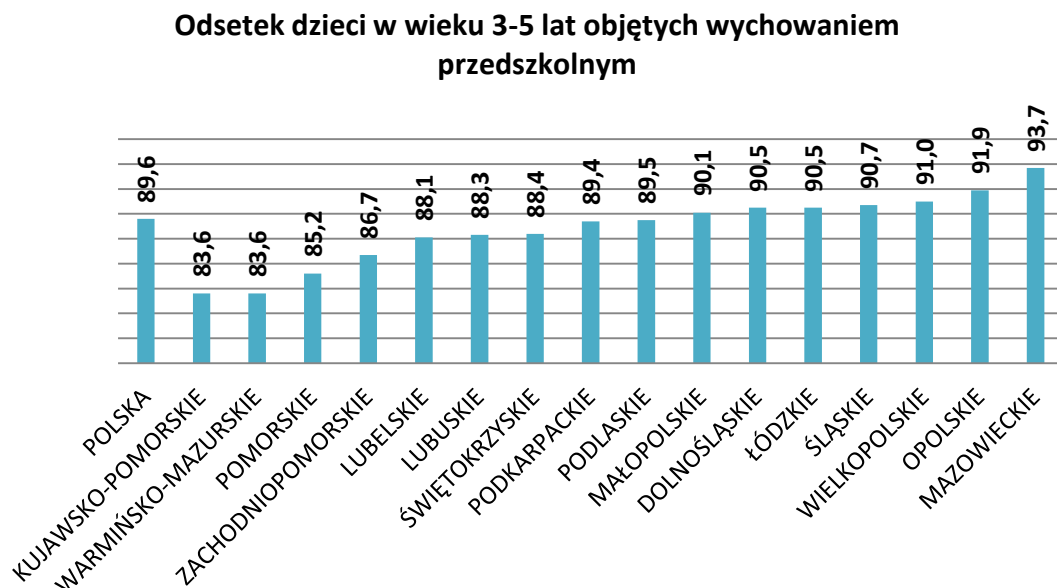
⇒ Spadek w latach 2018-2021 dotyczył również liczby niań (wskaźnik GUS). Jednak w tym przypadku spadki zostały odnotowane we wszystkich regionach kraju (na poziomie od 56% do 7%; w województwie kujawsko-pomorskim wyniósł 35%).

Mapa 12. Opieka żłobkowa nad dziećmi do lat 3, edukacja przedszkolna i placówki wsparcia dziennego dla dzieci w gminach województwa kujawsko-pomorskiego w 2021 r.

Źródło: opracowanie własne Działu Analiz i Programowania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych GUS oraz danych z OZPS za 2021 rok

Wykres 2. Wychowanie przedszkolne w regionach kraju w roku 2021

Źródło: opracowanie własne Działu Analiz i Programowania ROPS w Toruniu na podstawie danych GUS (na dzień 15.11.2022)

- ⇒ Pomimo w miarę systematycznego²⁶ rozwoju skali objęcia edukacją przedszkolną dzieci w wieku 3-5 lat w województwie kujawsko-pomorskim, region nasz plasuje się nadal na ostatnim miejscu pod względem wartości tego wskaźnika wśród wszystkich województw w kraju.
- ⇒ W 2021 roku na terenie 28 gmin funkcjonowało 71 placówek wsparcia dziennego, dysponujących ponad 2,2 tys. miejsc.

WSPARCIE DLA RODZIN Z TRUDNOŚCIAMI OPIEKUŃCZO-WYCHOWAWCZYMI

- ⇒ Z uwagi na występujące w rodzinach naturalnych problemy związane z bezradnością w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, istnieje konieczność wsparcia tych rodzin, by ustrzec je przed ograniczeniem lub utratą władzy rodzicielskiej i umieszczeniem dzieci w pieczy.
- ⇒ Z tego względu zarówno wsparcie w formie asystentury rodzinnej, jak i dostępności do poradnictwa specjalistycznego, wymaga kontynuowania starań na rzecz zapobiegania spadkowi skali świadczenia tego rodzaju pomocy lub dalszego jej rozwoju.

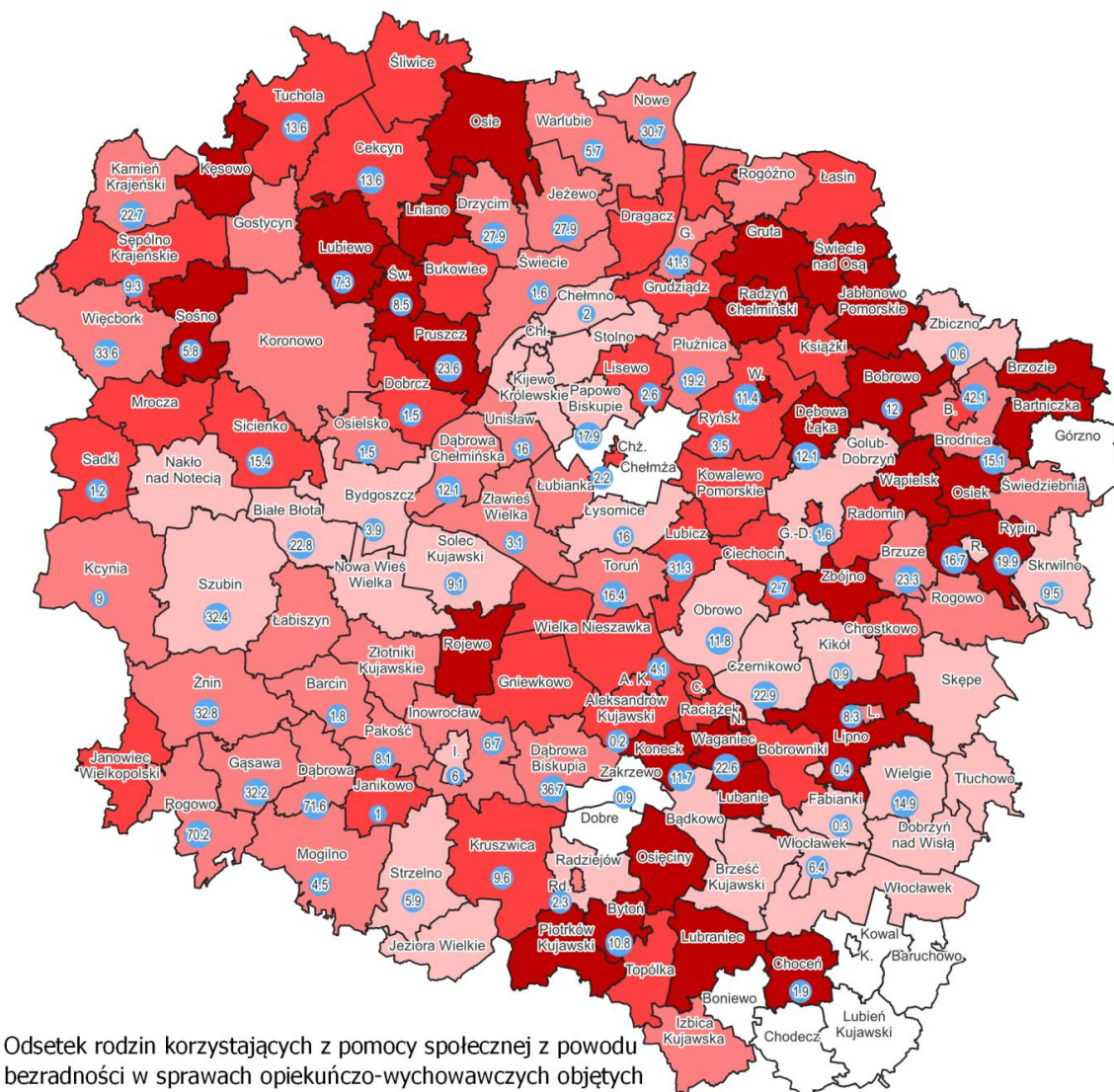
Tabela 5. Asystentura rodzinna i poradnictwo specjalistyczne w latach 2018-2021 w gminach województwa kujawsko-pomorskiego

RODZAJ WSKAŹNIKA	2018	2019	2020	2021
ASYSTENTURA RODZINNA²²				
Liczba OPS zatrudniających asystentów rodziny	137	136	135	134
Liczba asystentów rodziny zatrudnionych w OPS	246	241	237	236
Liczba rodzin objętych pracą asystenta rodziny	2 671	2 711	2 589	2 656
PORADNICTWO SPECJALISTYCZNE²²				

²⁶ Z pominięciem 2020 roku, na co wpływ mogła mieć pandemia covid-19 i ograniczenia związane z funkcjonowaniem przedszkoli

Liczba OPS wykazujących realizację poradnictwa specjalistycznego	78	74	75	77
Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej objętych poradnictwem specjalistycznym (wykazywanym przez OPS)	5 869	5 865	4 743	5 661

Mapa 13. Asystentura rodzinna i poradnictwo specjalistyczne w gminach woj. kujawsko-pomorskiego w 2021 r.

Odsetek rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych objętych wsparciem asystenta rodziny

0% [10]

0,1%- 30% [32]

30,1% - 50% [37]

50,1% - 99,9% [34]

100% [31]

Odsetek rodzin korzystających z pomocy społecznej objętych poradnictwem specjalistycznym

15,9 wartość wskaźnika (%)

A.K.-Aleksandrów Kujawski G.- Grudziądz N.- Nieszawa
B.- Brodnica G.-D.- Golub-Dobrzyń R.- Rypin
C.- Ciechocinek I.- Inowrocław Rd.- Radziejów
Chl.- Chelmno L.- Lipno Św.- Świekatowo
Chż.- Chelmża K.- Kowal W.- Wąbrzeźno

Źródło: opracowanie własne Działu Analiz i Programowania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych z OZPS za 2021 rok

- ⇒ Zgodnie z zapisami ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, jedną z form wsparcia, jaka może zostać zaoferowana rodzinom przeżywającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, jest **objęcie pomocą rodzin wspierających**. W 2021 roku na terenie województwa kujawsko-pomorskiego nie funkcjonowała żadna rodzina wspierająca. Jako przyczyny braku tego typu rodzin w poszczególnych gminach województwa wskazano przede wszystkim brak potrzeby ich utworzenia (50 wskazań²⁷) oraz brak rodzin chętnych do pełnienia takiej funkcji (31 wskazań).
- ⇒ W obszarze wsparcia rodzin z problemami opiekuńczo-wychowawczymi, warto uwzględnić również założenia z dokumentu Strategii Rozwoju Usług Społecznych dotyczące wyróżnienia wskaźnika w zakresie **działalności interdyscyplinarnych zespołów wsparcia rodziny działających na terenie każdego powiatu**, których misją będzie opracowywanie planów pomocy dla rodzin i dziecka²⁸ w sytuacji odseparowania od rodziców. Zakłada się, iż wartość wskaźnika na poziomie kraju w 2035 roku będzie wynosiła 50%. Warto jest zatem promować wdrożenie tego rozwiązania w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego.

WSPARCIE DLA RODZIN DOŚWIADCZAJĄCYCH PRZEMOCY²⁹

Tabela 6. Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie w gminach i powiatach woj. kujawsko-pomorskiego

RODZAJ WSKAŹNIKA	2019	2020	2021
Liczba procedur „Niebieskie Karty” przekazanych do Przewodniczących Zespołów Interdyscyplinarnych przez podmioty wszczynające	5 669	5 249	4 533
Dzieci podejrzwane o doznawanie przemocy w rodzinie ³⁰ „NK”	x	1 021	1 001
Liczba odebranych dzieci z zastosowaniem art. 12a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie ³¹	x	56	114
z tego:			
liczba dzieci umieszczonych u innej, niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej	x	28 (50%)	54 (47%)
liczba dzieci umieszczonych w rodzinie zastępczej	x	15 (27%)	19 (17%)
liczba dzieci umieszczonych w placówce opiekuńczo-wychowawczej	x	13 (23%)	41 (36%)
Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie			
Powiaty realizujące programy korekcyjno-edukacyjne wobec osób stosujących przemoc w rodzinie	9	5	9
Powiaty realizujące programy psychologiczno-terapeutycznych ³² dla sprawców przemocy w rodzinie	0	0	0

²⁷ Brak potrzeb tworzenia rodzin wspierających uzasadniana była m.in. zapewnienie niezbędnego wsparcia rodzinom z problemami opiekuńczo-wychowawczymi przez asystentów rodziny i pracowników socjalnych.

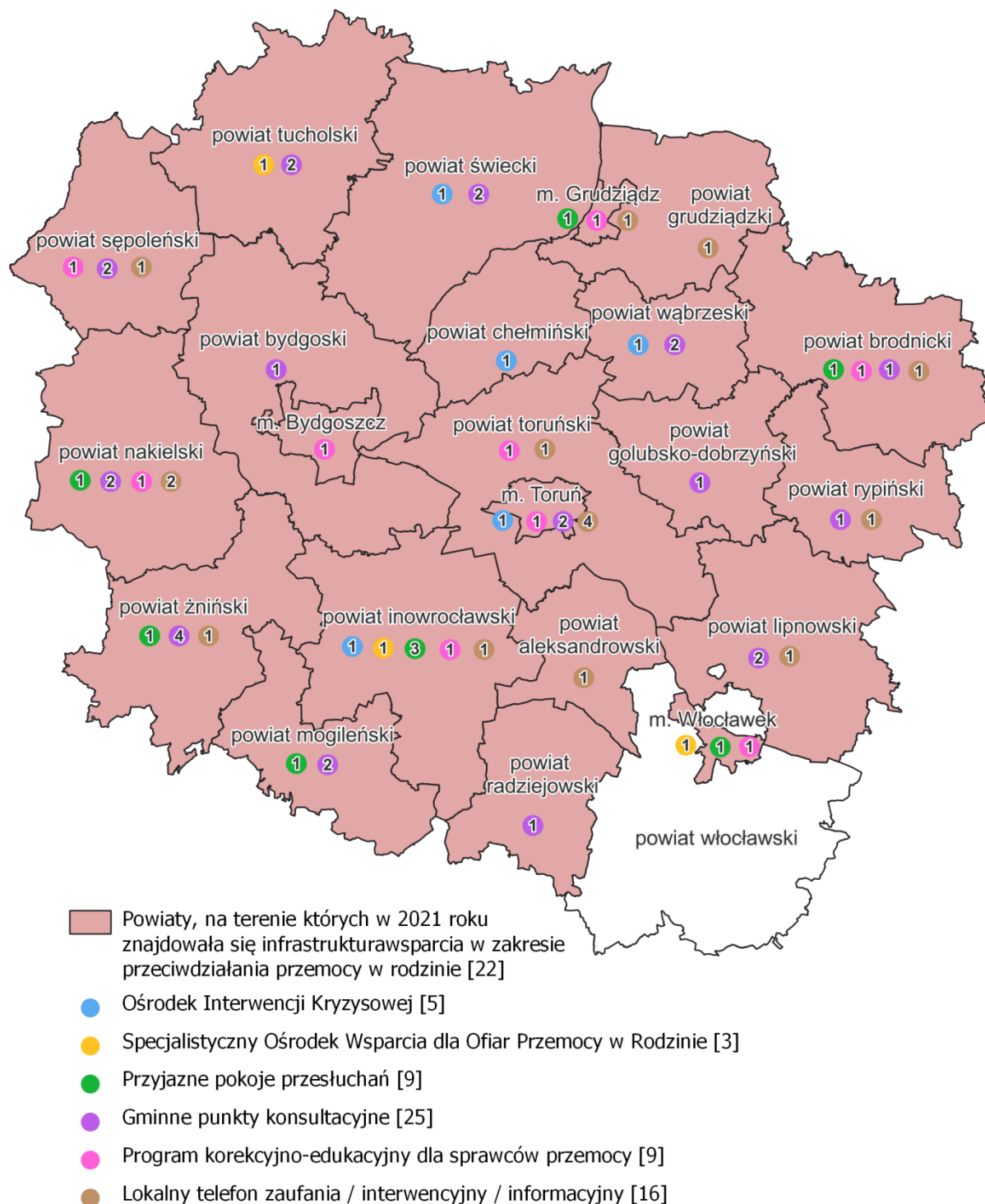
²⁸ Zakłada się, iż do 2035 roku 50% dzieci odseparowanych od rodziny będzie miało sporządzony plan pomocy przez powiatowy zespół multidyscyplinarny.

²⁹ Dane z WPS KP UW w ramach sprawozdawczości z realizacji zadań z przeciwdziałania przemocy w rodzinie na terenie województwa kujawsko-pomorskiego.

³⁰ Tj. dzieci, wobec których prowadzono działania interwencyjno-pomocowe w ramach procedury Niebieskiej Karty.

³¹ W ramach interwencji w zakresie odebrania dziecka z rodziny w razie bezpośredniego zagrożenia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie przez pracownika socjalnego wykonującego obowiązki służbowe.

Mapa 14. Infrastruktura wsparcia w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w gminach i powiatach województwa kujawsko-pomorskiego w 2021 roku

Źródło: opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie danych z WPS KP UW w Bydgoszczy

⇒ Skala zjawiska przemocy w rodzinie jest trudna do uchwycenia, co wynika m.in. z faktu niezgłaszania aktów przemocy, co może być powodowane strachem lub wstydem ofiary³³.

³² Brak realizacji tego rodzaju programów wynika głównie z braku szczegółowych uregulowań prawnych w tym zakresie.

³³ https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance-oct14_pl.pdf

Spadek liczby procedur Niebieskie Karty nie oznacza, iż w rodzinach w województwie kujawsko-pomorskim zjawiska przemocy jest coraz mniej.

- ⇒ Aż 87% procedur Niebieskich Kart (NK) jest wszczynanych przez policję, znacznie mniej przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej (ok. 10%), placówki oświatowej (2%), a w śladowym zakresie przez placówki ochrony zdrowia, czy gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych.
- ⇒ Do zadań z zakresu administracji rządowej realizowanych przez powiat należy prowadzenie specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie (w województwie kujawsko-pomorskim w 2021 roku funkcjonowały 3 ośrodki) oraz opracowywanie i realizacja programów oddziaływania korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie (w 2021 roku takie programy realizowało 9 powiatów).
- ⇒ Ze wsparcia specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie skorzystały 354 osoby (liczba podobna jak w roku 2020, różnica dotyczy wzrostu z ponad 80 do ponad 120 liczby osób, które uzyskały wsparcie w formie całodobowej).
- ⇒ Analizując dane za 2021 roku, można zauważyć niepokojące zjawisko związane z podwojeniem się (w porównaniu z rokiem poprzednim) liczby odebranych dzieci w związku z przeciwdziałaniem w obszarze przemocy w rodzinie. Znacznemu wzrostowi uległa również liczba dzieci umieszczonych z tego powodu w placówkach opiekuńczo-wychowawczych.

DZIECI I MŁODZIEŻ Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI I NIEDOSTOSOWANA SPOŁECZNIE

WSPARCIE DZIECI / MŁODZIEŻY ZE SZCZEGÓLNYMI POTRZEBAMI	Stan zastany (2021)	Stan pożądany (2030)	Dodatkowe uwagi
Placówki dla dzieci/uczniów ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi	w 21 powiatach funkcjonuje co najmniej 1 placówka oświatowa	placówki dla dzieci ze szczególnymi potrzebami (m.in. z uwzględnieniem z spektrum autyzmu i FASD) funkcjonują we wszystkich powiatach, w tym powiatowa sieć pracowni poznawania świata	Na terenie powiatów: grudziądzkiego i włocławskiego nie funkcjonowała w 2021 roku żadna placówka oświatowa (przedszkole specjalne, specjalna SP, SOSW, SOW, ORW, MOS, MOW) z ofertą dla uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych. A na obszarze powiatów: sępoleńskiego i żnińskiego infrastruktura tego typu to jedynie 1 specjalna SP. Uwzględniając zwiększające się potrzeby w zakresie wczesnego wspomaganie, jak i oferty dla dzieci/uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, niezbędny jest rozwój infrastruktury, jak i dostępności form wsparcia, szczególnie umożliwiających pozostanie w środowisku zamieszkania. Dla dzieci w wieku żłobkowym i przedszkolnym niezbędny jest rozwój w regionie powiatowej sieci pracowni poznawania świata, mających na celu wspieranie w rozwoju dzieci poprzez

			realizację działań edukacyjnych oraz wychowawczo-terapeutycznych. Ponadto, niezbędny jest rozwój dostępności do wsparcia diagnostyczno-terapeutycznego w obszarze zaburzeń FASD.
Młodzieżowe ośrodki wychowawcze/ socjoterapii	funkcjonuje 6 MOW/MOS dysponujących 372 miejscami	dla wychowanków MOW/MOS istnieje oferta wsparcia	Aby zapobiegać wykluczeniu oraz przeciwdziałać niedostosowaniu społecznemu podopiecznych MOW/MOS niezbędne jest kontynuowanie form wsparcia w postaci zajęć podnoszących kompetencje edukacyjne, społeczne oraz zawodowe, wzbogacających proces resocjalizacyjny, przygotowujący do pełnienia dalszych ról społecznych w dorosłym życiu.
Młodzieżowe centra dla młodzieży objętej sądowym środkiem wychowawczym	funkcjonuje 15 młodzieżowych centrów	kontynuacja działalności min. 15 młodzieżowych centrów	Niezbędna jest kontynuacja usług dla młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym ze względu na objęcie sądowym środkiem wychowawczym lub poprawczym. W ramach działalności Młodzieżowych Centrów zapewniony jest młodzieży niedostosowanej społecznie rozwój w wielu sferach: edukacyjnej, społecznej, emocjonalnej i zawodowej.

WCZESNE WSPOMAGANIE ROZWOJU DZIECKA

- ⇒ Wczesnym wspomaganie rozwoju dziecka (WWRD) obejmowane są dzieci niepełnosprawne oraz ich rodziny od chwili stwierdzenia u dziecka niepełnosprawności do rozpoczęcia nauki w szkole, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci do 3 roku życia.
- ⇒ Podstawą do objęcia dziecka WWRD jest opinia o potrzebie wczesnego wspomagania rozwoju wydana przez zespół orzekających działający w publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej. W 2020 roku w województwie kujawsko-pomorskim funkcjonowało 40 tego rodzaju placówek, w tym 26 podmiotów publicznych, działających we wszystkich miastach na prawach powiatu i w 18 powiatach ziemskich (oprócz powiatu grudziądzkiego).
- ⇒ Realizatorami WWRD mogą być zarówno publiczne, jak i niepubliczne podmioty oświatowe³⁴, w których powołano zespół wczesnego wspomagania rozwoju dziecka. W skład zespołu WWRD wchodzi: pedagog, psycholog, logopeda oraz, w zależności od potrzeb, inni specjaliści³⁵. Zajęcia organizuje się w wymiarze od 4 do 8 godzin w miesiącu.
- ⇒ Oprócz środków samorządów, WWRD miała być również realizowana w ramach rządowego Programu Za życiem³⁶, którego Priorytet II dotyczy wprost wczesnego wspomagania rozwoju dziecka i jego rodziny - skierowany do ciężko chorych dzieci. W pierwszej edycji programu (jak wskazała kontrola NIK) nie udało się zrealizować

³⁴ Takie jak: przedszkola i szkoły podstawowe, w tym specjalne, inne formy wychowania przedszkolnego, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, ośrodki rewalidacyjno-wychowawcze oraz poradnie psychologiczno-pedagogicznych, w tym poradniach specjalistycznych.

³⁵ <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/wczesne-wspomaganie-rozwoju>

³⁶ Program kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem” realizowany jest od 2017 roku. Obejmuje on rozwiązania, w szczególności w obszarach dotyczących wsparcia dla kobiet w ciąży i ich rodzin, wczesnego wspomagania rozwoju dziecka i jego rodziny, usług wspierających i rehabilitacyjnych, wsparcia mieszkaniowego, koordynacji, edukacji, poradnictwa i informacji, jak również inne instrumenty wsparcia. <https://www.gov.pl/web/rodzina/rzad-przeznaczy-wiecej-pieniedzy-na-realizacje-programu-za-zyciem>

programowych założeń (w tym w obszarze WWRD) lub ich realizacja odbyła się w bardzo znikomym stopniu³⁷. Na kolejny okres programowy na lata 2022-2026 zaplanowano prawie dwukrotnie większą pulę środków (blisko 6 mld zł). Wśród planowanych działań, w obszarze WWRD, znaczącą rolę przypisano Wiodącym Ośrodkom Koordynacyjno-Rehabilitacyjno-Opiekuńczym (WOKRO), w których rodziny mają otrzymywać wsparcie nawet zaraz po urodzeniu dziecka z niepełnosprawnością. Ośrodki te mają udzielać wsparcia w zakresie rehabilitacji, pomocy psychologicznej oraz świadczeń medycznych.

- ⇒ W nowej edycji programu Za życiem dopisane zostało dodatkowe działanie (do wdrożenia od 2023 roku) dotyczące wprowadzenia tzw. doradców rodziny. Doradca rodziny ma zapewniać wsparcie rodzinom zagrożonym niepełnosprawnością dziecka już od okresu prenatalnego, m.in. poprzez pomoc w przygotowaniu indywidualnego programu wsparcia, wskazanie przysługującej pomocy socjalnej, czy ułatwienie znalezienia potrzebnego sprzętu rehabilitacyjnego³⁸.

EDUKACJA DZIECI/UCZNIÓW ZE SZCZEGÓLNYMI POTRZEBAMI

- ⇒ Liczba dzieci / uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego w województwie kujawsko-pomorskim systematycznie rośnie, a wzrost wartości wskaźnika jest z roku na rok coraz bardziej znaczący (w 2019 w porównaniu z rokiem poprzednim był na poziomie 2,5%, a w 2021 roku już o 7% w zestawieniu do roku 2020).
- ⇒ Warto zwrócić uwagę, iż wzrost liczby orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego dotyczy zwłaszcza dzieci z autyzmem (w tym z zespołem Aspergera) oraz dzieci z niepełnosprawnością sprzężoną.
- ⇒ Dziecko z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym, ze współwystępującymi niepełnosprawnościami, może zostać objęte wczesną edukacją w przedszkolu specjalnym. W województwie kujawsko-pomorskim sieć przedszkoli specjalnych utrzymuje się na podobnym poziomie i występuje jedynie na obszarze kilkunastu gmin regionu. W 2021 roku funkcjonowało 15 placówek w 7 powiatach ziemskich i 3 miastach na prawach powiatu. Uczęszczało do nich 12% dzieci, które otrzymały orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego.
- ⇒ W 2021 roku do szkół podstawowych specjalnych w regionie uczęszczało 32% uczniów, którzy otrzymali orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego.
- ⇒ Sieć placówek oświatowych z ofertą dla uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych (SOSW, SOW, ORW, MOS, MOW) utrzymuje się na podobnym poziomie. Na obszarze 6 powiatów ziemskich w 2021 nie funkcjonowała żadna tego typu placówka.

³⁷ <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/program-za-zyciem-2021.html>

³⁸ <https://www.gov.pl/web/rodzina/za-zyciem--nowe-dzialania-i-wieksze-naklady-finansowe>

Tabela 7. Dzieci ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi i placówki edukacyjne dla dzieci ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi w latach 2018-2021 w gminach województwa kujawsko-pomorskiego

RODZAJ WSKAŹNIKA	2018	2019	2020	2021
DZIECI / UCZNIOWIE ZE SZCZEGÓLNYMI POTRZEBAMI EDUKACYJNYMI³⁹				
Liczba dzieci / uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego	12 770	13 086	13 599	14 513
w tym:				
z niepełnosprawnością (tj. dziecko/uczeń niestyszący/słabosłyszący lub niewidomy/słabowidzący lub z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją)	2067	2030	1997	2015
z niepełnosprawnością intelektualną	5823	5698	5699	5799
z autyzmem w tym z zespołem Aspergera	2066	2401	2752	3249
z niepełnosprawnością sprzężoną (tj. dziecko/uczeń, u którego występują co najmniej 2 niepełnosprawności)	2211	2533	2747	3024
niedostosowani i zagrożeni niedostosowaniem społecznym	593	424	404	426
Liczba uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego w szkole podstawowej	7 322	7 976	8 358	8 810
Liczba dzieci posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego w przedszkolu / oddziale przedszkolnym	1 597	1 782	1 837	2 204
PLACÓWKI OŚWIATOWE DLA DZIECI/UCZNIÓW ZE SZCZEGÓLNYMI POTRZEBAMI EDUKACYJNYMI (dane GUS)				
Liczba przedszkoli specjalnych	12	14	13	15
Liczba dzieci uczęszczających do przedszkoli specjalnych	174	215	190	258
Liczba specjalnych szkół podstawowych	46	47	49	48
Liczba uczniów uczęszczających do specjalnych SP	2 272	2 690	2 687	2 785
Liczba specjalnych ośrodków szkoleniowo-wychowawczych (SOSW) ⁴⁰	14	13	14	14
Liczba miejsc w SOSW	981	944	786	1 067
Liczba wychowanków SOSW	574	568	518	505
Liczba specjalnych ośrodków wychowawczych (SOW) ⁴¹	5	6	5	6
Liczba miejsc w SOW	156	204	122	182
Liczba wychowanków SOW	104	116	113	128
Liczba ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych (ORW) ⁴²	8	8	8	9

³⁹ <https://dane.gov.pl/pl/dataset/182,dane-statystyczne-uczniow-z-orzeczeniem-o-potrzebie-kształcenia-specjalnego>

⁴⁰ Placówka prowadzona dla dzieci i młodzieży, które z powodu niepełnosprawności nie mogą uczęszczać do szkoły lub przedszkola w miejscu zamieszkania. W skład ośrodka wchodzi co najmniej jedna z następujących szkół: 1. szkoła podstawowa specjalna; 2. szkoła ponadpodstawowa specjalna. W skład ośrodka może także wchodzić przedszkole specjalne utworzone na podstawie porozumienia między właściwymi organami prowadzącymi. Ośrodek umożliwia: 1. udział w indywidualnych lub grupowych zajęciach specjalistycznych w zakresie terapii pedagogicznej, zajęciach rewalidacyjnych, usprawniających ruchowo, profilaktyki społecznej i resocjalizacji, przygotowujących do samodzielności w życiu społecznym; 2. udział w zajęciach sportowych, turystycznych, rekreacyjnych oraz kulturalno-oświatowych. <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/4162,pojecie.html?pdf=1>

⁴¹ Placówka przeznaczona dla dzieci i młodzieży, które z powodu niepełnosprawności lub zagrożenia niedostosowaniem społecznym nie mogą uczęszczać do szkoły w miejscu zamieszkania, specjalnego ośrodka szkolno-wychowawczego, młodzieżowego ośrodka socjoterapii lub nie mogą przebywać w bursie. Specjalny ośrodek wychowawczy zapewnia wychowankom realizację obowiązku szkolnego i obowiązku nauki poza ośrodkiem. <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/4163,pojecie.html>

⁴² Placówka dla dzieci i młodzieży, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim, a także z niepełnosprawnością intelektualną z niepełnosprawnościami sprzężonymi. Ośrodek rewalidacyjno - wychowawczy umożliwia dzieciom i młodzieży realizację obowiązku

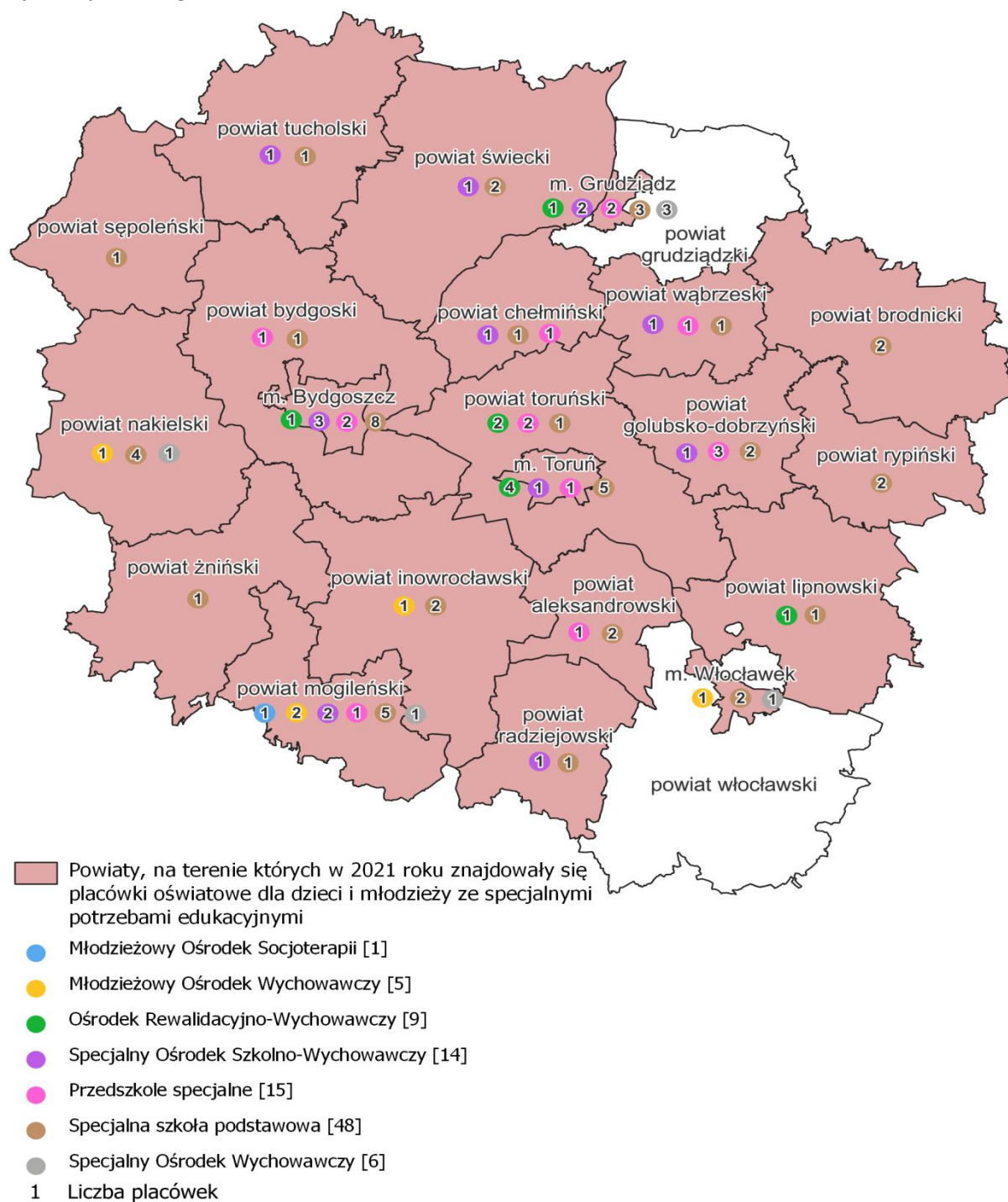
RODZAJ WSKAŹNIKA	2018	2019	2020	2021
Liczba miejsc w ORW	383	438	385	284
Liczba wychowanków ORW	105	274	316	255
Liczba młodzieżowych ośrodków socjoterapii (MOS) ⁴³	1	1	1	1
Liczba miejsc w MOS	40	36	48	48
Liczba wychowanków MOS	30	29	43	47
Liczba młodzieżowych ośrodków wychowawczych (MOW) ⁴⁴	5	5	5	5
Liczba miejsc w MOW	310	324	324	324
Liczba wychowanków MOW	271	264	247	237

rocznego przygotowania przedszkolnego, obowiązku szkolnego i obowiązku nauki. <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/4160,pojecie.html>

⁴³ Placówka przeznaczona dla dzieci i młodzieży, które z powodu zaburzeń rozwojowych, trudności w uczeniu się i zaburzeń w funkcjonowaniu społecznym, są zagrożone niedostosowaniem społecznym i wymagają stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy i wychowania oraz specjalistycznej pomocy psychoedukacyjnej. <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/4159,pojecie.html>

⁴⁴ Placówka przeznaczona dla dzieci i młodzieży niedostosowanej społecznie, wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy, wychowania, pomocy psychologiczno-pedagogicznej i resocjalizacji. Zadaniem młodzieżowego ośrodka wychowawczego jest eliminowanie przejawów niedostosowania społecznego oraz przygotowanie wychowanków do samodzielnego życia zgodnie z obowiązującymi normami społecznymi i prawnymi. <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/4161,pojecie.html>

Mapa 15. Placówki oświatowe dla dzieci/uczniów ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi w gminach województwa kujawsko-pomorskiego w 2021 roku

Źródło: opracowanie własne Działu Analiz i Programowania ROPS w Toruniu na podstawie danych własnych

⇒ Od jesieni 2021 roku rozpoczęły pilotażową działalność Specjalistyczne Centra Wspierania Edukacji Włączającej (SCWEW), których zadaniem jest wsparcie szkół w lepszej organizacji edukacji włączającej⁴⁵. Ministerstwo Edukacji i Nauki planuje by docelowo SCWEW powstały w każdym powiecie. Centra będą bazowały na kompetencjach i umiejętnościach specjalistów ze szkół specjalnych, które zostaną wykorzystane dla zwiększenia potencjału

⁴⁵ W ramach projektu współfinansowanego ze środków UE w ramach PO WER.

szkół ogólnodostępnych. Wsparcie uzyskują nauczyciele, rodzice i uczniowie. SCWEW będą prowadziły szkolenia oraz działalność doradczą dla nauczycieli, uczniów i rodziców⁴⁶. Kluczową działalnością placówek będzie również współpraca z innymi podmiotami udzielającymi wsparcia, np. uczelniami, organizacjami pozarządowymi, w szczególności ośrodkami pomocy społecznej, centrami usług społecznych. W województwie kujawsko-pomorskim powstały 2 SCWEW: w Bydgoszczy i Toruniu.

WSPARCIE INSTYTUCJONALNE

⇒ W domach pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie całodobowe wsparcie opiekuńcze mogą uzyskać dzieci i młodzież, którym rodzina nie jest w stanie zapewnić opieki, nawet przy środowiskowym wsparciu. W 2021 roku w województwie kujawsko-pomorskim funkcjonowały 4 DPS tego typu, dysponujące 212 miejscami.

POMOC INSTYTUCJONALNA DLA DZIECI I MŁODZIEŻY NIEPEŁNOSPRAWNEJ INTELEKTUALNIE	Stan zastany (2021)	Stan pożądany (2030)	Dodatkowe uwagi
Domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie	funkcjonują 4 placówki	rozwój alternatywnych całodobowych form wsparcia zgodnych z ideą DI	Placówki całodobowe funkcjonują w Bydgoszczy i w powiatach: aleksandrowskim, chełmińskim i sępoleńskim i dysponują 212 miejscami. Należy dążyć do rozwoju miejsc pobytu całodobowego zgodnie z założeniami deinstytucjonalizacji, m.in. w ramach mieszkań wspieranych/treningowych.

OPIEKA W ZAKRESIE ZDROWIA PSYCHICZNEGO DZIECI I MŁODZIEŻY

⇒ Obecna sytuacja związana z dostępem do infrastruktury leczenia psychiatrycznego dedykowanego dzieciom i młodzieży jest bardzo trudna. W 12 powiatach ziemskich regionu nie działa żadna placówka, która udzielałaby wsparcia w tym zakresie.

⇒ Na lata 2022-2026 planowane jest podjęcie działań związanych z wdrożeniem nowego trzystopniowego modelu opieki psychiatrycznej dla dzieci i młodzieży:

- I poziom referencyjny – Ośrodek Środowiskowej Opieki Psychologicznej i Psychoterapeutycznej dla Dzieci i Młodzieży (OŚOPiP), w którym realizowane są świadczenia w zakresie ambulatoryjnym przez psychologów, psychoterapeutów oraz terapeutów środowiskowych;
- II poziom referencyjny – Centrum Zdrowia Psychicznego dla Dzieci i Młodzieży (CZP) - poradnia zdrowia psychicznego lub poradnia wraz z Oddziałem dziennym

⁴⁶ Dla nauczycieli np. w zakresie dostosowania miejsca pracy osoby uczącej się, doboru sprzętu specjalistycznego, wyboru podręczników, materiałów edukacyjnych i ćwiczeniowych, najlepszych metod pracy z uczniem z niepełnosprawnością. Dla rodziców możliwość konsultacji, doradztwa, korzystania z grup wsparcia, a nawet zajęć terapeutycznych. Uczniowie będą mogli uczestniczyć w zajęciach specjalistycznych i korzystać z zasobów szkół specjalnych. <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/specjalistyczne-centra-wspierania-edukacji-wlaczajacej>

psychiatrycznym rehabilitacyjnym dla dzieci, w których realizowane są świadczenia ambulatoryjne przez lekarzy psychiatrów, psychologów oraz psychoterapeutów, w przypadku oddziału również terapeutów zajęciowych;

- III poziom referencyjny – Ośrodek Wysokospecjalistycznej Całodobowej Opieki Psychiatrycznej (OWCOP), w którym realizowane są świadczenia stacjonarne przez lekarzy psychiatrów, psychologów, psychoterapeutów, terapeutów zajęciowych.

Szczegółowe założenia w tym zakresie prezentuje tabela poniżej.

Na lata 2022-2026 planowane jest również podjęcie działań związanych z poprawą dostępności do świadczeń z zakresu leczenia uzależnień dzieci poprzez uruchomienie:

- 40 łóżek szpitalnych z uwzględnieniem Bydgoszczy Torunia, Włocławka oraz Grudziądza;
- oddziału/ośrodka detoksykacyjnego, ze szczególnym uwzględnieniem Bydgoszczy, Torunia, Włocławka, Grudziądza i Świecia;

OPIEKA ZDROWOTNA DLA DZIECI I MŁODZIEŻY W KRYZYSIE ZDROWIA PSYCHICZNEGO	Stan zastany (2021)	Stan pożądany (2030)	Dodatkowe uwagi ⁴⁷
Opieka psychiatryczna oparta na trzech poziomach referencyjności	funkcjonuje 12 Ośrodków Środowiskowej Opieki Psychologicznej i Psychoterapeutycznej dla dzieci i młodzieży (OŚOPiP)	ośrodki funkcjonują we wszystkich powiatach regionu	OŚOPiP funkcjonują w 3 miastach na prawie powiatu oraz w 7 powiatach ziemskich. Na lata 2022-2026 planowane jest uruchomienie OŚOPiP, ze szczególnym uwzględnieniem powiatów, w których OŚOPiP nie funkcjonują: miasta Grudziądza i powiatów: nakielskiego, żnińskiego, mogileńskiego, radziejowskiego, lipnowskiego, chełmińskiego, golubsko-dobrzyńskiego.
	funkcjonuje 5 Centrum Zdrowia Psychicznego dla Dzieci i Młodzieży	CZP funkcjonują we wszystkich miastach na prawach powiatu i w powiatach ziemskich wg potrzeb	CZP dla dzieci i młodzieży funkcjonują w Świeciu (poradnia) oraz poradnia wraz z oddziałem dziennym: w Bydgoszczy, Grudziądzu, Toruniu. Na lata 2022-2026 planowane jest uruchomienie kolejnych Centrów, ze szczególnym uwzględnieniem: Bydgoszczy, Torunia, Włocławka, Grudziądza i powiatów: świeckiego i brodnickiego oraz dostosowanie infrastruktury do wymogów nowego modelu, w tym w celu poszerzenia oferty terapii zajęciowej.
	funkcjonują 4 Ośrodki Wysokospecjalistycznej Całodobowej Opieki Psychiatrycznej (OWCOP)	OWCOP funkcjonują we wszystkich miastach na prawach powiatu i w powiatach ziemskich wg potrzeb	OWCOP funkcjonują w Bydgoszczy, Grudziądzu, Torunia i Świeciu. Na lata 2022-2026 planowane jest podjęcie działań związanych z rozwojem dostępności do stacjonarnego leczenia psychiatrycznego dla dzieci i młodzieży poprzez uruchomienie 30 łóżek, ze szczególnym uwzględnieniem Włocławka oraz północnej i centralnej części województwa.

⁴⁷ Informacje dotyczące priorytetów regionalnej polityki zdrowotnej w odniesieniu do poszczególnych obszarów zostały uwzględnione w oparciu o zapisy zawarte w dokumencie „Wojewódzkiego planu transformacji województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2022-2026”.

- sieci poradni i oddziałów dziennych zajmujących się leczeniem wszelkich typów uzależnień (wg założeń wskazań w obszarze osób dorosłych w kryzysie zdrowia psychicznego).

DZIECI POZBAWIONE OPIEKI RODZICÓW (PIECZA ZASTĘPCZA I ADOPCJA)

PIECZA ZASTĘPCZA	Stan zastany (2021)	Stan pożądany (2030)	Dodatkowe uwagi
ADOPCJA			
Ośrodki Adopcyjne	działa 6 ośrodków (w tym 2 niepubliczne)	rozwój dostępności do wysokiej jakości usług adopcyjnych w regionie	Łącznie w latach 2014-2021 w województwie kujawsko-pomorskim powstało 1217 rodzin adopcyjnych a 1390 dzieci przysposobiono do adopcji ⁴⁸ . Zgodnie z zapisami w projekcie Kujawsko-Pomorskiego Programu Wspierania Rodziny na lata 2023-2028 „Rodzina Jest najważniejsza”, niezbędne jest podejmowanie przez samorząd województwa działań na rzecz zwiększenia liczby rodzin adopcyjnych, gdyż jest ona w dalszym ciągu za mała w stosunku do istniejących potrzeb.
RODZINNA PIECZA ZASTĘPCZA			
Odsetek dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej w ogólnej liczbie dzieci umieszczonych w pieczy	73,8%	zwiększenie odsetka dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej w ogólnej liczbie dzieci umieszczonych w pieczy	Zgodnie z założonymi wartościami wskaźników w SRUS, do roku 2035 przewiduje się osiągnięcie tego odsetka na poziomie 85%. Odsetek przyjęty w Strategii Polityki Społecznej do roku 2030 wynosi 80%. Służyć temu celowi ma m.in. rozwój usług wsparcia dla rodzin zastępczych, kampanie na rzecz rodzicielstwa zastępczego. Ponadto, biorąc pod uwagę najtrudniejsze grupy dzieci i młodzieży trafiających do pieczy (dzieci z niepełnosprawnościami, niedostosowane społecznie), bardzo ważne znaczenie ma rozwój zawodowego rodzicielstwa zastępczego. W województwie kujawsko-pomorskim potrzebę realizacji projektów z obszaru rozwoju rodzinnej pieczy zastępczej finansowanych ze środków RPO 2021-2027 wskazały wszystkie powiaty. Niezbędna jest zatem kontynuacja działań ukierunkowanych na tworzenie rodzinnych form opieki zastępczej, usługi wsparcia dla rodzin zastępczych (m.in. wsparcie wychowawcze, doradztwo, superwizja) oraz szkolenia dla kandydatów do pełnienia roli rodzica zastępczego.
Odsetek dzieci umieszczonych w zawodowych rodzinach zastępczych w ogólnej liczbie dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy	12,6%	zwiększenie odsetka dzieci umieszczonych w zawodowych rodzinach zastępczych w ogólnej liczbie dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy	

⁴⁸ Dane z corocznych Raportów z realizacji „Kujawsko-Pomorskiego Programu Wspierania Rodziny na lata 2014-2022”.

INSTYTUCJONALNA PIECZA ZASTĘPCZA			
Placówki opiekuńczo-wychowawcze	89 placówek w 21 powiatach	zapewnienie miejsc dla dzieci, które nie mogą wychowywać się w rodzinach naturalnych w pierwszej kolejności w rodzinnej pieczy zastępczej	W 2021 roku wszystkie placówki opiekuńczo-wychowawcze w woj. kujawsko-pomorskim dysponowały 14 miejscami. W powiecie toruńskim i radziejowskim nie funkcjonowały placówki opiekuńczo-wychowawcze. Wśród 89 placówek, jedynie 5 pełniło zadania wpisane w funkcje specjalistyczno-terapeutyczną ⁴⁹ (działały na obszarze 4 powiatów: m. Bydgoszcz, m. Włocławek, powiat golubsko-dobrzyńskiego, rypińskiego). Zgodnie z założeniami DI zawartymi w SRUS, w najbliższych latach (do 2035 roku na poziomie 25%) winno podejmować się działania na rzecz przekształcania całodobowych placówek opiekuńczo-wychowawczych na dzienne ośrodki wsparcia rodziny, niemniej jednak kluczowe jest zabezpieczenie miejsc dla wszystkich dzieci dla których wydano postanowienie sądu o umieszczeniu dziecka poza rodziną biologiczną.
PIECZA ZASTĘPCZA	Stan zastany (2021)	Dodatkowe uwagi	
Interwencyjne Ośrodki Preadopcyjne (IOP)	brak placówki	Organizatorzy pieczy zastępczej w regionie wskazują na palącą potrzebę dotyczącą uruchomienia w regionie IOP, ze względu na rosnące potrzeby dotyczące udzielenia schronienia dzieciom z różnymi wadami rozwojowymi umieszczonym od urodzenia w pieczy zastępczej (brakuje wsparcia w ramach rodzinnych form, a placówki opiekuńczo-wychowawcze dedykowane najmłodszym dzieciom są przepełnione). Potrzebę utworzenia tego typu placówki wskazuje się w projekcie Kujawsko-Pomorskiego Programu Wspierania Rodziny na lata 2023-2028 „Rodzina Jest najważniejsza”.	
Regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne (RPOT)	brak placówki	W lipcu 2021 roku 13 dzieci z terenu 8 powiatów województwa kujawsko-pomorskiego umieszczonych było w RPOT w 5 regionach kraju. Organizatorzy pieczy zastępczej w regionie wskazują na zwiększające się potrzeby związane z zapewnieniem wsparcia dla dzieci ze specjalnymi potrzebami, ze względu na różnego rodzaju schorzenia (spektrum autyzmu, ADHD i in.). Potrzebę utworzenia tego typu placówki wskazuje się w projekcie Kujawsko-Pomorskiego Programu Wspierania Rodziny na lata 2023-2028 „Rodzina Jest najważniejsza” ⁵⁰ .	
USAMODZIELNIENIE			
Kompleksowe wsparcie osób	w 10 powiatach funkcjonuje 15 mieszkań	mieszkanie wspomagane/ treningowe dla usamodzielnianych	Zgodnie ze wskaźnikami SRUS zakłada się, iż do 2035 roku 30% wychowanków opuszczających pieczę

⁴⁹ Są to placówki dla dzieci o indywidualnych potrzebach, wymagających specjalistycznej terapii oraz wyrównywania np. opóźnień rozwojowych. Placówki zapewniają zajęcia wychowawcze, socjoterapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne, logopedyczne, terapeutyczne, rekompensujące braki, a dzieciom z niepełnosprawnościami odpowiednią rehabilitację i zajęcia rewalidacyjne.

⁵⁰ „Dzięki utworzeniu w/w placówek [IOP / RPOT] w regionie dzieci będą miały zapewnioną profesjonalną, wielospecjalistyczną pomoc medyczną i odpowiednią, systematyczną rehabilitację, pozwoliłoby to na umieszczanie dzieci w pobliżu ich miejsca zamieszkania, zwiększałoby szanse dziecka na utrzymanie relacji i kontaktów z rodziną biologiczną. Placówki te wzbogacą ofertę wsparcia i pomocy najbardziej potrzebującym mieszkańcom naszego regionu” [w:] Kujawsko-Pomorski Program Wspierania Rodziny na lata 2023-2028 „Rodzina Jest najważniejsza” Projekt

usamodzielnianych i opuszczających pieczę zastępczą (tzw. młodzi dorośli)	wspomaganych/ treningowych dla usamodzielnianych wychowanków dysponujących 46 miejscami	wychowanków pieczy funkcjonują w powiatach według zapotrzebowania na tą formę wsparcia	w okresie do 3 lat od usamodzielnienia zamieszka w lokalu do własnej dyspozycji. W ramach kompleksowego wsparcia osób usamodzielnianych zakłada się zapewnienie wsparcia opiekunów/ asystentów usamodzielniania; budowanie kręgów wsparcia; dostępność mieszkań wspomaganych/ treningowych i „usamodzielniania na próbę”.
--	---	--	--

Tabela 8. Rodzinna piecza zastępcza i instytucjonalna piecza zastępcza w latach 2018-2021 w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego⁵¹

RODZAJ WSKAŹNIKA	2018	2019	2020	2021
RODZINNA PIECZA ZASTĘPCZA				
Liczba rodzin zastępczych	2 148	2 113	2 122	2 218
Liczba zawodowych rodzin zastępczych	118	133	134	133
Liczba zawodowych rodzin zastępczych specjalistycznych	14	13	14	15
Liczba rodzinnych domów dziecka	48	45	51	49
Liczba dzieci umieszczonych w rodzinnych formach pieczy zastępczej	3 200	3 272	3 322	3 431
Liczba rodzin pomocowych ⁵²	99	78	54	38
Liczba koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej	77	78	80	86
INSTYTUCJONALNA PIECZA ZASTĘPCZA				
Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych	80	81	84	89
Liczba miejsc	1 230	1 183	1 201	1 139
Liczba umieszczonych przeciętnie ⁵³ dzieci	1 057	1 085	1 010	1 206

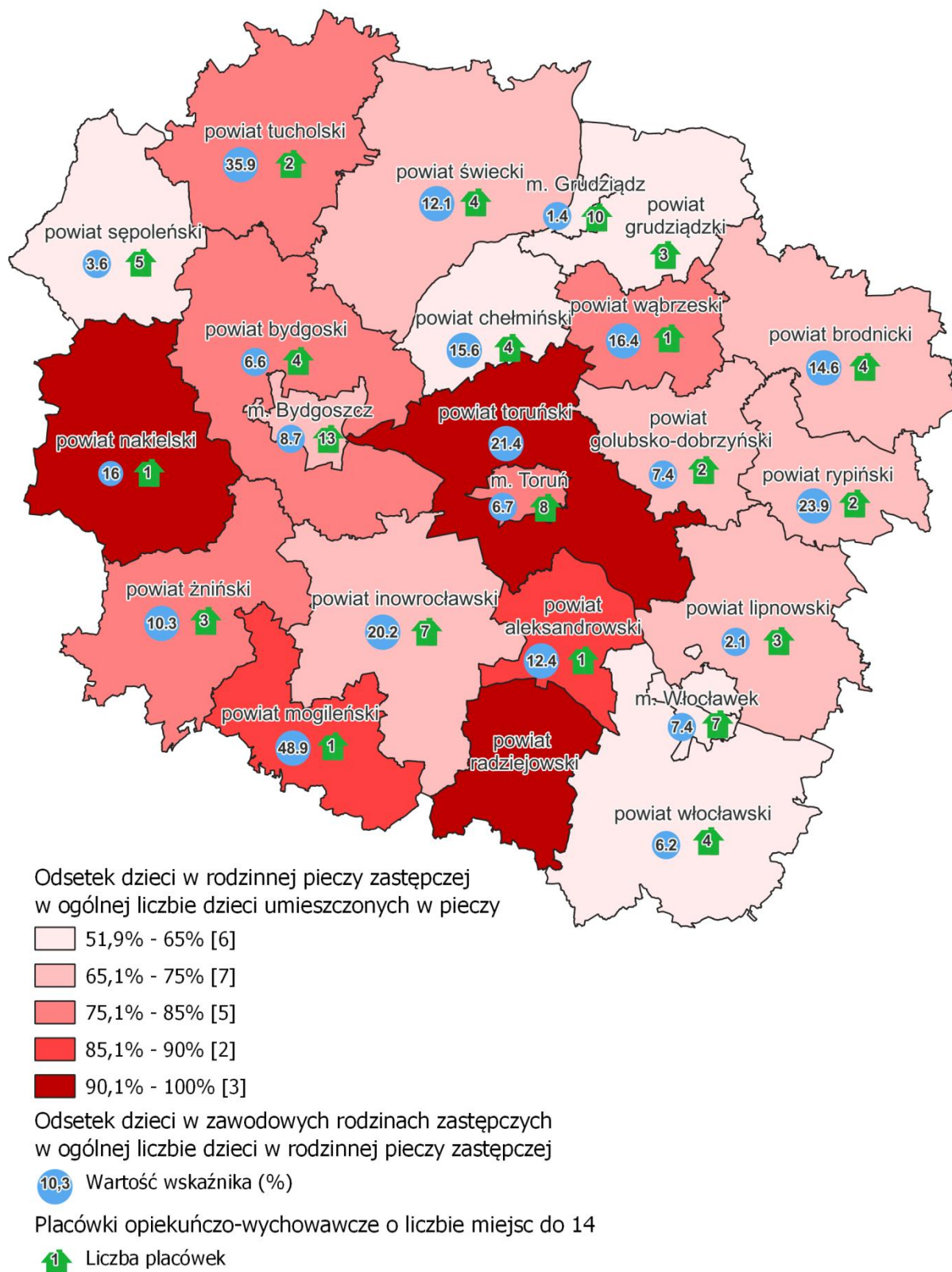
⇒ W 2021 roku wzrost liczby rodzin zastępczych związany był ze zwiększeniem liczby rodzin spokrewnionych. Ze względu na rosnącą skalę kierowania do pieczy zastępczej dzieci ze specjalnymi potrzebami, szczególnie niezbędny jest rozwój zawodowego rodzicielstwa zastępczego.

⁵¹ Dane OZPS za rok 2018, 2019, 2020 i 2021

⁵² Ta forma wsparcia występowała w 2021 roku na terenie 2 miast na prawach powiatu Bydgoszczy i Grudziądza oraz na terenie 4 powiatów ziemskich: bydgoskiego, inowrocławskiego, toruńskiego i żnińskiego.

⁵³ Przeciętną liczbę dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych oblicza się, dzieląc sumę liczby dzieci umieszczonych w poszczególnych dniach okresu sprawozdawczego przez liczbę dni funkcjonowania placówki w okresie sprawozdawczym, podając z dokładnością do jednej osoby

Mapa 16. Piecza zastępcza w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego w 2021 roku

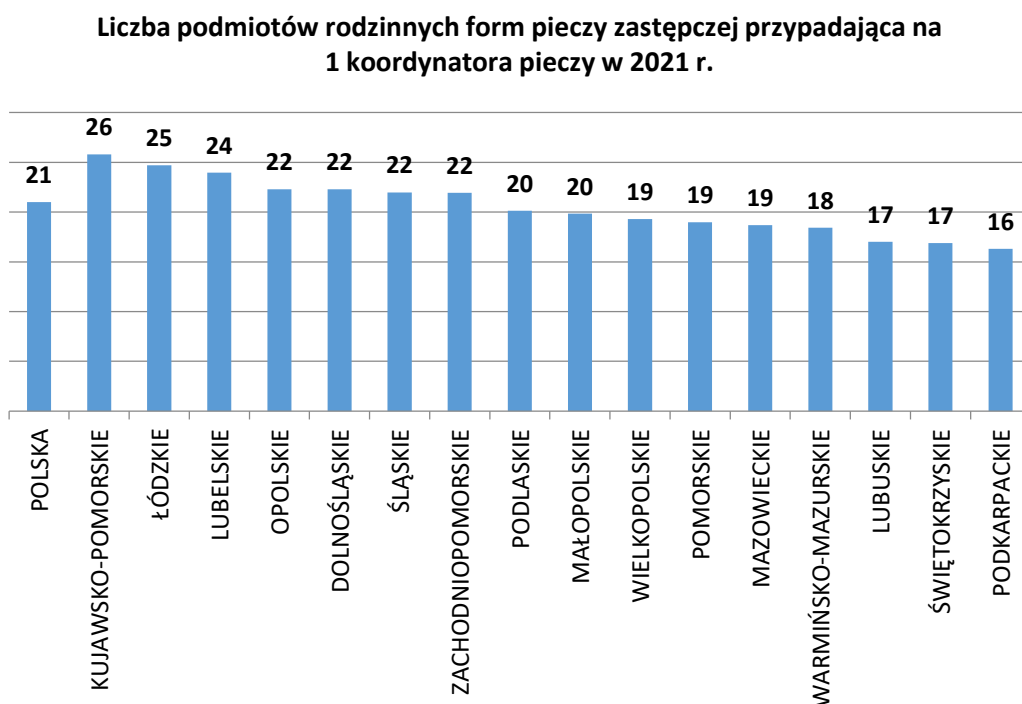

Źródło: opracowanie własne Działu Analiz i Programowania ROPS w Toruniu na podstawie danych z OZPS za 2021 rok

⇒ Pomimo systematycznego wzrostu liczby koordynatorów pieczy zastępczej, w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego w 2021 roku odnotowana została najtrudniejsza

sytuacja pod względem liczby podmiotów rodzinnej pieczy przypadającej na 1 koordynatora.

Wykres 3. Koordynatorzy pieczy zastępczej w 2021 roku w regionach kraju

Źródło: opracowanie własne Działu Analiz i Programowania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych ze sprawozdania z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za rok 2021

⇒ Jedynie w 10 powiatach regionu (4 miastach na prawach powiatu i 6 powiatach ziemskich) funkcjonują mieszkania wspomagane/treningowe dla osób opuszczających pieczę zastępczą. W najbliższych latach niezbędny jest rozwój systemu wsparcia dla osób usamodzielniających się po opuszczeniu pieczy zastępczej, opartego na kompleksowej ścieżce wsparcia z zapewnieniem dostępu do mieszkań (m.in. w formie możliwości skorzystania z mieszkania wspomagane/treningowe, czy dopłat do kosztów wynajmu).

PODSUMOWANIE

Biorąc pod uwagę założenia procesu deinstytucjonalizacji niezbędny jest rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej, a wśród nich szczególnie zawodowych rodzin zastępczych. Sytuacja dotycząca potrzeb w zakresie rozwoju rodzinnej pieczy zastępczej w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego jest zróżnicowana. Z tego względu, aby wskazać, które obszary są w sytuacji mniej korzystnej, wymagającej priorytetowych działań w zakresie rozwoju usług na rzecz tworzenia rodzinnych form wsparcia, opracowany został indeks, uwzględniający wartości następujących wskaźników:

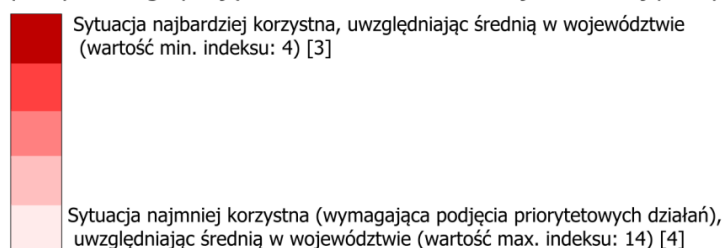
- ✓ Odsetek dzieci i młodzieży umieszczonych w pieczy zastępczej w ogólnej liczbie osób w wieku 0-24 lata w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego,

- ✓ Odsetek dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej w ogólnej liczbie dzieci umieszczonych w pieczy w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego,
- ✓ Odsetek dzieci w zawodowych rodzinach zastępczych w ogólnej liczbie dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego.

Mapa 17. Potrzeby w zakresie rozwoju rodzinnej pieczy zastępczej w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego (w oparciu o ww. wskaźniki)

Indeks prezentujący na podstawie wybranych wskaźników sytuację w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego w zakresie potrzeb priorytetowego podjęcia działań na rzecz rozwoju rodzinnej pieczy zastępczej

Źródło: opracowanie własne Działu Analiz i Programowania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu

III. OSOBY Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI

POPULACJA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI

- ⇒ Osoba niepełnosprawna to osoba posiada odpowiednie orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony lub osoba, która takiego orzeczenia nie posiada, lecz odczuwa ograniczenie sprawności w wykonywaniu czynności podstawowych dla swojego wieku. Niepełnosprawność badana jest w oparciu o dwa kryteria:
1. prawne (inaczej formalne) - niepełnosprawność prawna
  2. subiektywne (samoocena) - niepełnosprawność biologiczna⁵⁴.
- ⇒ Zgodnie z wynikami Narodowego Spisu Powszechnego w roku 2011 roku⁵⁵ województwo kujawsko-pomorskie zamieszkiwało **264 313 osób z niepełnosprawnościami**, co w stosunku do liczby ludności województwa w roku 2021 stanowiło **9,6%** tychże osób.
- ⇒ Patrząc na strukturę osób z niepełnosprawnościami, blisko 3/4 osób z niepełnosprawnościami stanowiły osoby z niepełnosprawnością prawną (194 416 osób). Wśród nich osoby o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności stanowiły 37,6% (73 005 osób), osoby o znacznym stopniu niepełnosprawności 27,8% (54 129 osób), natomiast osoby o lekkim stopniu niepełnosprawności 25,5% (49 580 osób)⁵⁶.
- ⇒ Osoby z niepełnosprawnościami to grupa niejednorodna, różniącą się nie tylko stopniem niepełnosprawności, ale i jej rodzajem, posiadającą różne zasoby, problemy i potrzeby. Wyniki badania w zakresie zaspokojenia potrzeb osób z niepełnosprawnościami⁵⁷ przedstawiają zróżnicowanie potrzeb ze względu na rodzaj niepełnosprawności:
- ✓ największe deficyty w zakresie odpowiedniego mieszkalnictwa i samodzielnego życia wskazywane są najczęściej przez osoby z niepełnosprawnością ruchową (25%; w tym przypadku kluczowe jest dostosowanie mieszkań m.in. poprzez przystosowanie łazienki, dostosowanie podłogi oraz zapewnienie mieszkania na parterze/niższej kondygnacji) oraz osoby z niepełnosprawnością intelektualną (23%);
  - ✓ dla osób z niepełnosprawnością intelektualną priorytetowym jest pomoc asystenta w wykonywaniu codziennych czynności, odciążenie opiekunów m.in. poprzez czasowe jego zastępowanie umożliwiające podjęcie pracy zawodowej;
  - ✓ na obszar potrzeb związanych z przyrządami, urządzeniami lub technologiami (m.in. sprzęt ortopedyczny lub optyczny, sprzęt umożliwiający/poprawiający słyszenie oraz sprzęt komputerowy) najczęściej wskazywały osoby z dysfunkcją wzroku (24%), słuchu (20%) oraz ruchu (15%);
  - ✓ osoby z niepełnosprawnością ruchu (25%) i wzroku (14%) częściej wskazywały na potrzeby związane z transportem i przemieszczaniem się;
  - ✓ potrzeby określone mianem „integracja” dominowały w odpowiedziach osób z upośledzeniem umysłowym oraz osób chorych psychicznie.

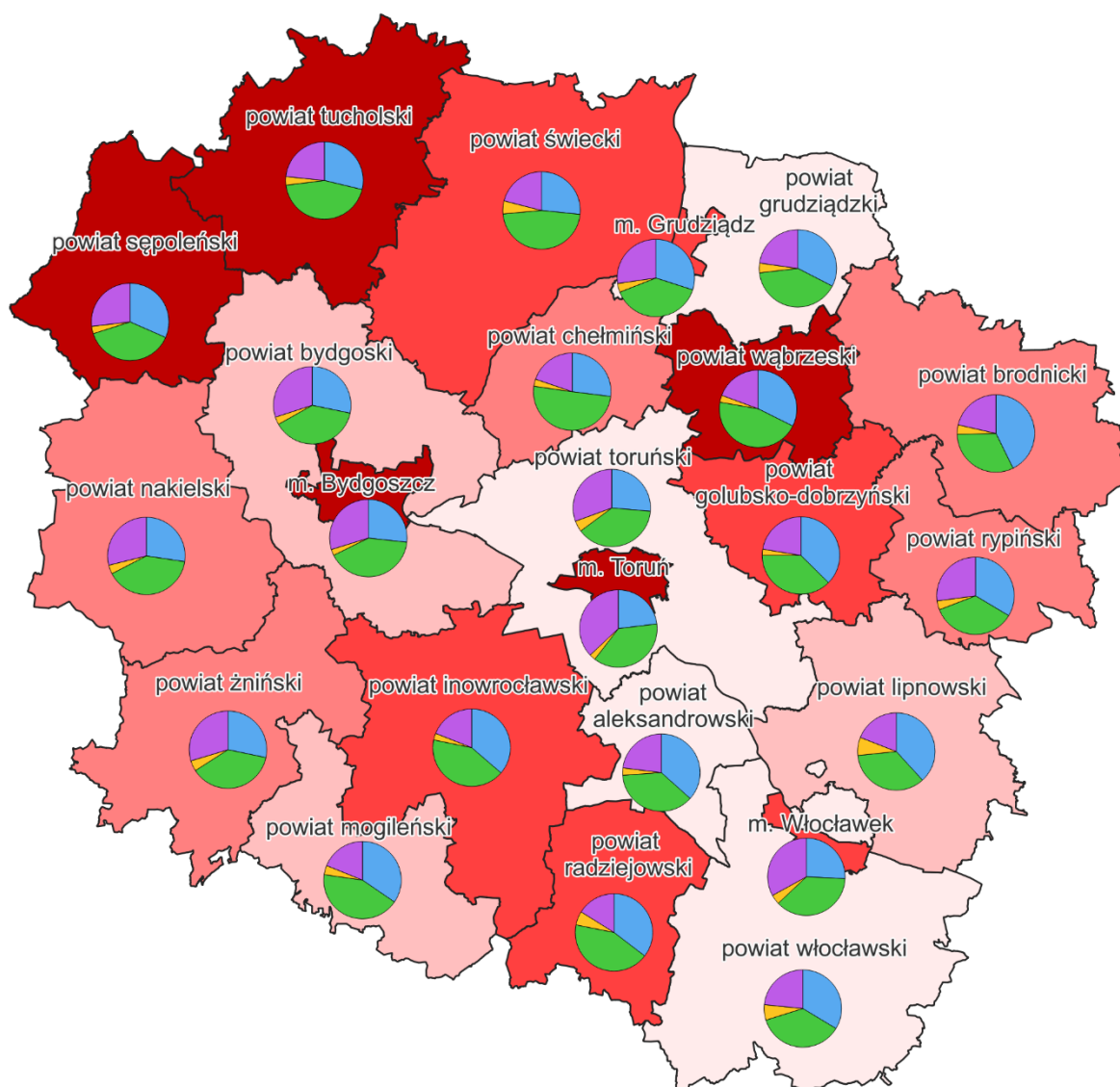
⁵⁴ Pojęcia stosowane w statystyce publicznej. Osoba niepełnosprawna: <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/241,pojecie.html>, zapis z dnia 09.11.2022 r.

⁵⁵ Brak opublikowanych danych z NSP przeprowadzonego przez GUS w 2021 roku.

⁵⁶ NSP 2011 GUS.

⁵⁷ Badanie potrzeb osób niepełnosprawnych - Projekt realizowany na zlecenie Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych przez firmę: Badania Społeczne Marzena Sochańska-Kawiecka, styczeń-kwiecień 2017 r.

Mapa 18. Odsetek osób niepełnosprawnych (prawnie) w ogólnej liczbie ludności województwa wraz z strukturą populacji osób niepełnosprawnych (prawnie) wg stopnia niepełnosprawności w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego

Odsetek osób niepełnosprawnych (prawnie) w ogólnej liczbie ludności w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego w 2021 roku

- 5,9% - 6,9% [4]
- 7,0% - 7,8% [3]
- 7,9% - 9,1% [5]
- 9,2% - 10,3% [6]
- 10,4% - 13,3% [5]

Struktura populacji osób niepełnosprawnych (prawnie) według stopnia niepełnosprawności

- Osoby z niepełnosprawnościami o znacznym stopniu niepełnosprawności
- Osoby z niepełnosprawnościami o stopniu niepełnosprawności umiarkowanym
- Osoby z niepełnosprawnościami o stopniu niepełnosprawności lekkim
- Osoby z niepełnosprawnościami o stopniu niepełnosprawności nieustalonym

Źródło: opracowanie własne Działu Analiz i Programowania ROPS w Toruniu na podstawie danych NSP z roku 2011 oraz danych GUS 2021

POMOC ŚRODOWISKOWA

POMOC ŚRODOWISKOWA DLA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI	Stan zastany (2021)	Stan pożądany (2030)	Dodatkowe uwagi
Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej	49 gmin i 2 powiaty ziemskie	zwiększenie liczby gmin zapewniających usługi AOON	Wsparcie w ramach Programu „Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej” w latach 2020-2021 Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej uzyskało 49 gmin i 2 powiaty ziemskie ⁵⁸ . Wskaźnik „Liczba osób z niepełnosprawnościami objęta usługami asystenckimi” pochodzi z „Programu działania na rzecz osób z niepełnosprawnościami dla Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2030 r. – Równe Szanse 2030+” ⁵⁹ (wartość bazowa nie została wskazana, a wartość docelowa określona na 500 osób).
Liczba osób z niepełnosprawnościami objęta usługami asystenckimi	bd	500 osób	Jak wynika z badania ankietowego dot. potrzeb oraz możliwości aplikacyjnych na środki na podstawie zapisów projektu Programu Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza na lata 2021-2027, 76 gmin (w tym 42 nowe gminy) wykazuje zainteresowanie rozwojem usług asystencji osobistej dla osób z niepełnosprawnościami, dostrzegając zapotrzebowanie w tym obszarze (1 500 osób wymagających wsparcia).

- ⇒ W latach 2020-2021 wsparcie finansowe na realizację programu usług asystenckich otrzymało łącznie 49 gmin i 2 powiaty ziemskie (powiat brodnicki i powiat świecki).
- ⇒ W listopadzie 2022 roku na terenie 17 powiatów (w tym wszystkich miast na prawach powiatu) województwa kujawsko-pomorskiego funkcjonowało 39 wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego – medycznego (szczegóły na mapie nr 3).

⁵⁸ Informacja z list zaakceptowanych wniosków w ramach Programu "Asystent Osobisty Osoby Niepełnosprawnej" (edycja 2020 i edycja 2021) zamieszczonych na stronie Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy.

⁵⁹ Przyjętego uchwałą nr 24/997/21 Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 22 czerwca 2021 r.

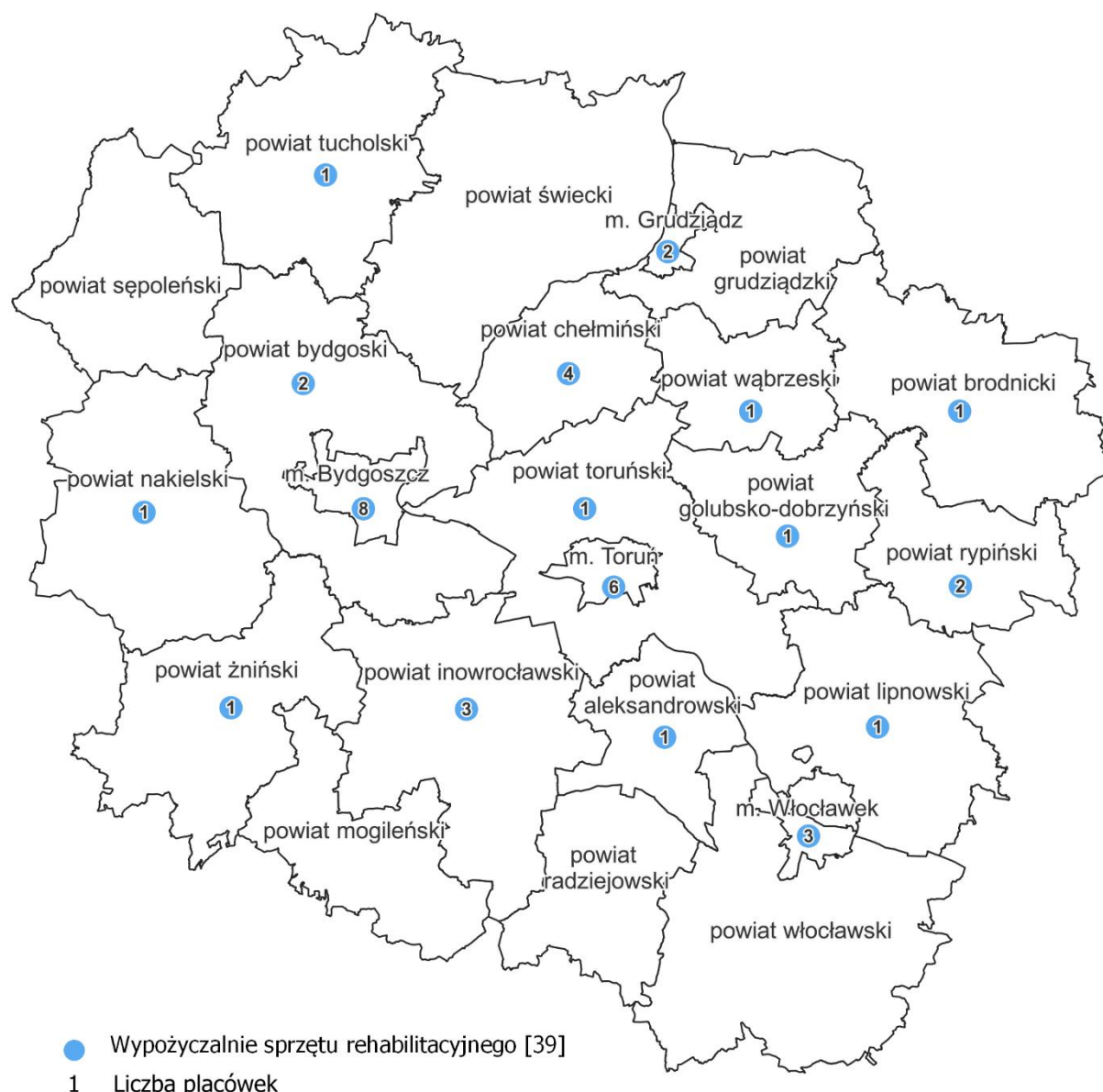
Mapa 19. Gminy, które uzyskały wsparcie w ramach Programu „Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej” w latach 2020-2021 z województwa kujawsko-pomorskiego

Źródło: opracowanie własne Działu Analiz i Programowania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych ze strony Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy⁶⁰

⁶⁰ Listy zaakceptowanych wniosków w ramach Programu "Asystent Osobisty Osoby Niepełnosprawnej" (edycja 2020 i edycja 2021) Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej

Mapa 20. Wypożyczalnie sprzętu rehabilitacyjno-medycznego w gminach województwa kujawsko-pomorskiego w roku 2022

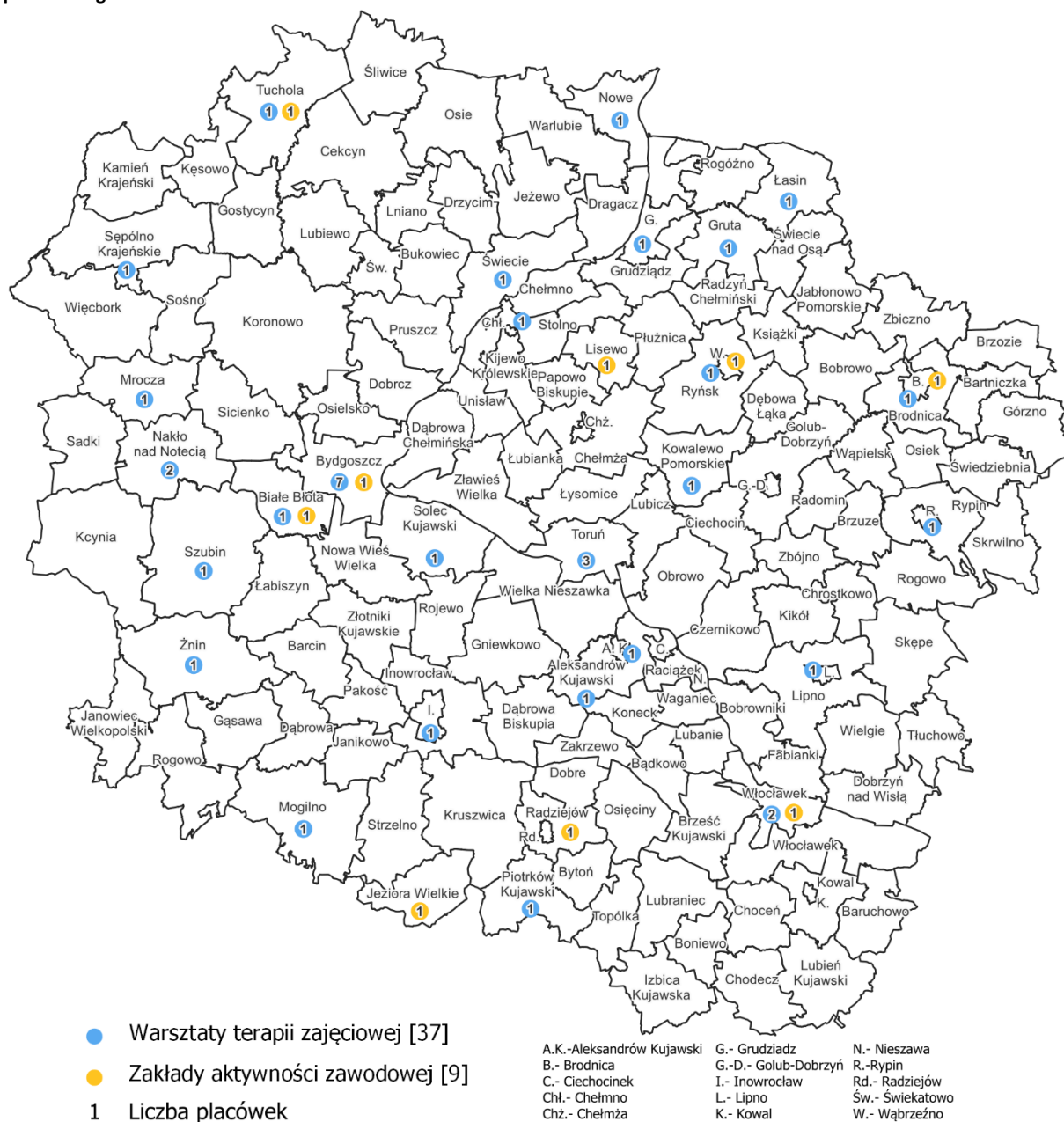

Źródło: opracowanie własne Działu Analiz i Programowania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych własnych zaktualizowanych w 2022 roku

AKTYWIZACJA SPOŁECZNO-ZAWODOWA

AKTYWIZACJA SPOŁECZNO-ZAWODOWA OSÓB Z NIEPEŁNOPRAWNOŚCIAMI	Stan zastany (2021)	Stan pożądany (2030)	Dodatkowe uwagi
Zakłady Aktywności Zawodowej (ZAZ)	9 placówek	10 placówek	ZAZ-y funkcjonowały na terenie 9 powiatów: brodnickiego, bydgoskiego, chełmińskiego, mogileńskiego, radziejowskiego, tucholskiego, wąbrzeskiego oraz 2 miast na prawach powiatu: Bydgoszczy i Włocławka. WTZ-y funkcjonowały na terenie 21 powiatów, za wyjątkiem powiatów: toruńskiego i włocławskiego.
Warsztaty Terapii Zajęciowej (WTZ)	37 podmiotów	zwiększenie według potrzeb poszczególnych gmin	Na przestrzeni ostatnich lat obserwuje się pewnego rodzaju impas w rozwoju podmiotów o charakterze reintegracyjnym (ZAZ i WTZ), pomimo występującego zainteresowania tworzeniem tego typu podmiotów. Wyniki badania ankietowego dot. potrzeb oraz możliwości aplikacyjnych na środki na podstawie zapisów projektu Programu FEKiP na lata 2021-2027 wskazują na zainteresowanie 8 gmin (w tym 6 nowych gmin) w zakresie tworzenia WTZ oraz 6 gmin i 1 powiat ziemski (w tym 5 nowych gmin i 1 powiat ziemski) w zakresie tworzenia ZAZ. Nie mniej jednak z „Programu działania na rzecz osób z niepełnosprawnościami dla Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2030 r. – Równe Szanse 2030+” zakłada wzrost liczby ZAZ o 1.
Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem z zakresu rehabilitacji społecznej i zawodowej	bd	40 000	Wskaźnik pochodzi z „Programu działania na rzecz osób z niepełnosprawnościami dla Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2030 r. – Równe Szanse 2030+” W ramach Programu nie wskazano wartości bazowej wskaźnika. Wskazano natomiast wartość docelową.

Mapa 21. Infrastruktura aktywizacyjna dla osób z niepełnosprawnościami w gminach województwa kujawsko-pomorskiego w roku 2021

Źródło: opracowanie własne Działu Analiz i Programowania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych z OZPS za rok 2021

- ⇒ W roku 2021 w województwie kujawsko-pomorskim bezrobotni niepełnosprawni (3 013 osób) stanowili 4,9% ogółu bezrobotnych w województwie, w tym ponad 46% stanowiły osoby powyżej 50 roku życia⁶¹;
- ⇒ W roku 2020 w województwie kujawsko-pomorskim było 152 tys. osób niepełnosprawnych biernych zawodowo w wieku 16 lat i więcej, co stanowiło 82,6% w ogóle osób niepełnosprawnych⁶²;
- ⇒ Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w wieku 16-64 w roku 2020 wyniósł 23,3%⁶³.

⁶¹ OZPS za rok 2021.

⁶² Tamże.

POMOC CAŁODOBOWA

POMOC CAŁODOBOWA DLA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI	Stan zastany (2021)	Stan pożądany (2030)	Dodatkowe uwagi
Domy pomocy społecznej dla osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie i dla osób niepełnosprawnych fizycznie	funkcjonuje 13 placówek w 9 powiatach	funkcjonuje 13 placówek w 9 powiatach	Z uwagi na zapotrzebowanie na zapewnienie całodobowego wsparcia osobom z niepełnosprawnościami, powinno się dążyć do rozwoju miejsc pobytu całodobowego zgodnego z założeniami deinstytucjonalizacji (m.in. w ramach mieszkań wspomaganych/chronionych, centrów opiekuńczo-mieszkalnych, rodzinnych domów pomocy, i in.). Powinno się również premiować tworzenie ww. form wsparcia w gminach w ramach powiatów, na terenie których nie funkcjonuje infrastruktura całodobowa dla osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie i dla osób niepełnosprawnych fizycznie. Wyniki badania ankietowego dot. potrzeb oraz możliwości aplikacyjnych na środki na podstawie zapisów projektu Programu Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza na lata 2021-2027 wskazują na zainteresowanie 33 gmin, w zakresie utworzenia 215 mieszkań wspomaganych/chronionych (niezależnie od grupy odbiorców). W ramach Programu „Centra opiekuńczo-mieszkalne” środki finansowe z Solidarnościowego Funduszu Wsparcia Osób Niepełnosprawnych w latach 2019-2021 na utworzenie ww. centrum przyznano: powiatowi golubsko-dobrzyńskiemu, gminie Wąpielsk, gminie Lubicz oraz gminie Brześć Kujawski. Jak wynika z ww. badania ankietowego ze 161 OPS/PCPR na potrzebę utworzenia ww. centrum wskazał 1 powiat - powiat grudziądzki.
Mieszkania wspomagane/chronione dla osób z niepełnosprawnościami	10 gmin w ramach 9 powiatów	mieszkanie wspomagane/chronione dla osób z niepełnosprawnościami funkcjonują w gminach i powiatach według zapotrzebowania na tą formę wsparcia	
	48 mieszkań/lokali		
Centra Opiekuńczo - Mieszkalne	0	uruchomienie i rozwój COM	
Gospodarstwa opiekuńcze	1 ⁶⁴ (pow. tucholski)	zwiększenie ilości funkcjonujących gospodarstw opiekuńczych	Dotychczasowe doświadczenia dotyczą funkcjonowania gospodarstw opiekuńczych w ramach realizacji projektów unijnych. W województwie kujawsko-pomorskim działalnością na rzecz tworzenia sieci tego typu gospodarstw zajmuje się Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Minikowie. Niestety trudność stanowi przede wszystkim brak możliwości ciągłego finansowania tego rodzaju form wsparcia.

⁶³ Tamże.

⁶⁴ Dane własne ROPS w Toruniu.

			W ramach zrealizowanych projektów wypracowany został model udzielania dziennego wsparcia (jak również wsparcia w formach całodobowych, w tym mieszkania treningowego) na bazie gospodarstw opiekuńczych dedykowanego zwłaszcza osobom z niepełnosprawnością intelektualną. Niezbędny jest rozwój tego rodzaju wsparcia w regionie.
--	--	--	--

PODSUMOWANIE

Sytuacja dotycząca natężenia występowania niepełnosprawności i jej rodzaju oraz skali wsparcia udzielanego osobom dorosłym z niepełnosprawnościami w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego jest zróżnicowana. Toteż w celu wskazania powiatów znajdujących się w mniej korzystnej sytuacji, wymagających w pierwszej kolejności podejmowania działań mających na celu rozwój usług wsparcia środowiskowego dla osób z niepełnosprawnościami, opracowany został indeks, uwzględniający wartości następujących wskaźników⁶⁵:

- ✓ Odsetek osób niepełnosprawnych (prawnie) w ogólnej liczbie ludności w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego,
- ✓ Odsetek osób niepełnosprawnych (prawnie) ze znacznym stopniem niepełnosprawności w ogólnej liczbie osób z niepełnosprawnościami w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego,
- ✓ Odsetek gmin, które uzyskały wsparcie w ramach Programu „Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej” w latach 2020-2021 w ujęciu powiatowym,
- ✓ Dostępność do wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjno-medycznego w województwie kujawsko-pomorskim w ujęciu powiatowym,
- ✓ Dostępność do infrastruktury aktywizacyjnej dla osoby z niepełnosprawnościami w województwie kujawsko-pomorskim w ujęciu powiatowym,
- ✓ Odsetek osób niepełnosprawnych (bezrobotni i poszukujący pracy niepozostający w zatrudnieniu) zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy w ogólnej liczbie osób z niepełnosprawnościami w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego⁶⁶,
- ✓ Dostępność do infrastruktury całodobowego wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami w województwie kujawsko-pomorskim w ujęciu powiatowym.

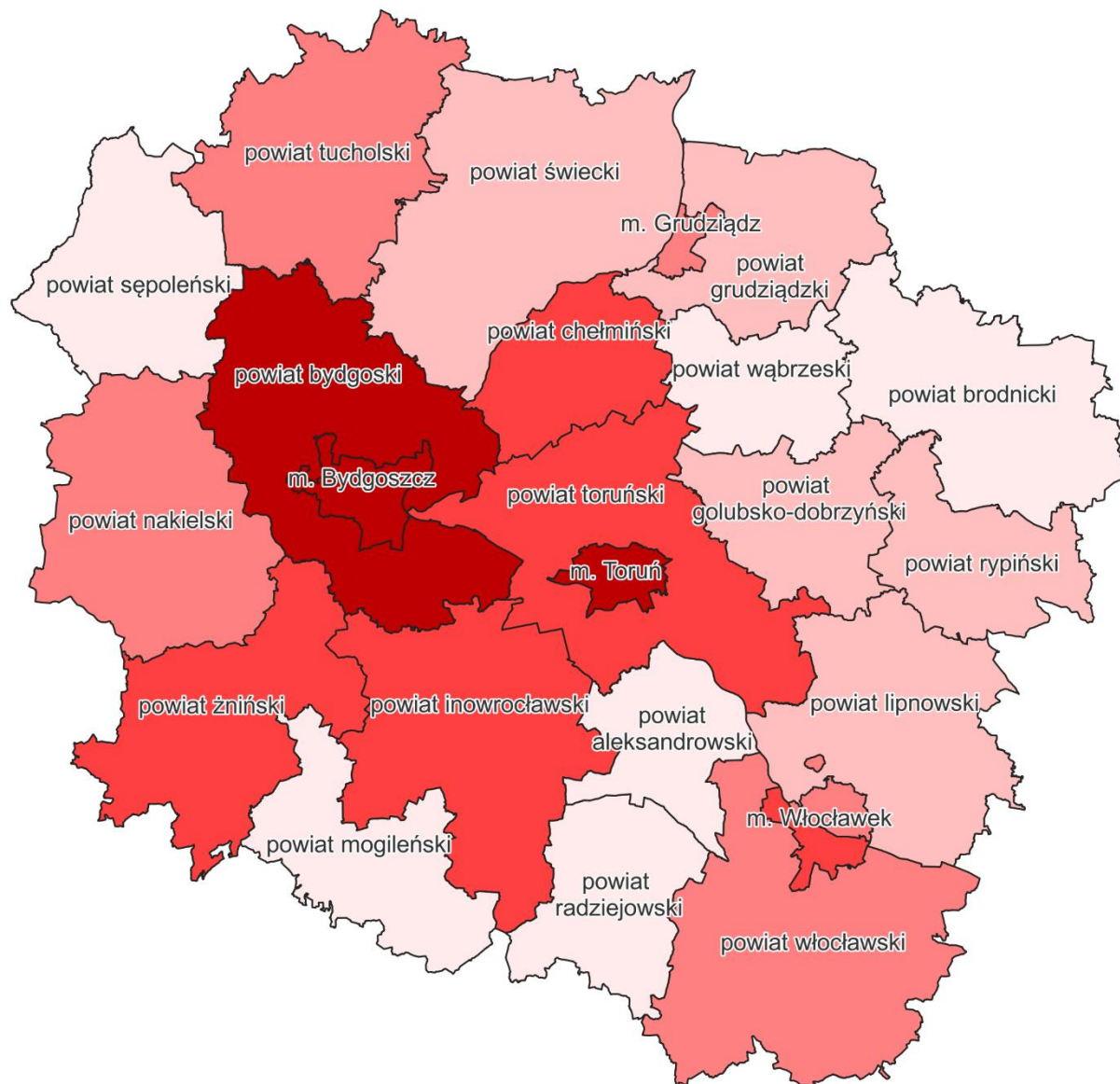
Dla każdego z powyższych wskaźników ustalone zostały wagi, tak aby najwyższe wartości indeksu wskazały na powiaty wymagające podjęcia priorytetowych działań w zakresie wsparcia dorosłych osób z niepełnosprawnościami (mapa poniżej).

⁶⁵ Indeks został opracowany w ujęciu powiatowym z uwagi na brak dostępu do niektórych wskaźników na poziomie gminnym.

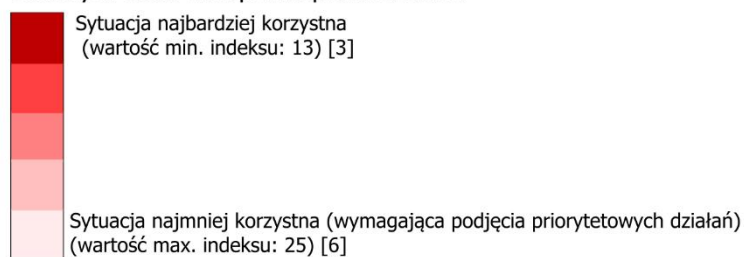
⁶⁶ Niepełnosprawni bezrobotni i poszukujący pracy niepozostający w zatrudnieniu w województwie kujawsko-pomorskim w 2021 roku. WUP: Wydział Badań i Analiz. Toruń. Maj 2022 roku.

Wśród powiatów województwa kujawsko-pomorskiego uzyskane zostały wartości w przedziale od 13 do 25 punktów.

Mapa 22. Potrzeby w zakresie podjęcia działań w obszarze wsparcia dla dorosłych osób z niepełnosprawnościami w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego (w oparciu o ww. wskaźniki)

Indeks prezentujący na podstawie wybranych wskaźników sytuację w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego w zakresie potrzeb priorytetowego podjęcia działań zabezpieczających wsparcie dla dorosłych osób z niepełnosprawnościami

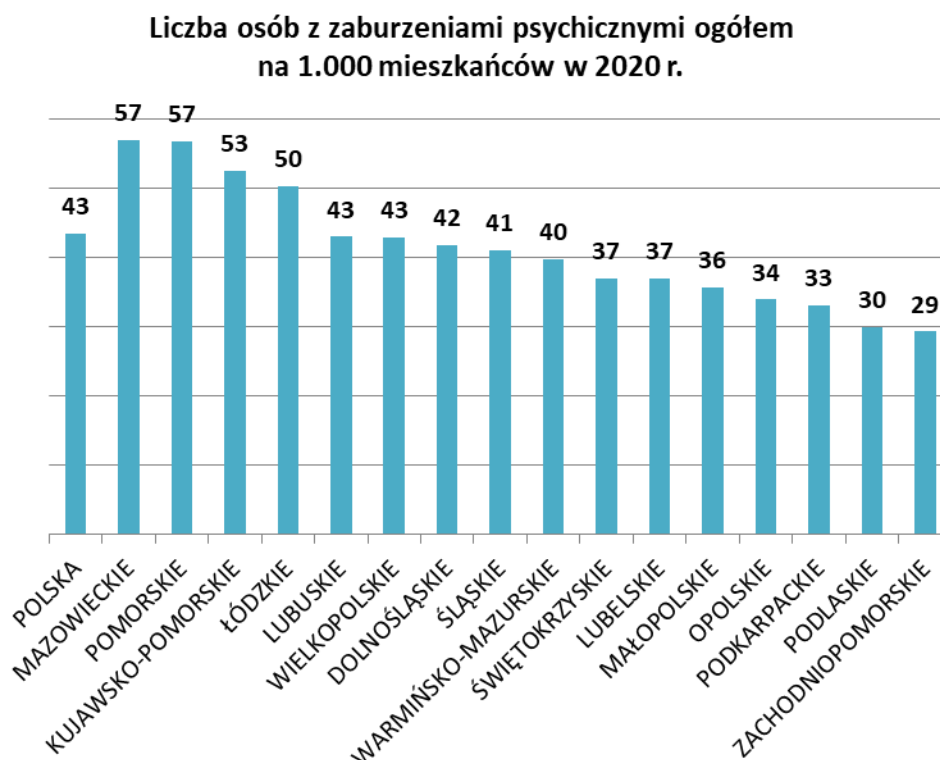

Źródło: opracowanie własne Działu Analiz i Programowania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu

IV. OSOBY W KRYZYSIE ZDROWIA PSYCHICZNEGO

⇒ Analiza najistotniejszych problemów zdrowotnych mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego wykazała na potrzebę wyróżnienie podgrupy związanej z zaburzeniami psychicznymi. „Zaniepokojenie budzą wskaźniki dotyczące zdrowia psychicznego mieszkańców, wskazujące na rosnącą liczbę pacjentów, ograniczoną dostępność do świadczeń oraz czas oczekiwania na ich udzielenie, jak również sytuacja kadrowa”⁶⁷.

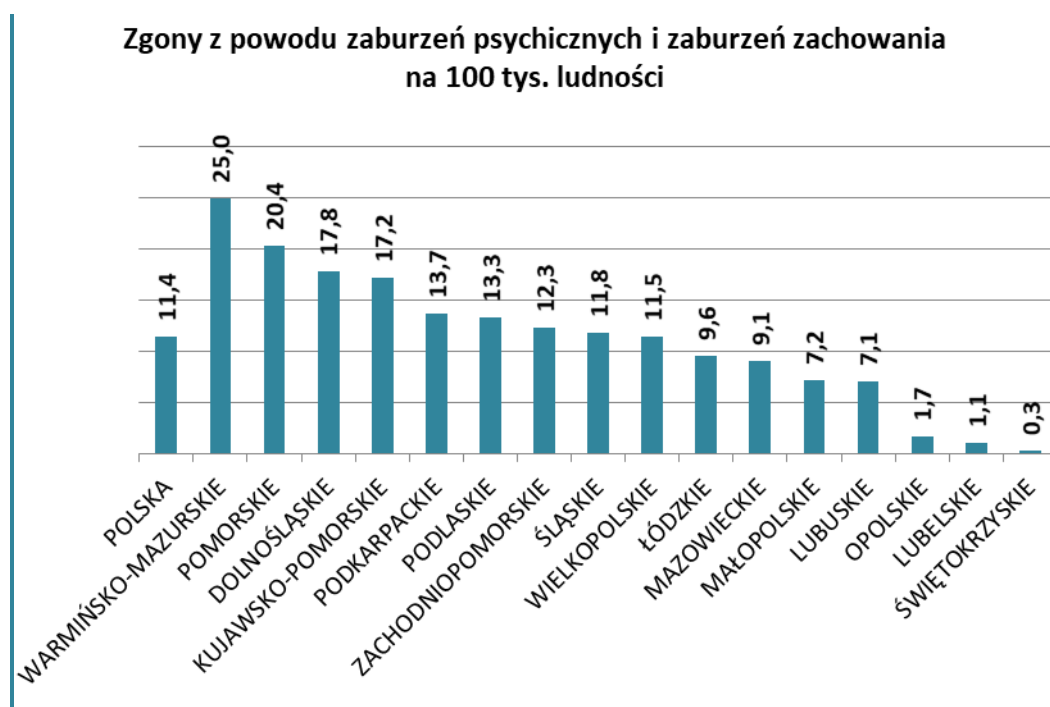
Wykres 4. Zaburzenia psychiczne mieszkańców poszczególnych województw w 2020 r. (wskaźniki)

Źródło: obliczenia własne Działu Analiz i Programowania ROPS w Toruniu na podstawie danych GUS

⁶⁷ [w:] „Wojewódzki plan transformacji województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2022-2026”.

Wykres 5. Zgony z powodu zaburzeń mieszkańców poszczególnych województw w 2020 r. (wskaźniki)

Źródło: obliczenia własne Działu Analiz i Programowania ROPS w Toruniu na podstawie danych GUS

⇒ Wśród najczęstszych przyczyn zgonów mieszkańców województwa, zgodnie z prognozą do 2028 roku, wskazuje się m.in. na największy względny wzrost wartości wskaźnika zgonów na 100 tys. ludności ze względu na zaburzenia związane z używaniem substancji psychoaktywnych (największy wzrost wartości wskaźnika wśród wszystkich województw)⁶⁸. W populacji mężczyzn z województwa kujawsko-pomorskiego odnotowywana jest wysoka wartość wskaźnika dla zaburzeń związanych z pićm alkoholu oraz samookaleczeniami.

OPIEKA ZDROWOTNA

Tabela 9. Świadczenia zdrowotne w środowisku dla osób z zaburzeniami psychicznymi (liczba pacjentów, zespoły leczenia domowego, specjalistyczna kadra) w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2018-2021

RODZAJ WSKAŹNIKA	2018	2019	2020	2021
DZIAŁALNOŚĆ JEDNOSTEK LECZENIA AMBULATORYJNEGO DLA OSÓB Z ZABURZENIAMI PSYCHICZNYMI, UZALEŻNIONYCH OD ALKOHOLU I INNYCH SUBSTANCJI PSYCHOAKTYWNYCH⁶⁹				
Osoby z zaburzeniami psychicznymi podejmujący leczenie ogółem	108 788	109 757	108 288	109 958
w tym:				
odsetek dzieci i młodzieży (do 18 r.ż.)	12,2%	12,6%	12,8%	13,0%
odsetek osób starszych (w wieku 65 lat i więcej)	18,7%	19,2%	19,3%	18,9%

⁶⁸ [w:] „Wojewódzki plan transformacji województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2022-2026”.

⁶⁹ <https://bip.bydgoszcz.uw.gov.pl/383/opracowania-raporty-i-analizy.html> dane ze sprawozdania z działalności jednostki leczenia ambulatoryjnego dla osób z zaburzeniami psychicznymi, osób uzależnionych od alkoholu oraz innych substancji psychoaktywnych MZ-15

RODZAJ WSKAŹNIKA	2018	2019	2020	2021
odsetek pacjentów podejmujących leczenie po raz pierwszy w życiu	24,7%	24,7%	19,8%	21,5%
Osoby z zaburzeniami psychicznymi związanymi z uzależnieniami	11 108	10 072	9 174	10 437
ZESPOŁY LECZENIA ŚRODOWISKOWEGO (DOMOWEGO)⁷⁰				
Liczba zespołów	6	8	8	9
Liczba osób z zaburzeniami psychicznymi objętych opieką zespołu	772	920	876	1 434
KADRA SPECJALISTYCZNA⁷¹				
Psychiatrzy	132	122	128	136
Psychiatrzy dzieci i młodzieży	10	11	15	21
Pielęgniarki psychiatryczne	203	269	257	269

- ⇒ Analizując stan infrastruktury leczenia psychiatrycznego w województwie kujawsko-pomorskim można zauważyć, iż w połowie powiatów ziemskich (9 z 19) w 2021 roku nie funkcjonowała żadna lub zaledwie jedna poradnia zdrowia psychicznego w ramach kontraktu z NFZ.
- ⇒ W wojewódzkim planie transformacji na lata 2022-2026, uwzględniający rekomendowane kierunki działań wskazane na mapie potrzeb zdrowotnych, wskazuje się na **zwiększenie dostępności do świadczeń w zakresie leczenia środowiskowego, na oddziałach dziennych, rozwoju sieci hosteli oraz uruchomienia centrów zdrowia psychicznego**. Przyjęte kierunki działań wpisują się w założenia reformy psychiatrii w Polsce.

⁷⁰ Jw. dane ze sprawozdania z działalności zespołu leczenia środowiskowego/domowego MZ-19

⁷¹ Jw. dane ze sprawozdania o specjalistach zatrudnionych w podmiotach wykonujących działalność leczniczą MZ-89

OPIEKA ZDROWOTNA DLA OSÓB W KRYZYSIE ZDROWIA PSYCHICZNEGO	Stan zastany (2021) ⁷²	Stan pożądany (2030)	Dodatkowe uwagi
Środowiskowy model opieki psychiatrycznej (CZP)	funkcjonuje 1 centrum zdrowia psychicznego	CZP funkcjonują we wszystkich powiatach regionu	W 2022 roku uruchomione zostało Nadwiślańskie CZP "Empatia" w Świeciu (z ofertą dla mieszkańców powiatów: chełmińskiego, świeckiego i tucholskiego) oraz CZP w Grudziądzu (z obszarem działania: m. Grudziądz, powiaty: grudziądzki, wąbrzeski) ⁷³ . W planach jest również uruchomienie CZP w Bydgoszczy. Na lata 2022-2026 planowane jest podjęcie działań związanych z rozwojem środowiskowego modelu opieki psychiatrycznej poprzez uruchomienie CZP, ze szczególnym uwzględnieniem: Bydgoszczy (3 CZP), Torunia (2 CZP), Grudziądz i Włocławka (po 1 CZP) oraz powiatów: świeckiego, aleksandrowskiego, lipnowskiego i inowrocławskiego. Ponadto, planowane jest dostosowanie infrastruktury do wymogów nowego modelu opieki psychiatrycznej, ze szczególnym uwzględnieniem pozaszpitalnych miejsc pobytu kryzysowego.
Środowiskowe leczenie psychiatryczne	funkcjonuje 10 oddziałów dziennych psychiatrycznych	tendencja wzrostowa wg potrzeb	Planowane jest zwiększenie liczby miejsc oraz uruchomienie kolejnych 5 dziennych oddziałów psychiatrycznych (dla dorosłych oraz dzieci) ze szczególnym uwzględnieniem: Grudziądz, Włocławka, Bydgoszczy, Torunia i powiatu inowrocławskiego (oraz płn, pld- wsch. części woj.).
	funkcjonuje 9 zespołów leczenia środowiskowego (domowego)	zespoły leczenia środowiskowego funkcjonują we wszystkich powiatach regionu	Na lata 2022-2026 planowane jest podjęcie działań związanych z poprawą dostępności do świadczeń udzielanych przez zespoły leczenia środowiskowego m.in. poprzez uruchomienie kolejnych zespołów, ze szczególnym uwzględnieniem Bydgoszczy, Torunia, Włocławka, Grudziądz oraz pld-zach. i północnej części woj.
Stacjonarne leczenie psychiatryczne	stacjonarne oddziały psychiatryczne w 3 miastach na prawie powiatu i w 3 powiatach ziemskich	tendencja wzrostowa wg potrzeb	Na lata 2022-2026 planowane jest podjęcie działań związanych z rozwojem dostępności do stacjonarnego leczenia psychiatrycznego poprzez uruchomienie 60 łóżek psychiatrycznych/ psychogeriatrycznych m.in. w wyniku przekształcenia łóżek z innych oddziałów, z uwzględnieniem zachodniej i południowej części województwa. Warto uwzględnić potrzebę uruchomienia oddziału/ów we Włocławku (brak tego rodzaju infrastruktury).
Lecznictwo uzależnień	funkcjonuje 7 ⁷⁴ całodobowych oddziałów leczenia / terapii uzależnień	tendencja wzrostowa wg potrzeb	Na lata 2022-2026 planowane jest podjęcie działań związanych z poprawą dostępności do świadczeń z zakresu leczenia uzależnień poprzez uruchomienie: ⇒ 60 łóżek szpitalnych z uwzględnieniem Bydgoszczy Torunia, Włocławka,

⁷² Dane NFZ: z estrony: <https://gsl.nfz.gov.pl/GSL/GSL/Uniwersalne> oraz <https://terminyleczenia.nfz.gov.pl/#>

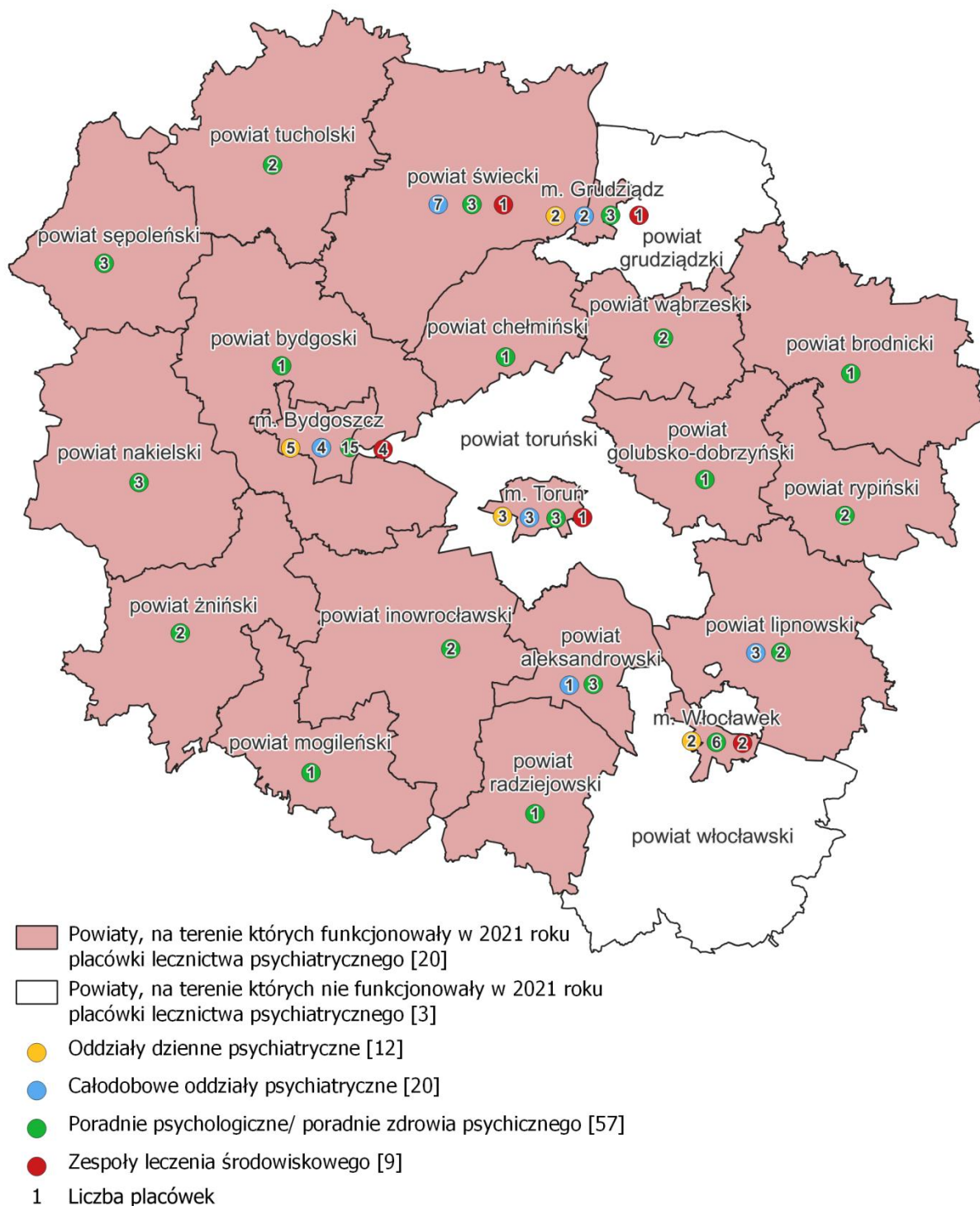
⁷³ <https://czp.org.pl/mapa/#kujawsko-pomorskie>

⁷⁴ W tym 3 oddziały terapii uzależnienia od substancji psychoaktywnych (w Toruniu).

			Grudziądz, Świecia oraz południowo-zachodniej części województwa; ⇒ 40 łóżek w ramach oddziałów/ośrodków terapii uzależnień od alkoholu/substancji psychoaktywnych, z uwzględnieniem centralnej części województwa;
	funkcjonują 2 oddziały detoksykacyjne	funkcjonują 4 oddziały detoksykacyjne	Aktualnie oddziały detoksykacyjne działają w Radziejowie i Świeciu. Na lata 2022-2026 planowane jest uruchomienie: ⇒ 40 łóżek w ośrodkach/oddziałach detoksykacyjnych z uwzględnieniem Bydgoszczy i Torunia;
	nie funkcjonują hostele dla osób uzależnionych od alkoholu	funkcjonują 4 hostele dla osób uzależnionych od alkoholu w miastach na prawie powiatu	Na lata 2022-2026 planowane jest uruchomienie: ⇒ hosteli dla osób uzależnionych od alkoholu, ze szczególnym uwzględnieniem Bydgoszczy, Torunia, Włocławka i Grudziądz;
	funkcjonują 32 poradnie leczenia / terapii uzależnień w 22 gminach w 20 powiatach	tendencja wzrostowa wg potrzeb	Na lata 2022-2026 planowane jest uruchomienie: ⇒ sieci poradni zajmujących się leczeniem wszelkich typów uzależnień, ze szczególnym uwzględnieniem Bydgoszczy, Torunia, Włocławka, Grudziądz i Brodnicy; ⇒ należy uwzględnić również 3 powiaty, na terenie których nie funkcjonuje tego typu infrastruktura: aleksandrowski, grudziądzki i włocławski.
	funkcjonują 4 oddziały dzienne (w 2 miastach na prawach powiatu i 2 powiatach ziemskich)	oddziały dzienne funkcjonują w 4 miastach na prawach powiatu i w 7 powiatach ziemskich	Oddziały dzienne terapii uzależnień od alkoholu funkcjonują w Bydgoszczy, Inowrocławiu, Nakle nad Notecią, Toruniu. Na lata 2022-2026 planowane jest uruchomienie: ⇒ sieci oddziałów dziennych zajmujących się leczeniem wszelkich typów uzależnień, ze szczególnym uwzględnieniem Bydgoszczy, Torunia, Włocławka, Grudziądz oraz powiatów: świeckiego, brodnickiego, nakielskiego, żnińskiego, toruńskiego, radziejowskiego i inowrocławskiego.

- ⇒ W wojewódzkim planie transformacji w okresie planowania uwzględnia się również **poprawę dostępności do form wsparcia związanych z narastającą problematyką leczenia uzależnień**.
- ⇒ W wojewódzkim planie transformacji wśród niezbędnych działań w obszarze opieki psychiatrycznej, wskazuje się **na konieczność zapewnienia kadry medycznej**: lekarzy psychiatrów, psychologów, psychologów klinicznych, psychoterapeutów, pielęgniarek psychiatrycznych, terapeutów zajęciowych i środowiskowych, asystentów zdrowienia m.in. poprzez prowadzenie kampanii na rzecz promocji zawodu i wsparcie podmiotów kształcących w zawodach medycznych.
- ⇒ Dla zapewnienia efektywnej działalności CZP istotną rolę ma **zaangażowanie asystentów zdrowienia**, którzy wykorzystują własne doświadczenia przeżytego kryzysu psychicznego, żeby wspierać inne osoby chorujące psychicznie oraz wnoszą perspektywę osoby chorującej do zespołów terapeutycznych. W najbliższych latach niezbędne jest **uruchomienie procesu szkoleniowego dla ekspertów przez doświadczenie** w obszarze zdrowia psychicznego, aby osoby te efektywnie mogły wspomóc działania środowiskowe ukierunkowane na wsparcie tej grupy odbiorców.

Mapa 23. Infrastruktura leczenia psychiatrycznego w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego w 2021 r.

Źródło: opracowanie własne Działu Analiz i Programowania ROPS w Toruniu na podstawie danych NFZ

Mapa 24. Infrastruktura leczenia uzależnień w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego

Źródło: opracowanie własne Działu Analiz i Programowania ROPS w Toruniu na podstawie danych NFZ

POMOC ŚRODOWISKOWA

POMOC ŚRODOWISKOWA DLA OSÓB W KRYZYSIE ZDROWIA PSYCHICZNEGO	Stan zastany (2021)	Stan pożądany (2030)	Dodatkowe uwagi
Specjalistyczne usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi	usługi realizuje 141 gmin	usługi dostępne we wszystkich 144 gminach	Rozwój usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi winien oznaczać nie tylko rozszerzenie dostępności na wszystkie gminy regionu, ale również zwiększenie skali świadczenia tego rodzaju wsparcia, z uwzględnieniem zwłaszcza gmin powiatów, gdzie występują najniższe wartości wskaźnika realizacji tej formy pomocy (miasto Toruń, Bydgoszcz, Grudziądz, gminy z powiatów wąbrzeskiego, golubsko-dobrzyńskiego i włocławskiego).
Środowiskowe domy samopomocy / kluby samopomocy	w 20% gminach zabezpieczono dzienne formy pobytu i wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi	dzienne wsparcie zabezpieczone w 60% gmin	<p>Infrastruktura wsparcia w ramach ŚDS charakteryzuje się wyjątkową dostępnością i równomiernym rozmieszczeniem, gdyż tego rodzaju placówki funkcjonują we wszystkich powiatach regionu. W 2021 roku funkcjonowało 47 ŚDS (11 prowadzonych przez powiat ziemski i 28 przez gminę). Warto zauważyć, iż zakończyły działalność 3 ŚDS, z tego względu należy podjąć działania zapobiegające dalszemu spadkowi liczby tych placówek w regionie (tym bardziej, iż nadal odnotowuje się osoby oczekujące na miejsce w ŚDS).</p> <p>Kluby samopomocy jako ośrodki wsparcia dedykowane są osobom z zaburzeniami psychicznymi, które w wyniku upośledzenia niektórych funkcji organizmu lub zdolności adaptacyjnych wymagają pomocy do życia w środowisku rodzinnym i społecznym. Kluby dedykowane tej grupie odbiorców w 2021 roku działały w 3 gminach regionu⁷⁵.</p>

⇒ System pomocy społecznej przewiduje możliwość wdrażania wsparcia w środowisku w formie usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi (jako zadanie zlecone gminie i finansowane ze środków budżetu państwa). Usługi te przeznaczone są dla osób dorosłych⁷⁶, wykazujących zaburzenia wymienione w art. 3 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego⁷⁷, których potrzeby nie są wystarczająco zaspokojone. Zakres realizowanych usług⁷⁸ oraz wymogi dotyczące kadry zostały określone w stosownym rozporządzeniu.

⁷⁵ Tj. gminie Więcbork, Jeżewo i mieście Włocławek (dane ze sprawozdania MPiPS-06 za rok 2021).

⁷⁶ W wyjątkowych przypadkach dla dzieci i młodzieży z zaburzeniami psychicznymi, jeśli nie mają możliwości uzyskania dostępu do zajęć rehabilitacyjnych i rewalidacyjno-wychowawczych świadczonych przez inne zobowiązane podmioty.

⁷⁷ Tj. osoby chore psychicznie (wykazujące zaburzenia psychotyczne), upośledzone umysłowo, wykazujące inne poważne zakłócenia czynności psychicznych.

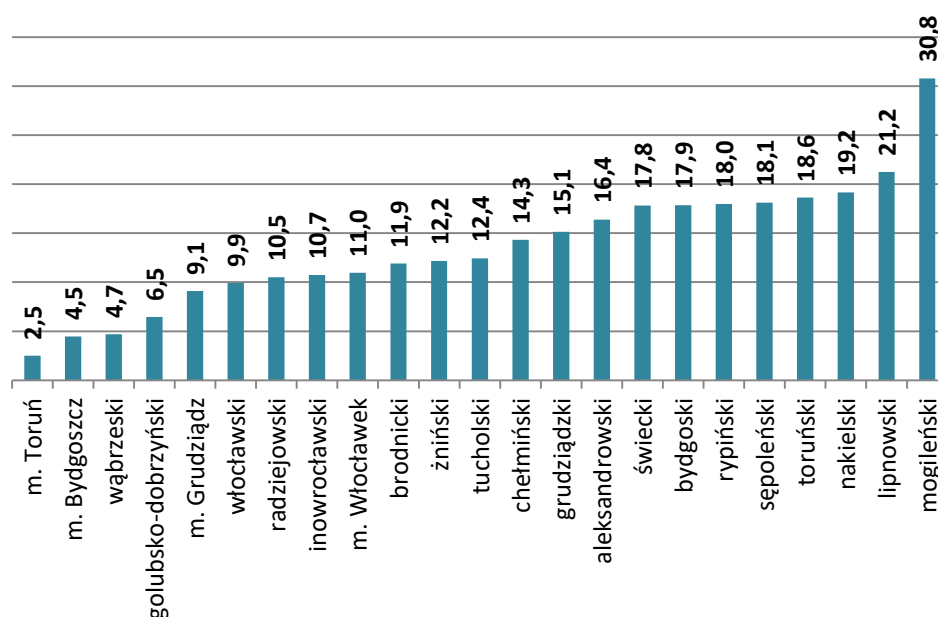
⁷⁸ Zakres specjalistycznych usług opiekuńczych obejmuje: uczenie i rozwijanie umiejętności niezbędnych do samodzielnego życia, pielęgnację (jako wspieranie procesu leczenia), pomoc mieszkaniową (w tym w uzyskaniu mieszkania) oraz w wyjątkowych przypadkach rehabilitację fizyczną i usprawnianie zaburzonych funkcji organizmu.

Tabela 10. Specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi w latach 2018-2021 w gminach województwa kujawsko-pomorskiego

RODZAJ WSKAŹNIKA	2018	2019	2020	2021
SPECJALISTYCZNE USŁUGI OPIEKUNCZE DLA OSÓB Z ZABURZENIAMI PSYCHICZNYMI⁷⁹				
Liczba gmin, na terenie których realizowane są specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi	140	142	141	141
Liczba osób objętych specjalistycznymi usługami opiekuńczymi dla osób z zaburzeniami psychicznymi	2313	2486	2451	2405
Liczba osób objętych specjalistycznymi usługami opiekuńczymi dla osób z zaburzeniami psychicznymi na 10 tys. mieszkańców	11,1	12,0	11,8	11,7

Wykres 6. Usługi specjalistyczne dla osób z zaburzeniami psychicznymi w gminach powiatów województwa kujawsko-pomorskiego

**Liczba osób objętych specjalistycznymi usługami dla osób
z zaburzeniami psychicznymi na 10.000 mieszkańców**

Źródło: opracowanie własne Działu Analiz i Programowania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych ze Sprawozdania MPiPS-03 za rok 2021 oraz GUS

⇒ Prowadzenie i rozwój infrastruktury ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi (w tym środowiskowego domu samopomocy, czy klubu samopomocy) jest zadaniem zleconym jednostkom samorządu terytorialnego z zakresu administracji rządowej, finansowanym z budżetu państwa. JST może prowadzić dom/klub samopomocy w ramach własnych struktur organizacyjnych lub zlecić realizację zadania podmiotowi uprawnionemu do przyjęcia zlecenia, na zasadach określonych w art. 25 ustawy o pomocy społecznej⁸⁰.

⁷⁹ Dane ze Sprawozdania MPiPS-03.

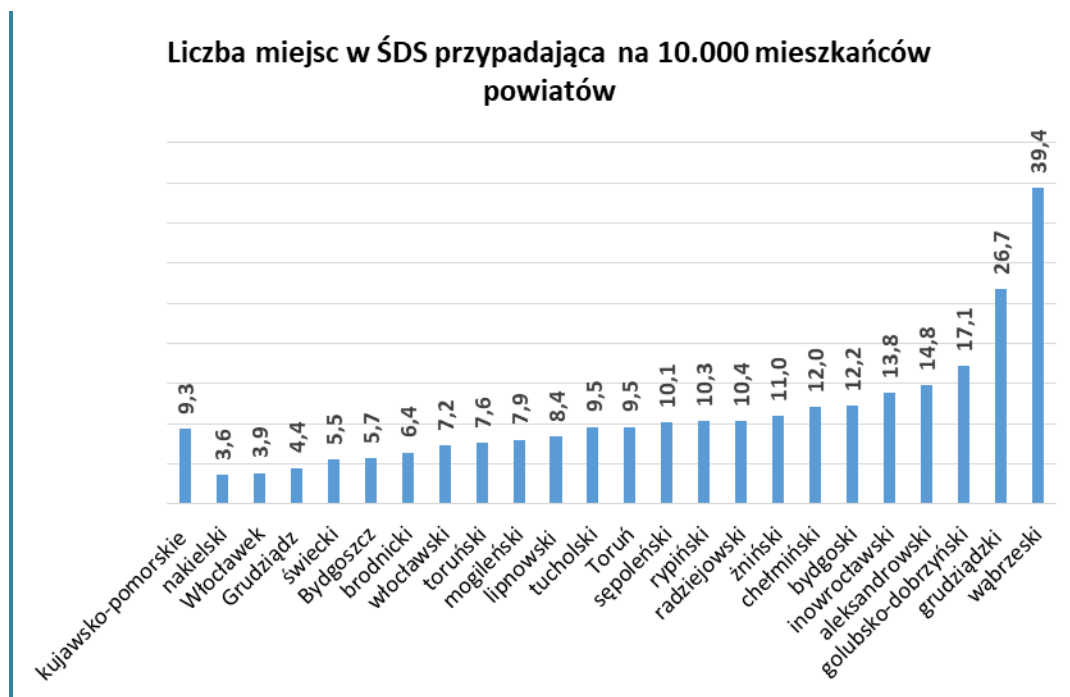
⁸⁰ <http://www.pomoc.lodzkie.eu/page/file.php?id=1111> (data korzystania: 28.10.2022)

⇒ Środowiskowe domy samopomocy (ŚDS) są ośrodkami wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi, świadczącymi usługi w ramach indywidualnych lub zespołowych treningów samoobsługi (w zakresie czynności dnia codziennego) i umiejętności niezbędnych do funkcjonowania w życiu społecznym.

Tabela 11. Środowiskowe domy samopomocy w latach 2018-2021 w gminach województwa kujawsko-pomorskiego

RODZAJ WSKAŹNIKA	2018	2019	2020	2021
ŚRODOWISKOWE DOMY SAMOPOMOCY⁸¹				
Liczba placówek	47	48	50	47 ⁸²
Liczba miejsc	1725	1745	1861	1879
Liczba miejsc w ŚDS przypadająca na 10 tys. mieszkańców	8,4	8,6	9,0	9,1
Liczba osób oczekujących na umieszczenie w ŚDS ⁸³	82	88	52	bd

Wykres 7. Dostępność środowiskowych domów samopomocy w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego w 2021 r.

Źródło: opracowanie własne Działu Analiz i Programowania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych z rejestru Wojewody Kujawsko-Pomorskiego oraz GUS

⇒ ŚDS dzielą się na typy w zależności od kategorii osób, dla których są przeznaczone: typ A - dla osób przewlekłe psychicznie chorych; typ B - dla osób upośledzonych umysłowo; typ C - dla osób wykazujących inne przewlekłe zaburzenia czynności psychicznych; typ D – dla osób ze spektrum autyzmu lub niepełnosprawnościami sprzężonymi. Najczęściej placówki te są domami

⁸¹ Dane z Wykazu ŚDS prowadzonego przez Wojewodę Kujawsko-Pomorskiego: <https://bip.bydgoszcz.uw.gov.pl/68/142/wykaz-srodowiskowych-domow-samopomocy.html>

⁸² W raporcie OZPS za rok 2021 uwzględniona została liczba 50 placówek, faktycznie na koniec roku funkcjonowało 47 ŚDS.

⁸³ Dane ze Sprawozdania MPiPS-05.

wielotypowymi (w województwie kujawsko-pomorskim 1 ŚDS jest skierowany do jednego typu odbiorców, a tylko 3 z 47 placówek są adresowane do typu D).

- ⇒ ŚDS prowadzą działalność co najmniej 5 dni w tygodniu po 8 godzin dziennie, a stosowne rozporządzenie⁸⁴, uwzględnia również możliwość prowadzenia przez te placówki miejsc całodobowego pobytu (w województwie kujawsko-pomorskim żadna z placówek nie posiada takiej oferty).
- ⇒ Zakres usług świadczonych w klubach samopomocy ukierunkowany na zwiększanie zaradności i samodzielności życiowej, a także integracji społecznej podopiecznych, ustalany jest w uzgodnieniu z wojewodą przez właściwy organ JST prowadzącej placówkę. Udział w zajęciach klubu jest nieodpłatny⁸⁵.

POMOC INSTYTUCJONALNA

POMOC INSTYTUCJONALNA DLA OSÓB W KRYZYSIE ZDROWIA PSYCHICZNEGO	Stan zastany (2021)	Stan pożądany (2030)	Dodatkowe uwagi
Domy pomocy społecznej dla osób przewlekle psychicznie chorych	funkcjonuje 13 placówek w 9 powiatach ziemskich i 2 miastach na prawie powiatu	w powiatach, w których nie funkcjonuje placówka całodobowa dostępne są alternatywne formy wsparcia zgodnego z ideą DI	Należy dążyć do rozwoju miejsc pobytu całodobowego zgodnie z założeniami deinstytucjonalizacji (m.in. w ramach mieszkań wspieranych/treningowych, centrów opiekuńczo-mieszkalnych, rodzinnych domów pomocy, gospodarstw opiekuńczych i in.). Należy uwzględnić również pierwszeństwo do tworzenia takich form wsparcia dla gmin z powiatów, na terenie których nie funkcjonuje infrastruktura całodobowa dla osób przewlekle psychicznie chorych (m. Bydgoszcz i Włocławek, powiaty: brodnicki, bydgoski, chełmiński, golubsko-dobrzyński, grudziądzki, lipnowski, nakielski, radziejowski, rypiński, tucholski).

- ⇒ 13 DPS dla osób przewlekle psychicznie chorych dysponuje 1.232 miejscami, co oznacza średnią liczbę miejsc dla 1 placówki na poziomie 95⁸⁶. Wskaźnik ten obrazuje trudną sytuację pod względem warunków oferowanych podopiecznym DPS.
- ⇒ Na umieszczenie w DPS dla osób przewlekle psychicznie chorych oczekuje blisko 60 osób.
- ⇒ Zgodnie z ideą deinstytucjonalizacji, pożądaną alternatywą dla DPS jest rozwój mieszkalnictwa treningowego/wspieranego/wspomagane. W województwie kujawsko-pomorskim w 2021 roku jedynie w 6 gminach regionu⁸⁷ funkcjonowało 8 mieszkań dedykowanych m.in. osobom z zaburzeniami psychicznymi, dysponujących łącznie 41 miejscami.

⁸⁴ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 grudnia 2010 r. w sprawie środowiskowych domów samopomocy.

⁸⁵ Ustawa o pomocy społecznej, art. 51a, 51b, 51c.

⁸⁶ Dane z Rejestru Domów Pomocy Społecznej prowadzonego przez Wojewodę Kujawsko-Pomorskiego: <https://bip.bydgoszcz.uw.gov.pl/67/142/rejestr-domow-pomocy-spolecznej.html>

⁸⁷ Dane ROPS w Toruniu: gmina miejska Chełmno, miasto Grudziądz, Łasin, Nowa Wieś Wielka, Sępólno Krajeńskie, miasto Toruń.

PODSUMOWANIE

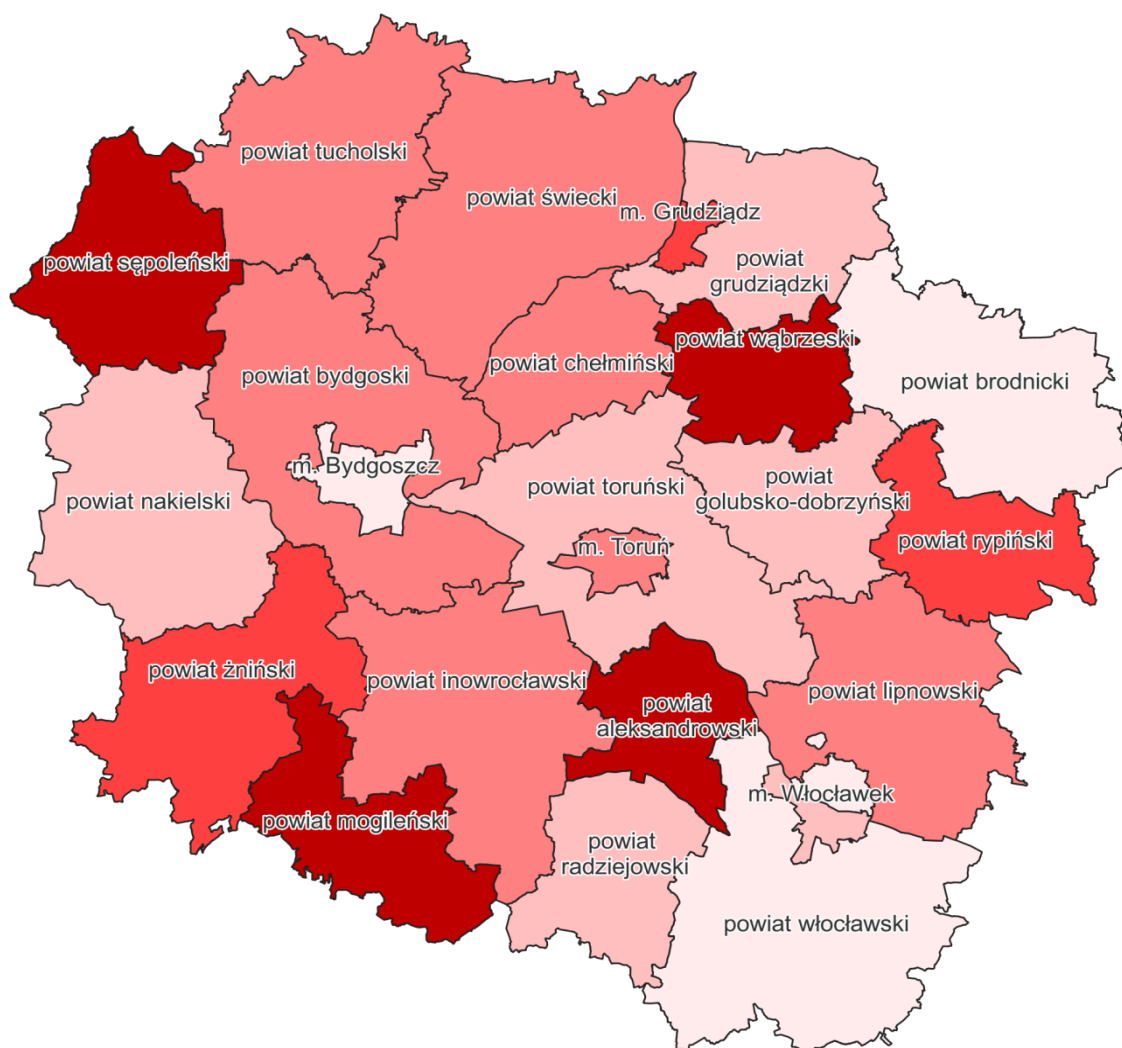
Sytuacja dotycząca skali wsparcia udzielanego osobom w kryzysie zdrowia psychicznego w gminach powiatów województwa kujawsko-pomorskiego jest zróżnicowana. Z tego względu, aby wskazać, które obszary są w sytuacji mniej korzystnej, wymagającej priorytetowych działań w zakresie rozwoju usług środowiskowych wsparcia adresowanego do tej grupy odbiorców, opracowany został indeks, uwzględniający wartości następujących wskaźników:

- ✓ Liczba osób objętych specjalistycznymi usługami opiekuńczymi dla osób z zaburzeniami psychicznymi na 10 tys. mieszkańców w gminach powiatów województwa kujawsko-pomorskiego,
- ✓ Liczba miejsc w środowiskowych domach samopomocy przypadająca na 10 tys. mieszkańców w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego ,
- ✓ Liczba miejsc w DPS dla osób przewlekle psychicznie chorych na 10.000 mieszkańców w ujęciu powiatowym,
- ✓ Dostępność do placówek leczenia psychiatrycznego z ofertą wsparcia w środowisku,
- ✓ Dostępność mieszkań wspieranych/treningowych dla osób w kryzysie zdrowia psychicznego.

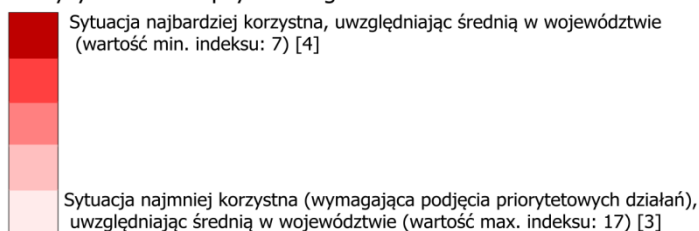
Opracowując indeks przyjęte zostały następujące założenia:

- ⇒ W gminach województwa zróżnicowana jest skala świadczenia wsparcia w formie specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi w miejscu zamieszkania. Pomimo tego, iż jest to zadanie zlecone, finansowane ze środków budżetu państwa, nie jest ono realizowane we wszystkich gminach regionu, a tam gdzie zabezpieczona jest jego realizacja, odbywa się ona często na niskim poziomie (poprzez objęcie wsparciem znikomej liczby osób). Z tego względu w powiatach, w których gminy zabezpieczają usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi na niskim poziomie (w przeliczeniu na 10.000 mieszkańców), potrzeba zabezpieczenia rozwoju wsparcia środowiskowego na tym obszarze jest priorytetowa.
- ⇒ Środowiskowe domy samopomocy to placówki świadczące niezbędną formę dziennego wsparcia w środowisku dla osób w kryzysie zdrowia psychicznego. Placówki tego typu prowadzone są zarówno przez powiaty, jak i gminy województwa kujawsko-pomorskiego. Prowadzenie ŚDS należy również do zadań zleconych, na które dostępne jest finansowanie zewnętrzne ze środków krajowych. Pomimo tego, występuje bardzo duże zróżnicowanie w zakresie dostępności do tego rodzaju infrastruktury (od 4 do 39 miejsc w ŚDS na 10 tys. mieszkańców w poszczególnych powiatach regionu).
- ⇒ Uwzględniając zróżnicowanie regionalne pod względem skali funkcjonowania infrastruktury całodobowej, należy uwzględnić jako priorytetowo wymagające interwencji obszary, gdzie taka infrastruktura (dot. DPS dla osób przewlekle psychicznie chorych) nie funkcjonuje lub działa na najniższym poziomie. Ze względu na brak możliwości wsparcia całodobowego, jak również rozszerzenia działalności tych instytucji w środowisku, szczególnie tam warto wdrażać profilaktycznie działające środowiskowe usługi wspierające osoby w kryzysie zdrowia psychicznego, aby jak najdłużej mogły samodzielnie funkcjonować w środowisku zamieszkania.
- ⇒ W znacznie trudniejszej sytuacji są osoby w kryzysie zdrowia psychicznego zamieszkujące gminy powiatów, na terenie których nie funkcjonuje infrastruktura leczenia psychiatrycznego (w środowisku) lub funkcjonuje w znikomym zakresie (jedynie jednej poradni zdrowia psychicznego na wszystkie gminy powiatu).

Mapa 25. Potrzeby w zakresie podjęcia działań w obszarze wsparcia dla osób w kryzysie zdrowia psychicznego w gminach powiatów województwa kujawsko-pomorskiego (w oparciu o ww. wskaźniki)

Indeks prezentujący na podstawie wybranych wskaźników sytuację w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego w zakresie potrzeb priorytetowego podjęcia działań zabezpieczających wsparcie dla osób w kryzysie zdrowia psychicznego

Źródło: opracowanie własne Działu Analiz i Programowania ROPS w Toruniu

Potrzeby w zakresie realizacji projektów finansowanych ze środków RPO w obszarze rozwoju środowiskowych centrów zdrowia psychicznego i innych form środowiskowego wsparcia psychicznego dla osób dorosłych zgłosiło 19 gmin z województwa kujawsko-pomorskiego, w tym 5⁸⁸ z obszaru powiatów wymagających podjęcia priorytetowych działań (zgodnie z powyższym indeksem).

⁸⁸Dane ROPS w Toruniu: Gmina miejska Kowal, gmina wiejska Grudziądz, gmina Rogóźno, gmina Lubicz i Wielka Nieszawka.

V. OSOBY W KRYZYSIE BEZDOMNOŚCI I ZAGROŻONE BEZDOMNOŚCIĄ

Ogólnopolskie badanie liczby osób bezdomnych⁸⁹

- ⇒ Na przestrzeni lat odnotowuje się, iż **populacja osób bezdomnych zarówno w kraju, jak i w województwie maleje**. W 2019 roku podczas ostatniego ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych, zdiagnozowano iż na terenie Polski przebywało ponad 30 tys., z czego osoby bezdomne z województwa kujawsko-pomorskiego **stanowiły 5,1% tejże grupy (1 557 osób)**.
- ⇒ W porównaniu do poprzedniej edycji badania z 2017 roku, liczba bezdomnych w województwie **zmniejszyła się o niecałe 15% (258 osób)**.
- ⇒ Problem bezdomności skupia się wokół największych miast: **tj. Bydgoszczy (320), Torunia (272), Grudziądz (225) oraz Włocławka (215)**. Wśród powiatów, na terenie których łączna liczba osób bezdomnych przekroczyła 50 znalazły się: bydgoski, inowrocławski, nakielski, toruński oraz świecki.
- ⇒ Wiodącymi powodami, które osoby bezdomne wskazywały jako główną przyczynę swojej sytuacji życiowej były: **konflikty rodzinne , uzależnienie, eksmisja i wymeldowanie oraz zadłużenie**.
- ⇒ Analizując strukturę osób bezdomnych zauważyć można, iż ponad **4/5 całej badanej populacji stanowią mężczyźni (1 329)**.
- ⇒ Ponad połowa osób bezdomnych to osoby w wieku 41-60, a nieco ponad **25% jest w wieku 60+**.
- ⇒ Większość osób bezdomnych zarówno w kraju, jak i w województwie kujawsko-pomorskim ma **wykształcenie zawodowe (ok. 50%) oraz podstawowe (ok. 33%)**.

POMOC INSTYTUCJONALNA

- ⇒ Wśród form wsparcia i pomocy osobom bezdomnym w regionie wymienia się: schroniska, noclegownie, ogrzewalnie, jadłodajnie (w tym stołówki i kuchnie). W 2021 roku na terenie województwa kujawsko-pomorskiego funkcjonowało: **17 schronisk (w tym 4 schroniska z usługami opiekuńczymi), 4 noclegownie, 5 ogrzewalni, 27 jadłodajni⁹⁰**.
- ⇒ Placówki udzielające tymczasowego schronienia osobom bezdomnym funkcjonowały na terenie: **Bydgoszczy, Grudziądz, Torunia, Włocławka oraz w powiatach: brodnickim, bydgoskim, inowrocławskim, mogileńskim, nakielskim, świeckim i toruńskim**.
- ⇒ Jadłodajnie funkcjonowały na terenie 17 powiatów województwa (na terenie powiatu: bydgoskiego, grudziądzkiego, rypińskiego, sępoleńskiego, wąbrzeskiego oraz włocławskiego nie działała żadna jadłodajnia).

⁸⁹ Ogólnopolskie badanie liczby osób bezdomnych zlecane jest przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej raz na dwa lata. Ostatnie badanie odbyło się w nocy z 13 na 14 lutego 2019 roku.

⁹⁰ Dane dotyczące schronisk, noclegowni, ogrzewalni oraz jadłodajni pochodzą z Informatora „Akcja Zima 2021/2022” opracowanego przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu.

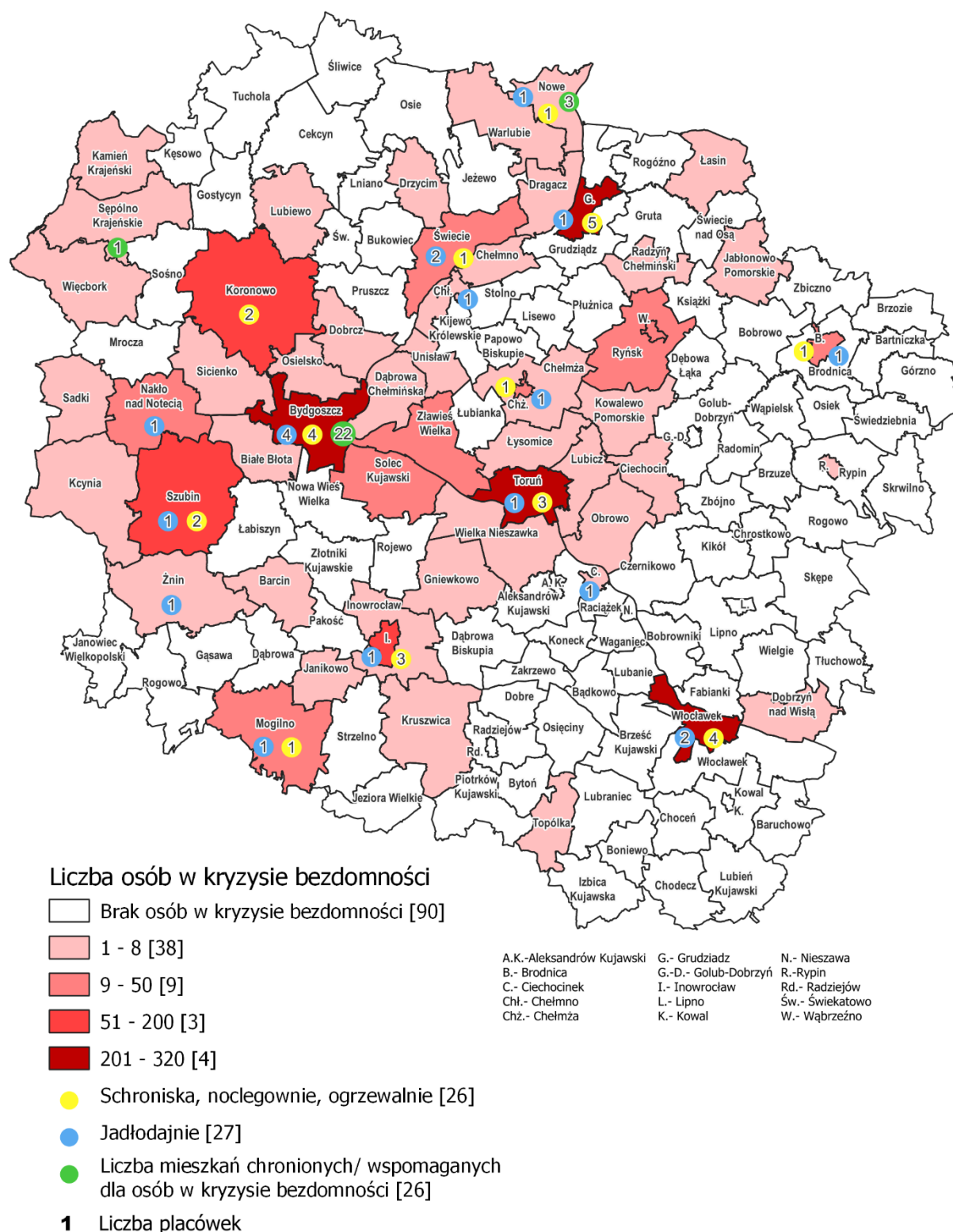
Tabela 12. Liczba osób bezdomnych wraz z liczbą funkcjonujących placówek tymczasowego schronienia dla osób bezdomnych w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2018-2021

RODZAJ WSKAŹNIKA	2018	2019	2020	2021
Liczba osób bezdomnych	1 815	1 557	1 557	1 557
Liczba placówek tymczasowego schronienia dla osób bezdomnych (schroniska, schroniska z usługami opiekuńczymi, noclegownie, ogrzewalnie)	27	27	26	26
Liczba miejsc w placówkach	1 302	1 377	1 174	1 191
Liczba osób bezdomnych przypadająca na 1 miejsce w noclegowni/schronisku dla osób bezdomnych	1,1	1,2	1,4	1,3

Źródło: opracowanie własne Działu Analiz i Programowania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie Informatora o miejscach udzielania pomocy osobom bezdomnym na terenie województwa kujawsko-pomorskiego, Ogólnopolskie badanie liczby osób bezdomnych przeprowadzone na zlecenie MRiPS za lata 2018-2021

POMOC INSTYTUCJONALNA DLA W KRYZYSIE BEZDOMNOŚCI	Stan zastany (2021)	Stan pożądany (2030)	Dodatkowe uwagi
Schroniska z usługami opiekuńczymi	Funkcjonują 4 placówki z usługami opiekuńczymi na terenie 4 gmin	Dla osób funkcjonujących w schroniskach zapewniony jest dostęp do usług opiekuńczych	Schroniska z usługami opiekuńczymi umożliwiają świadczenie usług opiekuńczych osobom wymagającym częściowej (nie przez całą dobę) pomocy w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych i opieki higienicznej. Biorąc pod uwagę charakterystykę osób bezdomnych, należy mieć na uwadze, iż w 2019 roku ponad ¼ osób bezdomnych w województwie, to osoby w wieku 60+, a więc istnieje konieczność dostosowywania istniejących już placówek w usługi opiekuńcze.

Mapa 26. Liczba osób bezdomnych oraz stan infrastruktury w 2021 roku

Źródło: opracowanie własne Działu Analiz i Programowania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych z Informatora „Akcja Zima 2021/2022” oraz dodatku do OZPS za rok 2021

- ⇒ Odnotowuje się systematyczny **spadek w liczbie mieszkań komunalnych** w zasobach gmin (46 254 mieszkań w 2018 roku, 42 961 mieszkań w 2021 roku).
- ⇒ **Liczba mieszkań socjalnych**, które przyznawane są osobom znajdującym się w najtrudniejszej sytuacji materialnej i mające uchronić je przed bezdomnością systematycznie **spada**. W 2021 roku liczba mieszkań socjalnych na terenie województwa wyniosła 5 583 (spadek o 573 lokale w porównaniu z 2018 rokiem – blisko 10%).
- ⇒ W 2021 roku **na terenie 44 gmin** województwa kujawsko-pomorskie w zasobach gminnych **nie odnotowano żadnego mieszkania socjalnego**, a liczba oczekujących na przydzielenie mieszkania socjalnego w województwie wyniosła blisko 3 500 osób.
- ⇒ Na potrzebę zwiększania na terenie gmin województwa lokali mieszkaniowych wskazuje również fakt, iż na przestrzeni lat liczba wyroków eksmisyjnych bez wskazania lokalu socjalnego oscyluje corocznie w granicy 700 wyroków.
- ⇒ W 2021 roku **mieszkania chronione/wspomagane** dedykowane osobom w kryzysie bezdomności funkcjonowały na **terenie 3 gmin (Bydgoszcz, Nowe, Sępólno Krajeńskie)**⁹¹.
- ⇒ Łącznie w województwie funkcjonowało **26 mieszkań chronionych/wspomaganych**, z łączną liczbą **73 miejsc**.

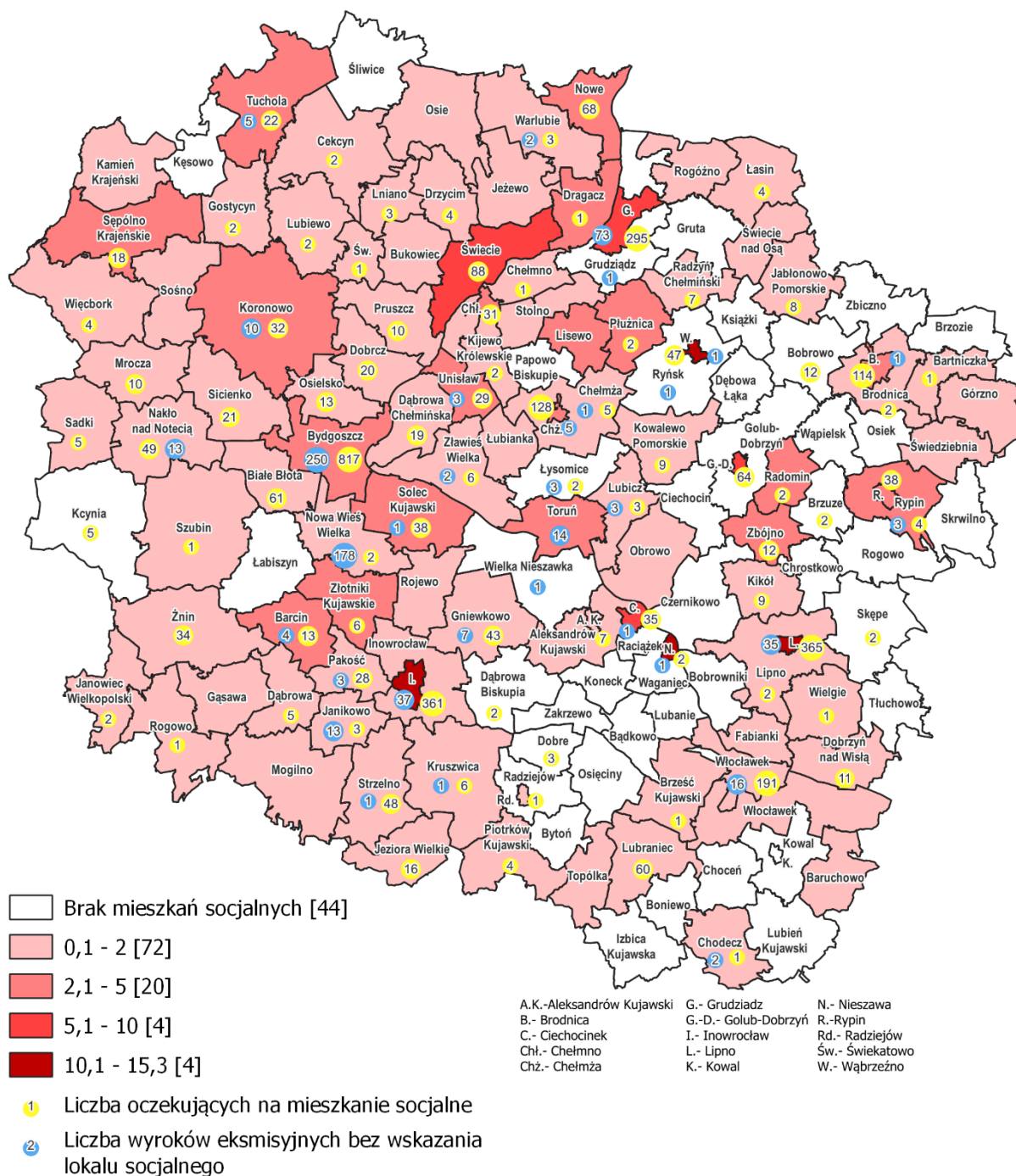
Tabela 13. Mieszkania komunalne oraz lokale socjalne w latach 2018-2021 w województwie kujawsko-pomorskim

RODZAJ WSKAŹNIKA	2018	2019	2020	2021
Liczba mieszkań komunalnych w zasobie gminy	46 254	45 316	44 063	42 961
Liczba mieszkań komunalnych przypadająca na 1 000 mieszkańców	22,2	21,8	21,2	20,8
Liczba mieszkań socjalnych (lokali)	6 156	5 831	5 592	5 583
Liczba mieszkań socjalnych przypadająca na 1 000 mieszkańców	3,0	2,8	2,6	2,7
Liczba oczekujących na mieszkanie socjalne	4 208	3 894	3 865	3 414
Liczba wyroków eksmisyjnych bez wskazania lokalu socjalnego	843	723	693	692

Źródło: opracowanie własne Działu Analiz i Programowania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych OZPS za lata 2018-2021

⁹¹ Dane dot. mieszkań chronionych przekazane zostały przez OPS w dodatku do Oceny Zasobów Pomocy Społecznej za rok 2021.

Mapa 27. Liczba mieszkań socjalnych przypadająca na 1 000 mieszkańców, liczba oczekujących na mieszkanie socjalne oraz liczba wyroków eksmisyjnych bez wskazania lokalu socjalnego

Źródło: opracowanie własne Działu Analiz i Programowania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych OZPS za lata 2018-2021

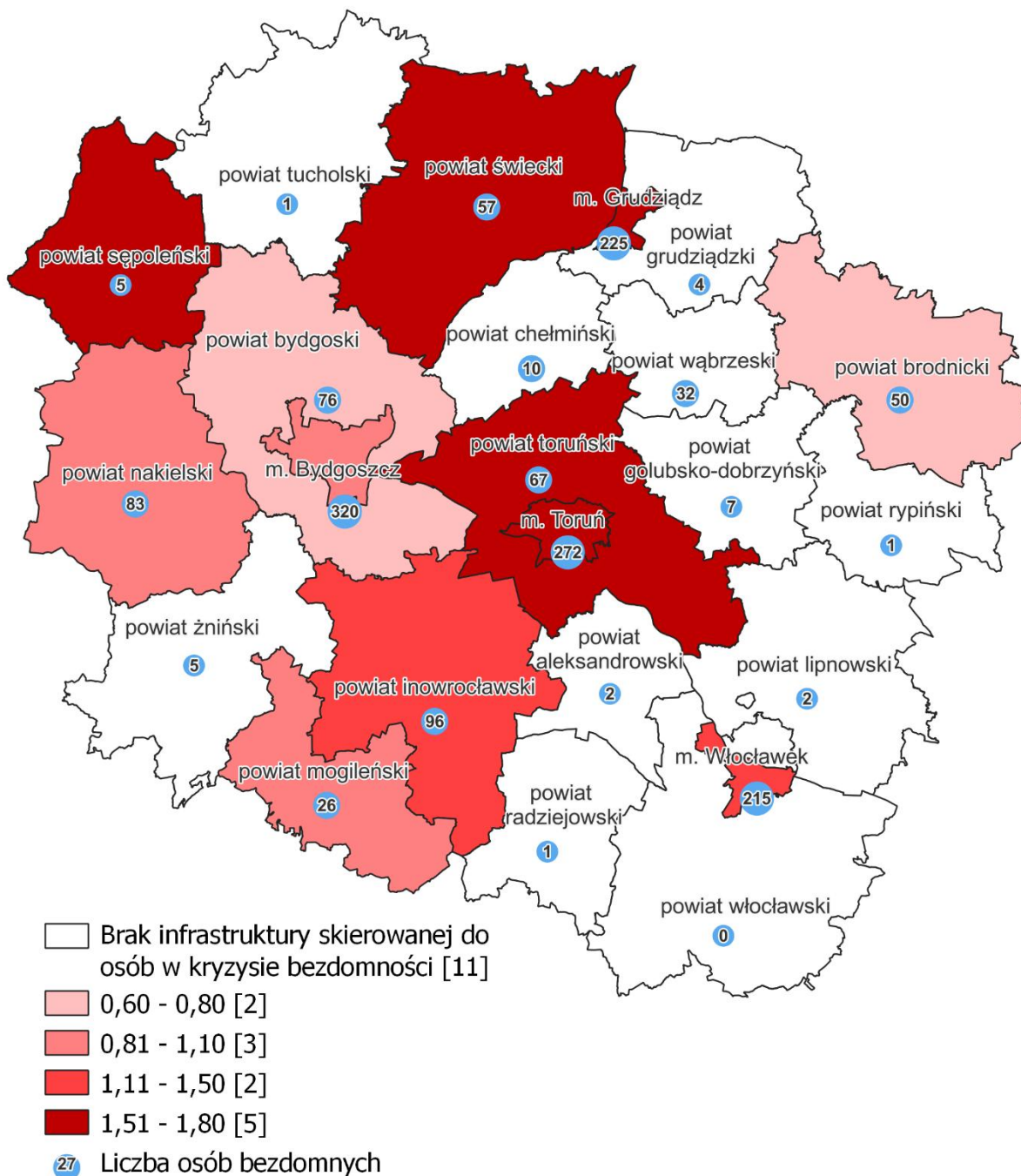
DZIAŁANIA PROFILAKTYCZNE	Stan zastany (2021)	Stan pożądany (2030)	Dodatkowe uwagi
Odsetek gmin realizujących standard działań profilaktycznych i interwencyjnych w zakresie mieszkalnictwa pozwalające kontrolować zadłużenie i zapobiegać eksmisjom	0% ⁹²	15%	Opracowanie oraz wdrożenie działań o charakterze profilaktycznym i interwencyjnym m.in. poprzez stworzenie standardu w trakcie postępowań eksmisyjnych lub w okresie zagrożeń eksmisją będzie kluczowe w zapobieganiu kryzysowi bezdomności. Z danych przekazanych przez gminy województwa kujawsko-pomorskiego, 13 gmin wskazało, iż wdrożyło programy odpracowywania zadłużenia czynszowego, przy czym nie były to programy wystandaryzowane.

POMOC POZAINSTYTUCJONALNA DLA OSÓB W KRYZYSIE BEZDOMNOŚCI	Stan zastany (2021)	Stan pożądany (2030)	Dodatkowe uwagi
Liczba gmin na terenie których funkcjonują mieszkania chronione/wspomagane przeznaczone dla osób w kryzysie bezdomności	3 (łącznie 26 mieszkań)	mieszkanie wspomagane/chronione dla osób w kryzysie bezdomności funkcjonują w gminach według zapotrzebowania na tą formę wsparcia	Z ostatniego Ogólnopolskiego Badania Liczby Osób Bezdomnych (2019) wynika, iż osoby bezdomne przebywały na terenie 54 gmin województwa kujawsko-pomorskiego. Ponad 80% wszystkich osób bezdomnych w województwie stanowili bezdomni, którzy zdiagnozowani byli na terenie 10 gmin. W 2021 roku tylko na terenie miasta Bydgoszczy, gminy Nowe oraz Sępólna Krajeńskiego funkcjonowały mieszkania dedykowane osobom bezdomnym.
Liczba gmin, w których świadczone są usługi streetworkerów zintegrowane z systemem interwencyjnych usług schronienia i innymi usługami typu outreach	0	5	Świadczenie pracy socjalnej poprzez streetworking jest kluczowym elementem wczesnej interwencji świadczonej w środowisku. Według danych przekazywanych w ramach ankiety Akcja Zima w 2021 roku w 8 placówkach

⁹² Wg danych pochodzących z „Badanie społecznych usług mieszkaniowych” zrealizowanego we wrześniu/październiku 2022 r. przez ROPS w Toruniu 13 gmin wskazało, iż wdrożyło programy odpracowywania zadłużenia czynszowego, przy czym nie były to programy ustandaryzowane.

			tymczasowego schronienia dla osób bezdomnych (na terenie 4 gmin) zatrudniano bądź współpracowano ze streetworkerem.
Odsetek placówek dla osób w kryzysie bezdomności przekształconych w zespolone mieszkania wspomagane lub w placówki o charakterze interwencyjnym	0%	25%	Prowadzone mieszkania mogą stanowić miejsce gdzie kierowane będą usamodzielniane osoby bezdomne, opuszczające placówki udzielające tymczasowego schronienia bądź też osoby ze środowiska. Przekształcenie placówek udzielających tymczasowego schronienia w placówki o charakterze interwencyjnym. W miarę rozwijania rozwiązań mieszkaniowych dla osób bezdomnych, należy stopniowo wprowadzać ograniczenia w podaży instytucjonalnych form pomocy osobom bezdomnym, przekształcając je w wielofunkcyjne placówki interwencyjne służące pomocy doraźnej na czas do zapewnienia rozwiązania mieszkaniowego. Mogą wówczas jednocześnie stanowić bazę dla specjalistów, np. streetworkerów pracujących z osobami bezdomnymi w środowisku.
Liczba utworzonych społecznych agencji najmu, zapewniających możliwość wynajęcia lokalu mieszkalnego m.in. osobom w kryzysie bezdomności lub zagrożonym bezdomnością	0	1	

Mapa 28. Liczba osób bezdomnych przypadających na 1 miejsce w schronisku/noclegowni/mieszkanu chronionym wspomagany w 2021 roku

Źródło: Opracowanie własne Działu Analiz i Programowania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych z Informatora Akcja Zima 2021, Ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych MRiPS

PODSUMOWANIE

- ⇒ W zakresie działań profilaktycznych kluczowym są wczesne działania prewencyjne skierowane do mieszkańców mających zadłużenie czynszowe i zagrożonych eksmisją. Udzielanie wsparcia i pomocy mieszkańcom na wczesnym etapie zadłużenia (m.in. odpracowanie zadłużenia, spłacanie zadłużeń w systemie ratałnym);
- ⇒ Wzmocnienie współpracy międzysektorowej w zakresie tworzenie standardu działań profilaktycznych i interwencyjnych, w tym wypracowanie procedury pozyskiwania przez ośrodki pomocy społecznej wiedzy o wszczętych postępowaniach eksmisyjnych lub zagrożeniu eksmisją oraz zadłużeniach czynszowych w celu udzielenia potrzebnego wsparcia i podjęcia działań prewencyjnych;
- ⇒ Prowadzenie działań prewencyjnych wśród potencjalnych osób zagrożonych kryzysem bezdomności (m.in. osoby opuszczające zakłady karne, placówki opiekuńczo-wychowawcze, MOW/MOS). Wykluczenie mieszkaniowe połączone z brakiem lub niewystarczającą integracją społeczną, w konsekwencji prowadzić może do bezdomności, dlatego istotnym jest opracowanie i wdrażanie programów przygotowujących do samodzielnego życia osoby (tzw. trening samodzielności).
- ⇒ Odnosnie osób doświadczających bezdomności, należy skupić się na rozwijaniu roli streetworkingu, jako skutecznej metody outreach, skierowanej do osób bezdomnych znajdujących się w środowisku i pozostających nadal poza systemem pomocy;
- ⇒ Utrzymująca się na stałym poziomie liczba placówek udzielających tymczasowego schronienia osobom bezdomnym oraz liczba osób bezdomnych w województwie, która od lat utrzymuje się na zbliżonym, aczkolwiek malejącym poziomie może wskazywać, iż dotychczasowe działania w zakresie przeciwdziałania bezdomności nie przynoszą oczekiwanych rezultatów. Kluczowym wydaje się, aby dotychczasowy system wsparcia osób doświadczających kryzysu bezdomności rozszerzyć o zwiększenie zasobu mieszkań ze wsparciem, readaptacyjnych itp., w których przebywają osoby będące w procesie wychodzenia z bezdomności (często dotyczy to młodych osób bezdomnych, z rodzin dysfunkcyjnych lub opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze lub inne placówki dla młodzieży), przygotowujące się pod opieką specjalistów do prowadzenia samodzielnego życia lub wspomaganie w codziennym funkcjonowaniu.
- ⇒ Opracowywanie gminnych programów, w których uwzględnić należy perspektywę tworzenia mieszkań wspomaganych, połączonych z kompleksowym systemem łączącym dostępne już usługi świadczone na terenie danej gminy;
- ⇒ Analizując liczbę osób bezdomnych przebywających na terenie poszczególnych powiatów województwa kujawsko-pomorskiego i wyliczając dostępną liczbę miejsc przypadającą w funkcjonujących schroniskach, noclegowaniach oraz mieszkaniach chronionych/wspomaganych, należy mieć na uwadze, iż najlepszy wskaźnik dostępności miejsc schronienia/zamieszkania przypadających na 1 osobę bezdomną w 2021 roku występował

na terenie powiatu bydgoskiego (0,7) oraz brodnickiego (0,6). Najgorszą sytuację związaną z zabezpieczeniem miejsc schronienia/zamieszkania odnotowano na terenie Torunia (1,8), Grudziądza oraz powiatów sępoleńskiego i toruńskiego (1,7).